

KOSSUTH DEMOKRÁCIÁJA:

1. *Kiáltvány Amerika szabad népéhez.*
2. *A dunai állam=konföderáció és a nemzetiségi kérdés.*
3. *Magyarország alkotmánya.*

Közreadja és jegyzetekkel ellátta: ÁCS TIVADAR
Bevezetést írta: SZAKASITS ÁRPÁD

Budapest 1943

A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT KIADÁSA

Bevezetés

PARÁZSLIK 1848 és mindig jobban, ha fellegek gyűlnek az Pország égboltozatán. Egyetlen nemzet sem élhet nagy történelmi emlékképek nélkül s ha egy nép elveszti emlékező-képességét, országtalanná, hazátlanná válik. Mert a haza nemcsak a föld, amelyen élünk s a táj, amely dajkál bennünket, hanem a, múlt is; nemzedékek munkájának, küzdelmeinek hagyománya, a sors is, amelyet a nép munkája, roppant erőfeszítése és létéért való küzdelme kialakít. Ami *történet*, *Jórészt* megszabja azt is, aminek *történnie kell*, amI *történni fog*. Nem léphetünk ki önnön életünkéből, történelmünkéből s jellemünkéből sem, amely itt formálódott ezen a földön; táj, tradíció, szokások, adott gazdasági és szociális viszonyok alakították és alakítják s nyelvünkben zeng az egész magyar mindenség és csak ezen át szólhatunk a többinek s csak ez tartja meg számunkra a hagyományokat, meg az emlékeket, egy egész nép küzdelmes életét s csak ezen a trombitán harsonázhatunk a jövőjbe és csak ezen a hangszeren fejezhetjük ki azt *az újat*, amely a *régiből* szökken föl könyörtelenül, mert törvény van rá, hogy minden emberi dolgok, ha meg akarnak maradni, meg kell hogy újuljanak s meg is újulnak s így van ez népeknél és nemzeteknél is.

Hogy egy nép folytonosan keblében hordozza történelmét, s azokat az emlékeket, amelyek mindenkori megújulásának nagy erőfeszítéseit őrzik, az ily nép arról tesz tanúbizonyságot, hogy van benne vitalitás és arra való képesség, hogy *újra meg újra teljesítse életének és történelmének parancsát, hogy újra meg újra megújítsa magát és országát, életének berendezkedését és kultúráját, hogy magasabbra hágjon a beteljesülés felé.*

Nem véletlen, hogy éppen most, ezekben a vészterhes időkben, amikor az egész magyar nép fölött sötéten gomolyognak történelmének viharfelhői, megint a múlt emlékei felé fordul s elsősorban a dolgozó osztályok szövik bele ebbe a múltba érdeklődésük, életakarataik és jövő terveik aranyszálait. Újra átéljük a múltat, a nagy eszmék megragadják képzeletünket és értelmük kutatólencsége alá vonják ennek a múltnak nagyszerű eseményeit, mozgó erőt, nagy embereinek magatartását. Szenvedélyesen tapadnak a képhez, amely a történelmi távlatban feltűnik előttük és szenvedélyesen merülnek el a részletekben. Mindent tudni akarnak. Hogyisne 1 *Az életükről van szó*. Ez a múlt az övéké, azoké, akik munkájukkal és szelle-

mükkel, makacs életerejükkel és államalkotó képességükkel megtartották és fönntartották országukat. A lánc megszakíthatatlan. Korszakok fonódnak egymásba és minden korszak ráhagyja örökségét a következőre eszmékben és ezekből ered a nép *mai* életének, a jelennek minden problémája s *jövőjük minden terve is ebből alakul.*

Nem is lehet máskép!

Nagy eszmék befuthatják a mindenség térségeit, minden nép lángrakaphat tőlük, de az, hogy ezekből az eszmékből *mi* és *hogyan* valósul meg, az a nép és az ország alkatától függ; *az ország gazdasági és társadalmi struktúrájától, a nép öntudatától és jellemétől* s mindezeket századok alakítják ki.

A materiális feltételek döntő jelentősége mellett roppant szerepe jut a történelmi fejlődésben a *szellemi és erkölcsi erőknek* is. Ezt nem szabad tagadni, már csak azért sem, mert hiszen nem egy példát nyújt a népek történelme és nem utolsó sorban a magyar nép történelme arra, hogy szellemi és erkölcsi erők úrrá tudtak lenni a materiális erők fölött és ne hangozzék kérdésnek, ha azt állítjuk: erre éppenséggel nem mellőzhető példa a *szervezett magyar munkásság*, amely a szocialista mozgalmak ranglétráján lényegesen magasabb fokon áll, semmint azt *egyedül* országának gazdasági és társadalmi viszonyaiból magyarázni lehetne. Ellenben az; már inkább megmagyarázza, amit 1848 az egész magyar nép számára jelentett. 1848 és ami utána következett! Elbukott forradalom volt, elbukott szabadságharc. De vájjon csakugyan úgy zúgott át 1848 a magyar histórián, hogy csak a bukás sötétségét hagyta maga után? Szó sincs róla! Eszméi betöltötték az ország minden zugát, legendái ott lebegtek a magyar falvak fölött; *Petőfi-jének* alakja egyre fényesebb palástot öltött s évtizedeken át Kossuth nevével kelt és hunyt le a nap a magyar égboltozaton ...

Megtermékenyítő örökséget hagyott maga után ez a nagy korszak s az már különös sajátossága országunknak, hogy ezt az örökséget *nem egy izmos és modern polgárság* vette át, hogy segítségével megteremtse a *polgári Magyarországot*, hanem a munkásság és parasztság, amelynek vállalnia kellett a történelmi kényszerűség parancsára, hogy a *maga történelmi dolgai mellett* elvégezze azt a másikat, azaz előbbrevalót is, amelyet a *hiányzó magyar polgárságnak kellett volna elvégeznie.*

A dolgozó magyar nép s benne elsősorban a szervezett ipari munkásság és az öntudatos parasztság viszont e kettős feladat megoldásának nagy erőfeszítése közben vált nagykorúvá, politikai erőtenyezővé és egy eljövendő Magyarország szilárd és biztos alapjává. Ez az „*új nép*” köti össze a magyar múltat a magyar jövővel s biztos léptekkel jár a múltnak csarnokaiban. A nyersanyagot keresi. A retusált történelmi freskók kevésbé érdekli. Nem fél a történelem műhelytitkaitól és nem kell őt attól féltetni, hogy kiábrándul, ha emberi gyönge-

ségekre, kuszált viszonyokra, súlyos tévedéseikre és otromba árulásokra bukkan, amint hogy nem téveszti meg őt a „megszédítő messzeség” és a dicsfény *sem*, amelyet jótékonyan rasugároznak a szereplő nagy egyéniségekre.

A dolgozó osztályok maguk is egy nagy korszak részesei. Tudják az alakulás törvényét és ismerik az embernek ebben való szerepét. A fény, ami egy-egy nagy emberre ráhull, nem mindig az embernek szól, inkább azoknak az eszméknek, amelyeket kifejez. A nép önmagát imádja benne, azokat a nagy gondolatokat, országépítő nagy terveket, amelyek létének örvényéből kiszakadtak s mint meteorok keringenek a nemzeti Öröklét kozmikus világában.

Kossuth ajkáról röppent el a szó?

Történelmi esetlegesség.

De hogy a kimondott szó maiglan is visszhangzik s visszhangozni fog, az már mélyebb értelmű jelenség. *Ezért bocsátjuk közre ebben a könyvben a három kossuthi művet.* A világhíres kiáltványt, amelyet Kossuth Amerika szabad népeihez intézett; *Teleki Lászlóhoz* írott levelét, amelyben föltárta a *dunai államkonföderációról* szóló tervét és a nemzetiségi kérdéstről vallott felfogását s harmadiknak azt az *alkotmánytervezetet*, amely magában foglalja Kossuth államférfiúi megnyilatkozásainak egyik legfontosabbikát. Mondottuk: kossuthi művek. Mondottuk, mert Kossuth koponyájában érett meg s Kossuth keze írta le e műveket, de valójában a magyar géniusz alkotásai, *a magyar nép lelke legmélyéből erednek* és mind a három műben talán éppen ezért egyetlen gondolat zeng: *szabadság.*

Ez a gondolat maradt ránk örökségül és megvalósítása *ennek és a következő* nemzedéknek a feladata.

Egyetlen szó, de sokrétű fogalom. Megvalósulása a nemzeti élet beteljesülését és az osztályokra tagolt társadalom megszűnését jelenti.

A szabadság fogalma ma már lényegesen gazdagabb, mint volt 1848-ban. Nemcsak népek és nemzetek önrendelkező jogát, nemcsak a *függetlenség eszméjét*, nemcsak a *közmegegyezés* elvét és nem is csak a politikai szabadságot hordozza magában, hanem *a gazdasági szabadságot, a szociális demokrácia eszményét is.*

Legyünk tisztában vele: ha 1848 nem bukik el, ha kozák lovasok nem tiporják le a szabadságharcot, az egész magyar nép mai értelmében szabaddá akkor sem vált volna, mert hiszen akkor a nemzet fogalma *csak a nemesség határáig terjedt.* A parasztság és a munkásság osztályhelyzetén változás nem esett volna, csak annyiban, hogy a munkásság és a parasztság gazdasági és kulturális fejlődésének az üteme gyorsabb lett volna, hiszen azok az energiák, amelyek a nemzeti szabadságharcban fölemésztrődtek és azok is, amelyeket a parasztság és a munkásság, meg az értelmiség megmaradásáért, az osztrák

szoldateszka, a nemzeti elnyomatás ellen fölhasználta, a szociális haladást szolgálhatta volna. A munkásság is, a parasztság is gyorsabb ütemben szerveződhetett volna osztállyá, hamarabb kezdhetette volna meg küzdelmeit, de valójában, igazi értelemben szabaddá nem vált volna, Nem is válhatott volna. A fejlődésnek megvannak a maga törvényei és a *szociális demokráciának* megvannak a maga föltételei. Mindenekelőtt *a termelőeszközökben, az iparban rejlő erőforrásokban, a paraszti életforma, illetőleg a paraszti gazdálkodás megváltozásában, fejlettségében.*

Kezdetleges termelési viszonyok, elmaradott gazdasági állapotok között nem lehetséges magasabb életformák kialakulása. Hiszen 1848-at nem éppen csak az *eszmék* lódították útjára, hanem *gazdasági kényszerűségek* is. Igazi értelme a kis- és középnemesség gazdasági elsorvadásában és ennek a nemességnek a feudális nagybirtokososztállyal szemben folytatott osztályküzdelmében leli magyarázatát.

Az európai forradalmak mind a *harmadik rendnek*, a polgárságnak forradalmi voltak, hogy az új termelési viszonyok számára a politikai térséget megtisztítsák, elseperjék a korlátokat, amelyek ez új termelési viszonyok elé meredtek. Magyarországon azonban *nem volt ilyen polgárság* és nem volt modern értelemben vett *ipari proletariátus* sem. Annál csodálatosabb, hogy mégis itt, ezen a földön lobogott legtovább a szabadságharc lángja s hogy itt talajra találtak a polgári forradalom eszméi, noha a polgárság még csírájában sem volt s amennyiben volt, nem volt magyar. *Itt* a kis- és középnemesség vitte a polgárság szerepét. A királyi hatalom és a vele szövetségben álló nagybirtokososztállyal szemben. Mindamellett megmozgatta a szélesebb néptömegeket is, amennyire egyáltalában megmozgathatta Magyarországnak akkor igazán sajnálatosan elmaradt viszonyai és a jobbagység szörnyűséges öntudatlansága mellett. Magát a forradalmat inkább a *szabad magyar értelmiség* hordozta. Ennek az értelmiségnek a munkálkodása nyomán alakult ki a magyar 48 ideológiája is, amely azonban *nem fedte a magyar termelési viszonyokat.* Ezért is kapott léket a magyar forradalom hajója szinte minden evezőcsapásnál. Nemcsak a parasztság állott nagyon mélyen gazdasági, szociális és kulturális vonatkozásban, hanem a kis- és középnemesség túlnyomó nagy többsége is híjával volt annak a legelemibb szociális öntudatnak, ami alkalmassá tehetette volna arra, hogy egy nagy korszak nagy eseményeiben méltó módon vehessen részt. Így azután a nemességnek csak érettebb, műveltebb része és a fiatal Magyarország, a márciusi ifjúság táplálta a föllobbanó lángot. Hogy mégis ez a láng oly magasra csapott föl s oly sokáig lobogott és világított, annak magyarázata az, hogy egyfelől egy *idegen uralkodóház*, másfelől a nagybirtokos nemesség *létérdekében* fenyegette a kis- és középnemesség jogi és gazdasági egzisztenciáját, másfelől *az elavult*

termelési viszonyok fenyegették pusztulással ezt a nemességet, végül pedig ugyancsak ez elavult termelési viszonyok, valamint az adóterhek, amelyek a jobbágyságra hárultak, olyan szörnyű nyomorúságot teremtettek, amely az állandó nyugtalan-ság és lázongás forrásává lett.

A változás kikerülhetetlen volt. S minthogy ennek a változásnak szellemi előkészítése az úgynevezett reformkorszak¹ ban szinte befejeződött, a magyar értelmiség legjobbjában pedig ideológiai alapot is öltött, az eszme és a szükségszerűség nászából meg kellett születnie a forradalmi változásnak s hogy lángja idő előtt ki nem lobbant, az a *Habsburg-ház hitszegésében*, erőszakos föllépésében, a *nemzetiségieknek Magyarország ellen való uszításában leli magyarázatát*. A *szociális forradalom* elvetélődött és március mint *nemzeti szabadságharc* lobogott tovább. A szabadságharc viszont nem egyedül a kozák csizmák nyomán törött meg, hanem éppen azért, mert *a politikai forradalom szociális forradalommá lenni nem tudott*. S hogy nem tudott, ez nem csupán a nemesség gazdasági és szociális elmaradottságának, hanem a *termelő viszonyok akkori állapotának a rovására is írandó*. Annyi bizonyos, hogy mindezek ellenére a magyar forradalom és szabadságharc jelentősége messze kimagaslik nemcsak a magunk történelmi eseményei, hanem a *középeurópai szomszédos népek történelmi eseményei közül is*. Megtermékenyítő ereje óriási volt, hacsak Kossuthnak az itt közölt három művére utalunk is.

Az amerikai néphez szóló kiáltványáról különösebb mondanivalónk nem lehet. Nagyszerű szónoki mű, remek dialektikával vázolja fel az ország és a Habsburg-ház között kitört ellentétet s a harcot, amely a detronizációhoz vezetett, amely azonban kikerülhetetlen kényszer volt s nem lázadás a jogellen. Az igazság a nemzet oldalán állott. S Kossuthnak ezt Amerika népei el is hitték. Nemcsak azért, mert ez volt a történelmi tény, hanem mert Kossuth lángoló szavai ezt szinte beleégették Kiáltványának olvasóiba. Kossuth különben is a meggyőzésnek minden eszközét igénybe vette, hogy az amerikai nép rokonszenvét Magyarország felé fordítsa. És sikerült is neki. Ez megmutatkozott amerikai diadalútja során is.

Kossuth óriási emigrációs politikai tevékenységének hatásától nem von le semmit, hogy Kossuth nem mindig volt állhatatos, hogy nem volt benne kezdeményezés, hogy nem látta át mindig az akkori európai politika szövevényeit, hogy sokszor vetette magát hiú remények dajkaölébe. Egy bizonyos, politikai zsenije kétségtelen s ennél csak emberi tisztasága volt nagyobb.

Ebben az amerikai kiáltványban egyébként már pontosan fölvázolta politikai hitvallását, amely benne a szabadságharcot követően kialakult. S ez a hitvallás a polgári demokrácia és a nemzeti függetlenség, valamint a népek önrendelkező jogának legtisztább elveivel egyezett meg.

Ha az amerikai kiáltvány a magyar ügy külföldi megítélése szempontjából volt nagyjelentőségű, úgy Kossuthnak *Teleki Lászlóhoz* intézett levele, melyben ő a dunai államkonföderáció és a nemzetiségi kérdés nagy gondolatait körvonalazza, a magyar *politikai ideológia* fejlődésének szempontjából nyert utolérhetetlen jelentőséget. Ez a konföderációs terv nemcsak érdemes arra, hogy most újra szemügyre vegyük, hanem arra is, hogy *fölmutassuk minden népek felé*, mint a magyar politikai géniusz alkotását és a magyar nép államszervezői képességének messzi kimagasló bizonyosságát. A *Teleki Lászlóhoz* intézett Kossuth-levél egyéb szempontból is figyelmet érdemel. Kossuth ebben a levelében szinte mérleget von működéséről, mégpedig őszintén és becsületesen és igyekszik levonni elkövetett és bevallott tévedéseinek, konzekvenciáit.

Nincs értelme itt annak, hogy ebben a rövid bevezetésben részletesen kielemezzük a kossuthi koncepciót. Beszél az önmagáért. Lehet, hogy részleteiben túlhaladta az idő, de *egészében elevenebb, mint volt, amikor Kossuth papírra vetette.*

Nagyon kívánatos volna, ha az „*Éjszakkéleti Szövetséges Szabad Státusok*” hatalmas tervét minél többen és minél gyakrabban olvasnák s tanulmányoznák s különösképpen figyelmet fordítanának arra, hogy milyen szervezéssel vélte Kossuth megoldani *a nemzetiségi kérdést*, milyen alapelvek szerint akarta biztosítani a magyarság sorsa mellett a *nemzetiségi népek szabad életét is* — az *önrendelkező jog* alapján. Ha azt mondjuk, hogy kossuthi koncepciót a Szociáldemokrata Párt elvileg és nagy vonalaiban magáévá tudja tenni, akkor azt hisszük, a magunk részéről mindent elmondottunk erről a koncepcióról, amelynek szilárd összefoglalását megtaláljuk azután Kossuth *alkotmánytervezetében.*

Ennek az *alkotmánytervezetnek* minden mondata éles tiltakozás mindenfajta erőszakos központosítási törekvés ellen. A községek, városok és vármegyék szabad önrendelkező joga az a posztulátum, amelyre Kossuth alkotmánytervezetét építette. És ez a szerkezet mégis szilárdnak tűnik, mert noha a központi hatalom omnipotenciája nem kap helyet benne, mégis a kossuthi rendben oly erőkoncentráció alakulhat ki, amely biztosítani képes az állam létét, fejlődését és biztonságát.

„Én azt hiszem — mondotta Kossuth —, hogy a rendnek nincs erősebb biztosítója, mint a megelégedés, amely csak a *szabadság* alapján lehetséges. Én tehát ellene vagyok a központosítás eszméjének, én gyűlölöm a mindenhatósági irányt, úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalomnál s sohasem fogok kezdeni oly intézmények hozatalához, melyek egyrészt ellenkeznek az emberi jogokkal, miket az államnak védeni, nem elnyelni kell; másrészt ellenkeznek a politikai szabadsággal is, mert a hatalmat csak a szabadság rovására lehet központosítani...” És másutt így olvassuk:

„Szabad embert nem elégítheti ki a *politikai* szabadságnak azon paránnyá szétmosott adaga, mely abban határozódik, hogy időszakonként egy-egy szavazatot vet ennek, vagy milliók szavazata közé a választásoknál, neki sérthetetlennek kell magát éreznie egyéni jogaiban s szakadatlan befolyással kell bírnia községi és megyei ügyekben.”

Kossuth természetesen a nemzetiségek teljes egyenjogúságának elvét vallotta és ez az elv alkotmánytervezetén vörös fonálként húzódik végig. Kossuth különösen azért ragaszkodott a községek és vármegyék teljesen szabad önkormányzatához s ahhoz, hogy a nép a községi életben szabadon vehessen részt, mert azt tartotta, hogy ez az önkormányzat, amíg egyfelől védőbástyája a szabadságnak, másfelől iskolája a közdolgokban való részvételnek s arra képesít, hogy a polgárok megeléjék azt a biztonságot, amellyel az ország dolgaiba beleszólhatnak.

Kossuth tulajdonképpen a magyar alkotmányosság *ősi alapjaihoz* tért vissza, amikor ezt az alkotmánytervezetét megszerkesztette s felgazdagította az ott lelt alapelveket a modern idők követelményeivel. Más kérdés, hogy vajjon Kossuth ezt az alkotmánytervezetet, ha történetesen 1848 nem török derékba, megvalósíthatta volna-e, lehetséges lett volna-e számára, hogy megváltoztassa az erőviszonyokat, vagy legyőzze a maradiságnak szellemét s még inkább kérdés, hogy vajjon ez az alkotmánytervezet, amely kétségkívül abban az időben utópisztikusnak lett volna nevezhető, az ország elmaradott gazdasági és társadalmi viszonyai mellett megvalósítása esetén is funkcionálhatott volna-e!

Kossuth alkotmánytervezetének indokolása során Macaulayra hivatkozik és idézi őt:

„Az újonszerzett szabadság bajai ellen csak egy orvoslat van, — s ezen orvoslat: a szabadság... Az igazság és szabadság verőfénye kezdetben szemkáprázást s kábulást okozhat a nemzetnél, kik a szolgaság házában megvakultanak; — hadjátok őket nézni s csakhamar látni fognak. Kevés évek alatt az emberek megtanulnak gondolkozni, a vélemények szélső erőszakossága lecsillapszik, ellenséges elméletek egymást kiigazítják, az igazságnak szétszórt elemei megszűnnek harcolni, az idők jártával a káoszról rend és igazság áll elé.”

Nos, ebben kétségtelenül benne rejlik az igazság. De az igazságnak csak *egyik fele*: az, amely az eszmék fele fordul, másik fele azonban zordonul hallgat, mert ez a *valóságok* felé fordul. Bizonyára léteznie kell oly erőnek, amely az igazságot és a szabadságot érvényre és győzelme juttatja. S mi ez az erő? *A föltörekvő nép öntudata, valóságérzete, amely azonban megint csak nem létezhet légtüres térben, hanem csakis azokban a gazdasági és társadalmi viszonyokban, amelyekben ez a feltörekvő nép él.*

Ha az amerikai kiáltvány a magyar ügy külföldi megítélése szempontjából volt nagyjelentőségű, úgy Kossuthnak *Teleki Lászlóhoz* intézett levele, melyben ő a dunai államkonföderáció és a nemzetiségi kérdés nagy gondolatait körvonalazza, a magyar *politikai ideológia* fejlődésének szempontjából nyert utolérhetetlen jelentőséget. Ez a konföderációs terv nemcsak érdemes arra, hogy most újra szemügyre vegyük, hanem arra is, hogy *fölmutassuk minden népek felé*, mint a magyar politikai génusz alkotását és a magyarnép államszervező képességének messzi kimagasló bizonyogat. A Teleki Lászlóhoz intézett Kossuth-levél egyéb szempontból is figyelmet érdemel. Kossuth ebben a levelében szinte mérleget von működéséről, mégpedig őszintén és becsületesen és igyekszik levonni elkövetett és bevallott tévedéseinek konzekvenciáit.

Nincs értelme itt annak, hogy ebben a rövid bevezetésben részletesen kielemezzük a kossuthi koncepciót. Beszél az önmagáért. Lehet, hogy részleteiben túlhaladta az idő, de *egészében elevenebb, mint volt, amikor Kossuth papírra vetette.*

Nagyon kívánatos volna, ha az „*Éjszakkéleti Szövetséges Szabad Státusok*” hatalmas tervét minél többen és minél gyakrabban olvasnák s tanulmányoznák s különösképpen figyelmet fordítanának arra, hogy milyen organizációval vélte Kossuth megoldani *a nemzetiségi kérdést*, milyen alapelvek szerint akarta biztosítani a magyarság sorsa mellett a *nemzetiségi népek szabad életét is* — az *önrendelkező jog* alapján. Ha azt mondjuk, hogy *a* kossuthi koncepciót a Szociáldemokrata Párt elvileg és nagy voñalaibai magáévá tudja tenni, akkor azt hisszük, a magunk részéről mindent elmondottunk erről a koncepcióról, amelynek szilárd összefoglalását megtaláljuk azután Kossuth *alkotmánytervezetében.*

Ennek az *alkotmánytervezetnek* minden mondata éles tiltakozás mindenfajta erőszakos központosítási törekvés ellen. A községek, városok és vármegyék szabad önrendelkező joga az a posztulátum, amelyre Kossuth alkotmánytervezetét építette. És ez a szerkezet mégis szilárdnak tűnik, mert noha a központi hatalom omnipotenciája nem kap helyet benne, mégis a kossuthi rendben oly erőkoncentráció alakulhat ki, amely biztosítani képes az állam létét, fejlődését és biztonságát.

„Én azt hiszem – mondotta Kossuth –, hogy a rendnek nincs erősebb biztosítóka, mint a megelégedés, amely csak a *szabadság* alapján lehetséges. Én tehát ellene vagyok a központosítás eszméjének, én gyűlölöm a mindenhatósági irányt, úgy a törvényhozó, mint a végrehajtó hatalomnál s sohasem fogok keztenyujtani oly intézmények hozatalához, melyek egyrészt ellenkeznek az emberi jogokkal, miket az államnak védeni, nem elnyelni kell; másrészt ellenkeznek a politikai szabadsággal is, mert a hatalmat csak a szabadság rovására lehet központosítani...” És másutt így olvassuk:

„Szabad embert nem elégítheti ki a *politikai* szabadságnak azon paránnyá szétmosott adaga, mely abban határozódik, hogy időszakonként egy-egy szavazatot vet ennek, vagy milliók szavazata közé a választásoknál, neki sérthetetlennek kell magát éreznie egyéni jogaiban s szakadatlan befolyással kell bírnia, községi és megyei ügyekben.”

Kossuth természetesen a nemzetiségek teljes egyenjogúságának elvét vallotta és ez az elv alkotmánytervezetén vörös fonálként húzódik végig. Kossuth különösen azért ragaszkodott a községek és vármegyék teljesen szabad önkormányzatához s ahhoz, hogy a nép a községi életben szabadon vehessen részt, mert azt tartotta, hogy ez az önkormányzóit, amíg egyfelől védőbástyája a szabadságnak, másfelől iskolája a közdolgokban való részvételnek s arra képesít, hogy a polgárok megeléjék azt a biztonságot, amellyel az ország dolgaiba beleszólhatnak.

Kossuth tulajdonképpen a magyar alkotmányosság *ősi alapjaihoz* tért vissza, amikor ezt az alkotmánytervezetét megszerkesztette s felgazdagította az ott lelt alapelveket a modern idők követelményeivel. Más kérdés, hogy vajjon Kossuth ezt az alkotmánytervezetét, ha történetesen 1848 nem török derékba, megvalósíthatta volna-e, lehetséges lett volna-e számára* hogy megváltoztassa az erőviszonyokat, vagy legyőzze a maradiságnak szellemét s még inkább kérdés, hogy vajjon ez az alkotmánytervezet, amely kétségkívül abban az időben utópisztikusnak lett volna nevezhető, az ország elmaradott gazdasági és társadalmi viszonyai mellett megvalósítása esetén is funkcionálhatott volna-e!

Kossuth alkotmánytervezetének indokolása során Macaulayra hivatkozik és idézi őt:

„Az újonszerzett szabadság bajai ellen csak egy orvoslat van, – s ezen orvoslat: a szabadság... Az igazság és szabadság verőfénye kezdetben szemkáprázást s kábulást okozhat a nemzetnél, kik a szolgaság házában megvakultanak; – hadjátok őket nézni s csakhamar látni fognak. Kevés évek alatt az emberek megtanulnak gondolkozni, a vélemények szélső erőszakossága lecsillapszik, ellenséges elméletek egymást kiigazítják, az igazságnak szétszórt elemei megszűnnek harcolni, az idők jártával a káoszról rend és igazság áll elé.”

Nos, ebben kétségtelenül benne rejlik az igazság. De az igazságnak csak *egyik fele*: az, amely az eszméi fele fordul. A másik fele azonban zordonul hallgat, mert ez a *valóságok* felé fordul. Bizonyára léteznie kell oly erőnek, amely az igazságot és a szabadságot érvényre és győzelme juttatja. S mi ez az erő? *A feltörekvő nép öntudata, valóságérzete, amely azonban megint csak nem létezhet légtüres térben, hanem csakis azokban a gazdasági és társadalmi viszonyokban, amelyekben ez a feltörekvő nép él.*

A polgárság olyan konstitúciót igyekezett létrehozni, amelyen gazdasági érdekeinek, fejlődésének és hatalomra való törekvésének megfelelt. És megfelelt ama új termelőviszonyoknak, amelynek gépezete a kezében volt. Ez a konstitúció létre is jött mindenütt, ahol a polgári termelőviszonyok kifejlődtek és gyökeret vertek. De ez a polgári demokrácia korántsem teremtett olyan társadalmi állapotokat, amelyek *az egész nép, minden társadalmi osztály számára kielégítőek lehetnek volna és mindenki számára biztosították volna az önrendelkezés jogát és a gazdasági, meg a politikai szabadságot*. Kimaradtak belőle a széles paraszti tömegek éppen úgy, mint az ipari bérmunkások milliói. Kimaradtak belőlük még akkor is, ha netán az általános szavazati jog kétségkívül nagyjelentőségű eszköze kezükbe is jutott, mert hiszen ezzel szemben a polgárság hatalma *nemcsak* politikai szabadságában, hanem sokkal inkább a *tulajdonjogi viszonyok polgári jellegében és tényében gyökereszt*.

Világosan látta ezt már Bezeredy István is, aki a nemzetgyűlés 1848. évi december 11-i ülésén így beszélt a forradalom bukásának egyik okáról:

– Azt mondom, miszerint nem azért nem volt sikere a forradalmaknak, mert alapjukat nem tartották, hanem azért, mert magoknak kellő alapot szerezni nem tudtak. Csupán a politikai formáknak változtatása az emberiség haladását „s az örök igazságot ki nem elégíti; segíteni kell a népnek lelki és anyagi bajain is...”

A parasztságnak és a munkásságnak előbb *osztállyá* kellett szerveződnie, *szociális közösséggé* kellett válnia, hogy képessé legyen arra, hogy egyrészt a szavazati jogban rejlő erőt megragadhassa, másrészt képessé legyen arra, hogy gazdasági létének bizonytalanságából legalább viszonylag kiemelkedhessen és megvívhassa küzdelmeit gazdasági és politikai téren egyaránt.

Ama *küzdelmek*, amelyek a tőke és munka között szükségszerűen keletkeztek és az a másik küzdelem, amelyet a kapitalizmus önmagában vív s az is, amelyet a *nemzeti kapitalizmusok vívnak egymással szemben a nemzetközi piacokon* végül is a döntés órájáig fejlődnek, amikor a tőkés termelési viszonyokban rejlő ellentmondások (kényszerítően parancsolják a termelőviszonyok átalakítását, a régi tulajdonviszonyok megszüntetését, új gazdasági és társadalmi viszonyok megteremtését. Ekkor érkezik el az emberiség a *szükségszerűség* birodalmából a *szabadság** birodalmának határaihoz. És *csak ekkor* nyílik meg a lehetősége annak, hogy a nép szabadságban élhessen, igazi szabadságban és igazi demokráciában, az önrendelkező jognak olyan ideális érvényesülési körében, amelynek Kossuth álmodta több mint kilencven esztendővel ezelőtt a magyar alkotmányosságot.

De közben is út van. És ezen az úton a népnek, a dolgozó osztályoknak az a kötelességük, hogy mindig több jogot és mindig több és több szabadságot vívjanak ki maguk számára, hogy aztán ennek segítségével még előbbre jussanak. Ebben a fejlődésben letagadhatatlanul szerep jut a materiális kényszerűségek mellett a *szellem erejének* is; azoknak a nagy gondolkodóknak, akik eszmékkal ajándékozzák meg népüket s az emberiséget. Ezek az eszmék megtermékenyítik a népek szellemi életét és hajtóerőivé válnak a fejlődésnek, formát adnak a népek ösztönszerű vágyainak, álmainak, kívánságainak és tartalmat a nemzeti életnek. Célt mutatnak föl, mint lobogó fáklyát, amely felé érdemes elindulni. Ilyen nagy gondolatok rejlenek abban a három kossuthi műben is, amelyet ebben a könyvben bocsátunk hódító útjára a dolgozó magyar nép tömött sorai közé, hogy olvassák, hogy gondolkodjanak fölötte s hogy emeljék föl szívüket a szabadság eszméjéhez és erősítse őket abban a küzdelemben, amelyet a holnap Magyarországáért vívnak.

Budapest, 1943 március.

Szakasits Árpád.

1.

Kiáltvány

Amerika szabad népéhez.

Kossuth az Északamerikai Államszövetség népeihez intézett világhíres kiáltványát 1850 március 27-én, *Brussában* szövegezte és küldte el *Ujházy Lászlónak New-Budára*. A kiáltványt *Ujházy* fordította németre, németből angolra *dr Tochmann* lengyel származású washingtoni ügyvéd, *Jagelló Apollónia* alias *Sarah Schuster* férje. A fordítás különböző okok miatt egyre késett s csak 1851 október közepén jelenhetett meg először a washingtoni „*Union*”-ban és a „*National Era*”-ban. *Tochmann* a következő levél kíséretében juttatta el a lapok szerkesztőseihez:

„Washington D. C. okt. 17. 1851. Uram! Múlt február havában *Ujházy L. úr*, ki nemrég érkezett hozzánk Magyarországból – *Kossuth Lajos* magyar kormányzónak egy az *Egyesült Államok népéhez* címzett kiáltványát azon kérelemmel küldötte meg nekem, közöljem azt a lapokban, az eredetét pedig, mely *magyar* nyelven van fogalmazva, a *Congressus* valamelyik levéltárában deponáljam. Midőn e történeti becsű okmány kezemhez jött, *Kossuth* felszabadítása a török örízet alól éppen élénk diplomatai alkudozás tárgyát képezte. Ez bírt rá, hogy több kiváló s magasan álló oly polgár elé, kikről tudtam, hogy a magyar ügy vezérének hü és meleg barátai, terjesszem a dolgot s miután ők is úgy vélekedtek, mint én, hogy t. i. a fontos okirat rögtön történendő közrebocsajtása káros behatással lehetne a fentjelzett tárgyalások menetére, siettem *Ujházy* urat e felfogásról tudósítani, ő aztán felhatalmazott az érdekes okmányt mindaddig magamnál tarthatni, míg habozás nélkül sajtó alá adhatom. Ez idő most elérkezett. A nagy magyar főnök jelenleg már a csillagos és csikos lobogó pártfogása alatt állván, szabadon közelít vendégszerető partjainkhoz s így semmi ok többé arra, hogy nagyszerű védírata továbbra is zár alatt maradjon őszintén kifejtve az indokokat, melyek miatt az Egyesült Államoknak népéhez szóló felhívást előbb közölni nem látszott tanácsosnak, szabadjon most tisztelettel kérem, hogy azt a lapjában mielőbb világ elé bocsájtani szíveskedjék. Az eredeti példány nálam van és marad a *Congressus* legközelebbi üléséig, amidőn aztán a *nép képviselőinek* ülő tisztelettel kézbesíttetni fog. Maradok kitűnő tisztelettel hü polgártársa és szolgálója *G. Tochmann*.”

A „*New York Herald*” október 20-án közölte *Kossuth* kiáltványát s azt egy *modern Iliáshoz* hasonlította. A kiáltvány hatalmas közvéleményt teremtett *Kossuth* mellett s teljes mértékben ellensúlyozta azt a sajtóagitációt, melyet *Hülsemann* washingtoni osztrák követ, *Szemere Bertalan* és *Bangya János* Párizsból és Londonból Amerikában kifejtett.

A Kiáltvány magyar nyelven *most lát először napvilágot*. Ugyan *Áldor Imre* „Vázlatok a magyar emigráció életéből” Pesten, 1870-ben megjelent könyvében, tömérdek kihagyással, közli a Kiáltványt, de ebből alig lehet következtetni az eredeti magyar szövegről készült s itt közölt másolat valódi értelmére, ő maga, említett munkájában, megjegyzi (69. l.): „Az emlékirat *eredetije* megszerезhetetlen lévén, így természetesen csak az angol szöveg fordítását kapják t. olvasóink.” A több nyelvre való át- és visszafordítás, valamint kihagyások következtében az ott közölt szöveg valóban nem emlékeztet egy „modern Iliásra”.

Az Éjszak-Amerikai Egyesült Statusok szabad népéhez!

Két évvel ezelőtt az isteni gondviselés nekem, igénytelen egyszerű polgárnak, kezembe adta az Ausztriai-ház sorsa feletti határozatot.

Ha vagy nagyravágyást ismered, vagy oly határtalan gonoszinak hihettem volna e hitszegő háznak tagjait, mint aminőnek később tapasztalok, intésemre szétporlottak volna e dynastia trónjának korhadtt oszlopai, s ők maguk a koronás hitszegők hontalanul bujdosnának idegen földön, nem hordva magukkal egyebet, mint az önbűneik által elvesztett hatalom emlékezetét.

De én, bár sokat szenvedett nemzetem tökéletes szabadsága keblem egyedüli óhajtása volt, nem engedem át magam a kedvező körülmények ingerlésének; s kívánataimat azon szerény fokra süllyesztve, mely a történelmileg kifejtett európai viszonyok között hazám számára rendeltnek látszott, szeretett honom tökéletes függetlensége helyett a király ellenében mégcsak új jogot sem, hanem csak e három dolgot kívántam:

1ször. Hogy hazámnak elidegeníthetlen ezredéves jogai, önállása és alkotmánya, felelős nemzeti kormány felállítása által biztosíttassanak.

2szor. Hogy hazám minden lakosa, szabad legyen; s nyelv- és valláskülönbség nélkül egyenlő a törvény előtt, egyenlő jogokban, egyenlő aránylagos kötelességekben.

3szor. Hogy az ausztriai birodalom népei, kik ugyanazt s ugyanazon örökösödési renddel ismernek császárnak, kit mi magyarok királynak ismerünk, az új idők új formái szerint visszanyerjék jogtalanul elrablott hajdani alkotmányos életüket.

Az első kívánság semmi új jogszerzeményt nem foglalt magában, hanem csak új biztosítékot. Az alkútkötések, melyeken őseink a Habsburg-ház királyi hatalmát szabad akaratból fel-emelték, hazánk önállásának s alkotmányának épségben tartását feltétlenül kötétek a választáshoz. Ez önállás és az alkotmány élő lörvény volt. A Habsburg-házból három század folytán 12 király |sküdütt meg, midőn trónusra lépett, az örökkévaló Istenre, hogy |at megtartja; de mind a tizenkettőnek élete nem volt egyéb, fáhrt egy átkos folytonos hitszegés, mit nem tudott megkéri élni a hűség, minél nagyobbhat soha nép fejedelméhez nem mutatott,

nem tudták megengesztelni végtelen áldozatok, melyeknek nemzeti boldogságunk gyakran martalékául esett s mi, szegény magyarok, ezerszer megcsalatra, ezerszer újra bízunk a király szavaiban s míg békében hatalmát hűségünkből mérité, veszélyben karjaink dönthetetlen segélyére támaszkodott, míg más nemzetek egész erejüket belboldogságuk gyarapítására fordíthatták, nekünk jutalmul három századon át azon sors jutott, hogy a szentírás őrjei gyanánt, örökké résen álljunk saját királyaink irányában, nehogy hitszegé kezeikkel széttépjék országos lételünk s alkotmányos önállásunk megszagotott levelét.

Én hát, nemzetem kívánságainak igénytelen tolmácsa, nem követeltem mást, mint alkotmányos ministereket, kiknek felelősége megóvja királyainkat a hitszegéstől.

A második kívánság még kevésbé volt politicalai jogszerzemény a király ellenében. Belső javítás volt és semmi más. Igazság a nép iránt, az aristocrazia részéről, adósság lerovása, engesztelésül Isten előtt, őseink bűneiért. Ezzel a király csak nyert, mert hű népének erejét trónja támaszául megtízszerezé.

A harmadik kívánság a humanitás és testvéries érzés kívánata volt. Hozzánk az alkotmányos életben öregebb testvérhez illett szót emelni a velünk egy fejedelmet ismerő s velünk sokszoros viszonyokban kapcsolatos testvérnépekért, hozzánk, a szabadság híveihez illett *nemcsak* magunknak kívánni szabadságot, mi nem privilégiumokban büszkélkedni, de szabad nemzetek sorában szerényen, de szabadon vágytunk állani s ha e kívánságomban hazafi szempontból volt politica, legfőllebb csak az volt, hogy egy főn nem jól ül két korona, melynek egyike nem alkotmányos s két ellenkező irány egy szívben szintúgy nem fér meg, mint Istennek s ördögnek egy ember nem szolgálhat.

A király s családja megadák kívánataimat s a letett királyi eskü szentségére hivatkozva, ígérek teljesítésüket.

És én magamban gyöngé, de nemzetem bizalmával s az ausztriai, népek romlatlan sympathiájával erős, mondám a mindenfelül tornyosuló vészek között: „maradjon meg az Ausztriai-ház s legyen áldott Istentől, mert megtért az igaz útra s igazságos lett népei iránt.”

És megmaradott. Megmaradott akkor, midőn bármi volt volna is a népek sorábani kifejlődés, de őt magát, az elvénhedett gyámmoltalan dynastiát, ellenkező szavamra elfújta volna a fergeteg, mint elfújja a szél a magtalan polyvának könnyű porát.

És én nemcsak megmarasztani őt, de sőt kezébe adám egy dicsőén hosszú jövendő sorsát, kulcsát a hatalomnak, mely 32 millió ember hű szeretetén alapodhaték dönthetlenül; kezébe adám hős nemzetem ragaszkodását, mely maga meg tudta volna őt tartani egy ellenséges világ ellen; kezébe adám a magasztos rendeltetést, melynél nemesebb embernek nem juthatott, hogy dönthetlen évek fala legyen a szabadságnak, civilisatióknak és haladásnak az ó Európát fenyegető kozákuralom ellenében.

És hogy mindez teljesedjék, csak egy csekélység vala szükséges, egy csekélység, melyet ennyi jótétemény, ennyi dicsőség kilátása mellett az útonálló rablóban is feltaláltunk volna; csak a Habsburg-ház tagjaiban híjában keresénk. Csak azon csekélység kellett: hogy *hitszegők ne legyenek*.

De az Ausztriai-ház nem tud nem lenni hitszegő. Amely napon a magyar nemzet mérsékelt kívánatait aláírta s azoknak megtartására Isten és a nemzet előtt királyi szavára ünnepélyes fogadást tőn; azon napon palotája rejtekeiben már megállapítá volt a legundokabb összeesküvést, mint fogja megtörni a királyi szót, mint fogja vérrel, tűzzel, lazításokkal elárasztani s ezer szenvedéseken keresztül anarchiába süllyesztani Magyarországot, míg nem az elsorvasztott, kimerített nemzetet fegyveres kézzel kitörülné az élő nemzetek sorából s alkotna a szuronyok élén 16 nemzetből egy álombirodalmat, melynek orosz mintára s ha kell orosz fegyverekkel összehalmozandó szolgasági egységében vélte feltalálhatni despoticus vágyai jövendőjét.

Soha egy nemzet ellen nem merítettek ki a pokolnak annyi mesterségei, mint mi ellenünk magyarok ellen; megtámadó forradalmat nem is álmodva, megtámadtatást nem is gyanítva, soha nemzet önvédelmére készületlenebb a veszély által meglepettebb nem vala, mint mi valánk, elannyira, hogy a hitszegő Habsburgok, könnyű győzelem előérzetében, kéjelegve nem vonakodnának mihamar Isten és a civilisait világ előtt, minden szeméremből kivetkőzve, tartózkodás nélkül kiszórni pokoli terveiket s szuronyaik minden hatalmával az általuk előre felizgatott rablók, gyújtogatok s nemzetiségi antipathiákkal mesterségesen felzaklatott pártütők részére állani.

E vészes perczekben, midőn sokan az erősebbek közül is meghajlani készültek az enyészet csapásai alatt, én azoknak sorába állottam, kik önvédelemre kiálták a nemzetet, s midőn az igazságos Istenbe bízva, átkot mondók azokra, kik elhagynák a szegény hazát s gyáván meghajolva az istentelen erőszak előtt, szolgaság iránt készek volnának vásárlani bectelen nyomorúságot, és fegyverre az önvédelem élethalál harczára kiáltám népemet, nem vak elbizakodottsággal cselekvém, nem a kétségbeesés indulatának engedek, mert ez hibás ösztön nemzetek sorsának intézésében; hanem számba vettem nemzetem erejét, s az enyészet szélén jós lélekkel győzelmet mertem ígérni, ha Magyarhon önmagához hű leszen s keblét megedzi az erős akarat szent tüzével.

Az erős akarat előidézésében is tápünk három vala:

Egyik, mindenek előtt, Istenbe vetett erős bizalom, kinek útjai gyakran megfoghatatlanok, de ki az igaz ügyet elveszni *nem* hagyhatja, ha annak győzelmére magukat méltóknak mutatjuk.

Másik a szabadságnak s hazaszeretetnek szent érzelve, mely a törpét óriássá növeli s az erősnek erejét megtízszerezi.

Harmadik a ti példátok volt amerikaiak! Ti választott népe a szabadság szent Istenének!

És népem, e vallásos Istenfélő nép, népem, kinek keblében mindenlhatóan rezg a hazaszeretet indulata, e nép magasztos példátok buzdító hatását ihletett lélekkel szívta magába.

Amerikai szabad polgárok! históriátok volt a vezércsillag, melynek fényéből meríténk önbizalmat és elhatározásit csüggesztő kísértetek napjaiban.

Vegyétek nemzetem nevében hálaadó gyanánt eme nyilatkozatot.

De engedjétek egyszersmind nemzetem számára az önértetet, hogy ha ti méltók vagytok Isten által kiválasztva lenni példa gyanánt arra, mint kell megérdemelni, mint kell megszerezni a szabadságot s mint kell használni a megszerzettet, a magyar nemzet gyengébb bár és kevésbé szerencsés, de nem (méltatlan arra, a vén Európa korhadt viszonyai közt, hogy követőtök legyen s a magyar hármás halom kettős keresztjében tükrözzenek dicső lobogók csillagai.

És felvettük a keztyűt, melyet az önkény kevélyen élönkbe dobott. És elkövetkeztek a szent harcnak véres napjai. Példátok ihlető hatására felállott a nép és támadtanak semmiből semmivel a kemény harczhoz szükséges eszközök, mint fűszál a tavaszi eső után, s ha ellenségeinkhez képest számban még is gyengébbek; ha régi készültségünkhöz képest fegyveres kezünk kurtább vala; a magyar nép hős fiaai számunk hiányát elszánt vitézséggel pótolák s fegyverük rövidségét megtoldák egy lépéssel.

A világ tudja miként harczolt a magyar. Nékem, ki nemzetem parancsának hódolva szerényen, igény nélkül, de híven e nehéz, de dicsőséges korszak kormányrúdján állottam, tiszteimhez nem illik magasztalgatni, miként vívta a magyar az önvédelem szabadságharcát. Elég említenem, hogy bár minden nap világozabbá vált, miként a magyar harczban az európai szárazföld szabadságának ütere ver; harcunkban mégis mindvégiglen egyedül állánk; de bár egyedül, bár boldogtalan szomszédsági helyzetünk miatt a világtól s minden segédforrástól elzárva, most egy éve mégis porban hevert igazságos fegyverünk előtt a zsarnok Habsburg-ház büszke hatalma, s csak azon vezérnek, ki később hazámat gyalázatosan elárulá rendeletem ellenérei hanyagsága akadályoztatta meg, hogy Bécs császári palotájában, Ausztria népeinek felszabadításával s azon kötéssel, melyet ez esemény Németország sorsára gyakorlandott, nem pecsételte meg a magyar nemzet a hitszegő Habsburg-ház végbukását. De bár a már készülő árulás megmenté akkoron a végbukástól, 1849-ki martiusban anynyira megaláztuk őt, hogy igazságos lenni akkor sem tudva, csak az által vala képes magán pillanatnyilag segíteni, hogy az orosz autocrata lábaihoz borulna segítségért.

Ő, ki azt reméli, hogy kevély fenyegetéseitől megfélemlelve, a magyar nemzet a szolgáságot a halálnak elibe teszi, zsarnok vágyaiban megcsalatkozva oda jutott, hogy csak gyávához illő választással ő maga választana szolgáság bérén egy kis ephemer tengő életet.

Pedig nemcsak fegyverre, nemcsak nemtelen bujtotatással küzdött ellenünk, küzdött a rágalomnak minden eszközeivel. Semmit sem hagyott kísérletlenül, hogy a közvélemény nagy ítélőszéke előtt ügyét igaznak hazudja s azon hatalmas erőt, mely az igazság érzetében fekszik, a világnak és saját nemzetünk gyengébbeinek keblében megingassa.

Éjszak-America szabad polgárai! ti e rágalmak ellenében nemzetem iránti osztatlan rokonszenveteket vetettétek mérlegbe.

És mi, ahová okaink előadásával nem juthatánk, elmondánk, hogy egy oly nemzet, minő ti vagytok, csak szent és igaz ügyet pártolhat és é meggyőződés alapján nemes kebletek sympathiája segíté feltartani az ügyünk igazsága iránti hitet s vele az Isten segítségébeni bizalmat.

Óhí hogy Isten nem titeket adott szomszédainkul, most az Óvilág szabad volna s nem kellene egy újabb kikerülhetetlen világforradalom rázkódtatásának elibe néznie.

Azonban Isten megválasztá a czélt s meg fogja választani az eszközöket; és ítélete teljesezni fog.

Ti nagy és szabad nép! fogadjátok nemzetem köszönetét a nemes rokonszenvért, melylyel nehéz küzdelmeinknek erkölcsi istápot nyújtottatok.

De amint eladá magát az Ausztriai-ház az éjszaki autocrata szolgájává, az orosz invasion rémje lebegett, győzelmeiben kissé megf áradott, de sem ki nem merült, sem el nem csüggedt nemzetünk fellett.

Ezen invasió annyira sértett minden népjogot, oly kiáltó ellentétben volt nemcsak a rendnek, civilisatiónak, humanitásnak, de még azon eszmének is érdekeivel, mit a diplomatia Európa egyensúlyának nevez, miként lehetetlen volt hinnem, hogy a nyugot-európai hatalmak ezen invasiót megengedhessék, vagy legalább meg ne kísértsék közbeszólásukkal egy oly békét előidézni, mely, hamar mireánk nem akarták tekinteni, – legalább Ausztriát megóvná attól, hogy az orosz terjeszkedés elleni védfal helyett annak szolgálai segédjévé süllyedjen.

Mi becsületes békének a lehetőség végső pontjáig barátai valánk. A kiegyenlítést többször megkísértettük. Az európai alkotmányos hatalmakat közbenjárásra felkértük. Ezek megnehallgatták kérésünket. A kevély Habsburgok pedig dölyfös elbizakodottságukban, felejtve, hogy ők s nem mi valánk a hit-szegő pártütők, minden közelítésünket azzal utasíták vissza, hogy rebellesekkel nem alkusznak, sőt követeinket fogságra vetek s közöllük legnemesebb férfaink egyikét később gyáván, istentelenül legyilkolták. S még is nem sieténk vissza romlatlanul szét-tépni a kapcsolatot, 10 hónapon át vívtuk s vívtuk győzelmesen a védelem harcát s csak miután a becsületes békének minden kísérte meghiúsult, miután Ferencz József, ki nekünk királyunk soha sem volt, martius 4-dikei manifestumában ki merte mondani a káromlást, hogy Magyarország ne legyen többé.

miután az orosz invázió bizonyos volt s annak diplomaticai megakadályozásához semmi remény, miután láttuk, hogy vagy küzdenünk kell életrehalálra, vagy kitörültetni a nemzetek sorából, miután az Ausztriai-ház tömérdek istentelenségeivel s idegen zsarnok hatalomnak reánk hozásával, kiszagatá a magyar nép Kebléből az irántai pietás minden gyökerét, csak ekkor, ennyi türelem után határozta el magát a nemzet a kikerülhetetlen élet-halál harcának méltó jutalmául függetlenségünket kitűzni; csak ekkor monda el a nemzetgyűlés s hangoztatta végig az országon minden hű ajak: *Ferencz József, te szakáltalan gyermek-Néró azt mered mondani, nincs Magyarország többé, mi pedig, a nemzet azt mondjuk: vagyunk, de te s hitszegő házad nem vagy s nem lesztek többé magyar király! legyetek örökre számkivetve, hitszegő honárulók!!*

De mi nemcsak hajlandók valánk, amíg becsülettel lehetünk a békés kiegyenlítésre, hanem egyszersmind gondosan igyekeznék mindent eltávoztatni, ami az orosz czárnak régkeresett ürügyöt szolgáltatathatna belügyeinkbe avatkozni.

A magyar nemzet Istennek legszebb ajándéka gyanánt szerette a szabadságot, de szerény helyzetében soha sem álmodott arról, hogy a szabadság nevében keresztes háborút indítson a királyok ellen.

A magyar föld nem volt azon propagandáknak műhelye, melyektől az óvilág despotái annyira borzadnak. A magyar föld nem volt titkos társaságok conspiratioinak belső reformjaiban, a socialisták, communisták s azon mások theoriáival, kiket a hatalmasok anarchistáknak szeretnek nevezni. Igazságos akart s tudott a nép iránt lenni, nyelv- s valláskülönbség nélkül, de a szabadságra oly annyira méltó nép elég nagylelkű volt az időnek is hagyni fel valamit s megelégeni a fokozatos kifejlődést. Nálunk semmi sem ment erőszakos rázkódtatással, nem volt tapodva semmi méltányos érdek s kímélve voltak még az eredőtökben bár igazságtalan, de századok históriai boltozatának fedezete alatt alakult viszonyok is; a magyar nép senkit, még az aristokrátiát sem akarta erőszakosan eltiporni, készebb volt áldozatokat hozni, mintsem az atyáknak bűneit az ártatlan utódokban s kevés élőknek gonoszságát tömegek nyomorúságával büntetni. Nálunk nem volt az anarchiának semmi eleme. Legvéresebb harcaink közepette hazámban nagyobb volt a rend, nagyobb a személy- és vagyonbeli biztosság, mint aminővel a „rendcsináló” Ausztria még e perczben is dicsekedhetik. Ahonnan egy pár hétre elvonult a harczok fergetege, bár még a kormány ki nem terjeszthető odáig figyelmét, mégis a romlatlan nép erkölcsi érzetének ösztön-szerűsége, nagyobb rendet s bátor létet idézett elő, mint ahol ezek felett a politikának ezernyi légiói örködnek. Mi védtük magunkat a megtámadás ellen, nyíltan, nemzeti közakarattal, de nem támadtunk senkit meg s titkos czélzatok nemzetünk nyílt szívéből távol maradtak. – A ti nagy Washingtonok példáját követve, a

becsületes jogszerűséget vallottuk politicának s tiszteletben tartánk a népjogot túlságosan is. Orosz és osztrák hadmunkálati pesisul használta ellenünk Oláh-ország földét s az önérdekét Vagifem értő, vagy védeni nem merő török kormány hallgatagul türte a népjogsértést, mely őt magát is oly mélyen lealázza, mint gyengeségét eliarulá; mi ismételve kilöktük orosz és osztrákot az oláh határon túl s győztes seregeinknek csak haladni kellett volna, hogy az aldunai tartományok felálljanak az orosz ellen s neki saját birodalmába játszuk át a háborút; de szent volt előttünk a népek joga s győztes seregeinkkel Oláh-ország határánál megállapodánk. A fegyvereink által lealázott Ausztria minden erejét ellenünk gyűjté össze s Galíciát csaknem egészen fedezetlenül hagyá; győztes seregeink egy kis részének Lengyel-földre küldése általános felkelést idézhetett elé, a bosszú alkalmára oly méltán leső, szintoly hős, mint szerencsétlen lengyel nemzetnél s az orosz birodalmat magát lángba boríthatá; de mi nemzetek vérével játszani bűnnek tartánk; és megfélemeztem sympathiánkat szerencsétlen szomszédaink iránt, nehogy ürügyöt nyújtsunk az oroszoknak azt mondani, hogy fegyverbe kell ellenünk szállania, mert saját birodalmát zavarjuk fel. – Óh! ők, a képmutatók nagyon éreztek az ürügynek szükségét s azért kényszerített szabadságharcunkat magyar-lengyel revolutionnak nevezték, holott a seregeink közt harcoló lengyelek száma 4000-nél többre sohasem ment.

Nem volt-e okunk megvárni az európai diplomatiától, hogy ily körülmények között, vagy békét csináljanak közöttünk, vagy legalább az orosz inváziót meg ne engedjék? Hiszen azt hirdeté e diplomatia, hogy bennünket sajnál, öröködésünket becsüli s Ausztriát „kárhoztatja ellenünk lépéseiért, – de nem segített rajtunk, mert egy erős Ausztriára minden bűnei mellett is Európának az orosz ellen szüksége van! Nem volt-e napfénynél világosabb, hogy az orosz, ha megmenti Ausztriát, nem maga ellen, ha a maga számára mentendi meg! s nem volt-e világos, hogy azon Ausztria, mely csak a magyar nemzet segédereje által lehetett volna erőssé az orosz ellen, azon perczben, mélyben orosz fegyverekkel gyilkolja le Magyarországot, nem lesz önálló hatalom többé, hanem az orosz czár előserege? És mégis megengedték az orosz inváziót! E tény örökös bélyeg marad Európán.

De ilyen az elvénhedt világrész, úgy bántak ügyünk kérdésével, mint bánnak a törökkel, mindig azt hirdetik, hogy a Törökbirodalom fennállására az európai békének és egyensúlynak szüksége van, mondják: a töröknek határfalat kell képeznie a kozák uralom ellen! és flottáját az angol és franczia marinak mégis semmivé teszik, mely nekik nem árthatott volna, de igenis az oroszoknak a Fekete tengeren; elnézik mint szakaszt el az orosz egy tartományt a másik után a Törökbirodalomtól; mint teszi magát souverainné Moldva- és Oláh-országban, s mint ássa alá a török hatalom minden alapját, úgy hogy már ma is a török tisztviselők jobban függenek az utolsó orosz ágenstől, mint saját nagyvezérüktől.

Oh! ha mi magyarok csak egy parányi jelét kaptuk volna íb a morális támogatásnak, azon európai hatalmak részéről, kiket még almaikban is zavar a kozák uralomtóli félelem, hacsak egy angol, vagy francia ügynök jelent volna meg tusaink közepette, hogy lássa a valóságot és saját ítéletével mérje meg a magyar nemzet életrealóságát s szabadságimádással párosult humanitását s rendszeretét, ha csak annyit néztek volna el, hogy egypár hajóteher fegyver úszhatott volna fel Widdintől Orsováig azon millió elhatározott bajnokok számára, kik híjában kiáltottak fegyverért! mi magyarok más védfalat képeznénk most Európának, mint melyet korhadt diplomatiájának mesterségei valaha kitalálhatnak.

Volt idő, midőn mi s lengyel szomszédaink mentettük meg a kereszténységet Európában! Az örökkévaló Istenre esküszöm, hogy most is csak mi menthetők meg Európát a kozák uralomtól!

Igenis elismerem én, hogy a magyar nemzet harcza eredeti köréből a fontosság magasabb arányaira emelkedett fel: a mi haicunk a világszabadság harczává lön; de ez nem a mi büszkeségünk választása volt; ezt Európának önmaga érdekeihez hütelen politicája kényszeríté reánk azáltal, hogy az orosz inváziót meg nem akadályozá.

Ki valánk választva a világszabadság martyrjául; mi nem kerestük a fényes rendtetést, de bár cg ész Európától elhagyatva alázatos készséggel fogadtuk el azt, midőn reánk méretett. – És bár nemzetem le van tiporva, bár jobbaink vagy elvérzettek a zsarnokok hóhérjainak kezei közt, vagy idegen földön bujdosnak hontalanul és én magam is a szabadságért küzdő magyarok kormányzója, távol Ázsiában, török rabságban írom e sorokat, mégis megjósolom itt fogságomból s az örökkévaló Isten hallja meg jóslatomat: „a magyar szabadság helyreállítása, nélkül nem lesz szabadság az európai continensen, s a Don melléki kozákok a leigázott Rhenus habjaiban itatandjaik lovaikat, – velünk magyarokkal lesznek csak szabadok Európa népei, csak velünk (magyarokkal van a kisebb nemzetiségeknek jövendőjük, nélkülünk nincs”.

És eküszöm arra is, hogy az egyesült osztrák-orosz erő soha sem volt volna képes megdönteni nemzetem hős erejét, ha nem talált volna árulóra azon emberben, ki becsületes emberhez híven, szakértelménél fogva a feledékenység porából kiemelek s a nép és hadsereg bizodalmban osztozva, seregeink élére állíték, kezébe adva a legszebb szerepek egyikét, melynek dicsőségére embernek felemelkedni Isten, engedi. Hogy ez ember a história egyik legmiagasztaltabb férfivá legyen, semmire sem vala (szüksége, mint-hogy becsületes ember legyen. Ő e helyett elárulta hazáját s átkozottá tette nevét a napok végeiglenü

Hadd ne szaggassam fel a, kínos emlékezetek vérző sebeit.

Elég legyen annyit említenem, hogy az arad-világosi átadás csak egy rég forralt árulásnak végjelenete volt. Azon árulásnak, melyet az átokterhes ember a győzelem felhasználásának elmu-

lasztásával, rendeleteim sikerének jól választott ürügyök alatti kijátszásával, a hadseregbeni polgárszellem aláásásával, e siker iránti önbizalom csökkentésével, s a sereg azon részének, melyre a katonai dictatorságra vágyó áruló nem egészen bízhatott, mesterseges nélkülözések és szenvedések általi elgyengítésével, már rég-olta előkészített.

Isten, – kinek bölcsessége örök, de útjai megfoghatatlanok, megengedné, hogy sikerüljön az árulás! Híjában hulltanak el legjobbaink a hosszú harcz alatt, híjában vala hős nemzetem minden erőködőse; híjában küldé ájtatos érzéssel az elvénhedt apa egyetlen fiát, öregsége egyedüli gyámolát, az ara vőlegényét, az ifjú hölgy imádott férjét meghalni a hazáért; híjában vonult minden érdek háttérbe, előtted, magasztos honszeretet, híjában lebegett fel az egekhez egy szenvedő nemzet imádsága, híjában kísérte erőködéseinket jókívánataival a szabadságnak minden barátja; híjában remélt a szenvedő népek geniusa: hazám a világ-szabadság martyrjává lön; a nemzetem felett hóhérok uralkodnak; el mondák felette az istenkáromló szót, hogy ő a szabadságnak választott nemzete, „a czár lábánál fetreng”, s honom levegőjét a hit, remény és szeretet hálaadó imája helyett a kétségbe-esés átkának tompa moraja tölti be.

És én, kit nemzetem vezérévé választott, hontalan vagyok kilökvé egy más világrészbe, hol az európai politika, a török vendégszeretet számomra s társaim számára török fogsággá változtatta. Vonszolom az élet kínos köteleességét, kised gyermekeim hazám hóhérijának kezei közt rabsággal kezdve éltök reggelét; magam – de nem, nem hozzám illik a gyáva panasz; én polgár vagyok, s nem szabad mondanom, hogy irigylem a holtakat.

Ki mondhatja, hogy ő a legszerencsétlenebb? Broussábam vagyok, hol egykor a nagy Hannibál számkivettetve élt, hontalan, mint én, de érdemekben gazdag hazája iránt, míg, én csak hűsrege, érdemekre nem hivatkozhatom; mégis őt hazájának hálátlansága kísérte számkivetésbe; engem népemnek bánatos szeretete kísért. Hálát adok tenéked Istenem, hogy méltónak tartasz szenvednem a hazáért, önts ki fejemre minden kínokat, de fogadd el azokat engesztelő áldozatul népemért.

És te, magyar nép, ne ess kétségbe! Túrj, bízzál, reménylj; s várd el napodat! ha mindenki elfelejtett volna is, az igazságos Isten nem felejtett el. Az ő könyvébe feljegyeztettek szenvedésed; az ő mérlegében megszámláltattak könnyeid; ő ki legnemesebb fiaid martyr vérével öntözte meg földedet, megfogja e vérözönt termékenyíteni, az áldozatok, mik érted naponta hullanak, mint a sírom zöldelő cyprus, feltámadásod jelképe, – ellened népek támadnak fel, kiket hóhéraid hazug csábításokkal elámítottak, hogy ne látnák, miként nem uralomra, hanem velök közös szabadságra vágsz, hogy ne látnád miként hú testvérük vagy, ki értök is küzd ez értük is vérzel. Isten pillanatnyi győzelmet engedett hóhéraidnak, hogy gonoszásaik által lehulljon a megcsala-

toit népek szemeiről a vakság hályoga; szenvedéseidből fog megtestesülni a kisebb népek foederatiójának eszméje; az eszme, melyet én hirdetek, mint a nemzetiségek egyedüli biztosítóját s a népek szabadságának zálogát; ezen megtestesült eszme előti porba fog hullani a kevély despotáknak hatalma, s te szabad népeknek szabad testvére, nagy! dicső! független leszesz!

Azt gondoláin, számomra nincsen e földön vigasztalás, s ím, a kegyelemnek Istene megszabadítá nőmet s megengedő, hogy ezer veszélyen keresztül hozzám jusson a számkivetés távol földére; ő, ki mint a kergetett nemes vad, saját hazájában öt hónapra át egy perczig sem hajthatá le nyugalomra keserves fejét, kinek fejére, egy szende nőnek fejére, ama szakálltalan bécsi Néző hóhérjai nem szégyenlettek jutalmat tenni s kit Isten mégis megsegített a számára már elkészült koporsót üresen hagyni, úgy jelent meg közöttünk szegény bujdosók közt, mint Noénak a szivárvány, meghozva hírét a magyar nép imádásra méltó lelkületének, meghozva hírét annak, hogy Magyarhon sokat rágalmazott kormányzójának *neje, két birodalmi hóhérjai által üldözött*, ép azoknál talált oltalmat, s legszívesebb baráti pártfogást, kik kevéssel ezelőtt dühösen fegyverben álltak ellenünk.

Igenis, téged éh magyar nép, Istenen kívül még mások sem felejtettek el, míg a világ sympathiáját rendszerint a sikerhez köti, s tapsolni csak győztesnek szokott, ügyedet épen szenvedéseidben karolta fel az emberiség közvéleménye, s a, sympathia, mely bukásod felett két világrész kebelét keresztül rezgé az átok moraja, mely hóhéraid iránt népek millióinak ajkain lebeg, mint feledteteg előtt zúzó szél, akként hirdeti Isten ítéletének közelségét.

És minden népek között ép azon nép – fajnak, mely, szintoly hatalmas, mint szabad és dicső – az angol nép fajnak nyílt érzelmeiben nyilatkozik Istennek eme közelgő ítélete. Míg ó Angliában a nemzet legnemesebb fiai milliók helyeslő szavától kísérve hangoztatják a nemes részvétet felénk, s a kárhoztatást hóhérainkra, a most túl az, Óceánon a szabadságnak s emberi nagyságnak választott földén Éjszak-America Egyesült Statusaiban egy roppant menydörgésbe összeolvadva nyilatkozik a mindenható népnek s e nagy és szabad nép szabad kormányának ügyünk és szenvedéseink magasztos részvéte.

Azon férfiú, ki e nagy és szabad nemzet bizalma a világ legdicsőbb polczára emelt, a nép választottainak számot adva egy éves sáfarkodásáról, nemes kötelességének vélte bukásunk után is hivatalos bizonyoságot tenni az amerikai nép általános érzelmeiről, mellyel ügyünket s szenvedéseinket kíséri, és bevallani miként készen állott az éjszakamerikai szabad Statusok nevében elsőül üdvözleni a független nemzeteik sorában Magyarországot.

E nagy és szabad nemzet legnemesb fiai, a nemzet törvényszerű tanácsában Összegyülekezve, hogy örködjenek érdekei, dicsősége s becsülete felett, az új világnak eme Popitiussai bosszankodó kebellet ütök fel a gyalázat, becstelenség és utálat bélyegét,

hazánk hóhérait, bosszankodó kebelükkel lökik el maguktól a nemzetüktől a Habsburgokkai diplomaticus érintkezés szennyét, az elbizakodott despotáikat a felbosszantott emberiség ítélőszéke elébe idézik, füleikbe mennydörgik, hogy bírájok leszen az egész világ; s e kérlelhetetlen bíró méltó tolmácsai kimondják az ítéletet, hogy orosz és osztrák, hazánk irányában igazságtalansággal, zsarnoksággal és barbarizmussal visszaléptek, melyek miatt igazságosan megérdemlik, az egész emberi nem kárhoztatását, míg, a magyar nép, a világ rokonszenvére lőn érdemessé.

Hazánkifiai, kik szerencsésebbek, mint én, e szabad világrész partjait érinthették, nép és kormány által osztatlan nagylelkűséggel, sőt testvérekül fogadtatnak s míg a despoták fejére a kárhoztatás ítélete dörög, ők, az igénytelen száműzöttek, szerencsétlenségekben felmagasztaltatnak s osztályosaivá fogadva az amerikai szabadságnak, mely korának fényénél becsesebb, illetődött szívvel látják, miként terjeszti ki e nagy nemzet pártfogó figyelmét minden magyarra, kinek hazájának szerencsétlen sorsa idegen földön bujdosóvá tőn.

Egy ily nemzetnek ily körülmények közü manifestation a, mely Angliának rokon érzelmeivel összevág, nem pusztán sóhaj, melyet a szellő elrepít; ez már magában tett, vagy legalább nagy-szerű tettek csirája.

Mi nagy áldása Istennek a szabadság, mely egész népeket ily érzelmekre magasztal!

Éjszak-Amerika szabad polgárai! példátok lelkesíté nemes tettekre nemzetemet, helyesléstök gyámolítá keblében az önbizalmat, szerencsétlenségünkben nemes részvetők vigasztal s reménysugárt nyújtva jobb jövőre, erőt ad össze nem roskadni a reánk m. ért keservek súlya alatt; s fenntartani magunkat azon napnak számára, melyen valósulni fog hitünk a tiáltalatok s angol testvéreitek által feltartott hit: *hogy Magyarország még nem veszett el.* – Fogadjátok nemeslelkűségükért tőlem nemzetem nevében a legmélyebb hála s legfőbb tisztelet adóját.

Igen is, én hiszek az isteni gondviselésben, hogy Magyarország még nem veszett el. Éjszak-America életbölcs népe okszerű tapintattal mérve a körülményeket, nem ok nélkül nyilatkozik így mellettünk, letiprott, de meg nem tört magyarok mellett. A hangulat, melyen az irántunk részvét érzelme szól, nem a temetkezést kísérő gyászének, hanem a közlő ítélet trombitájának előrengése.

Ki nem látná, hogy Ausztria éppen győzelme által gyilkolta meg magát.

El van árulva erőtlensége.

El van osztatva a hit, mely azt tartá, hogy a korhadtt épületre Európának szüksége van.

Ki van tárva, hogy ő az emberiségnek többé kárára nem, csak javára lehet

Elenyészett képzelte hatalmának varázsa. Mindenki látja, hogy ezen természetellenes összeférczelés a hazugságnak buborék-műve, mely többé senkit el nem ámíthat.

Népei között nincs egy sem, amely nem utálná, mint kell, hogy utáljuk a gyáva bűnt.

Hatalmában nincs egyetlenegy morális alap.

Kevély eszméi, miket birodalma egységéről álmódott s melyért semmi bűntől vissza nem borzadt, gyakorlatban egytébolyodott örjögésének mutatkoznak és saját kezei közt gúnnyá, nevetségessé váltanak:

Nem tiszteli senki, nem szereti senki s ha majd megbukik, egy részvétkönny sem hulland érette, el fog enyészni siratatlanul.

Elenyészik pedig. Amely perczben orosz segítségre nem támaszkodand, külső lökés nélkül is összerogyand.

Az első ágyúlövésre, mely egy angol, vagy franczia hajóról összerablott birodalmának partjai felé megdördül, összeroskandand, mint Jerikó falai a trombita szavára összeroskadtak.

És ő hóhérpallossal gondolja a fátumot megkérlelhetni. – Kába! istentelen!!!

Az orosz pedig meddig nyújtand neki segítséget? meddig túrendi a népek Istene, hogy a czár Isten szent nevében menjen kérkedni a missióval, hogy ő hivatva van ostora lenni a szabadságszerető népeknek?

Ő, a nyomorult halandó, ki Isten előtt annyi, mint utolsó koldus, a szent Isten nevében pokoli missióval kémkedik.

Az ő élete s birodalmának ily létele maga egy előhadmenet az emberi nem jogai s a népek existenciája ellen.

Meddig túrendi még ezt a világot!

Sokáig nem!

A magyar nemzet pedig – szabad kérdés nélkül mondanom – nemcsak önerejének ismeretére jutott, de egyszersmind kivívta magánaik a civilisait világban azon hitet, hogy méltó az életre; vérevel vívta ki magának azon állást, melyről jogszerűen mondhatja el, hogy nemzeti élete szükséges Európa népeinek szabadságához.

Nem – nem! Magyarország nem vészett el. De megnehezdedtek felette a kísértetek napjai, hit, önbizalom és azon óvatosság nélkül, mely *„késülve várni tud, míg az óra üt”*, elveszhetne. – Amerikaiak! Nemes részvéttetek segíti keblében feltartani a hitet s az önbizalmat. Legyenek megáldottak a szabadság Istenének nevében.

Ti az emberiség ítélőszéke élébe idéztétek hazám hóhérait. En ez ítélőszék elsőszülött tagját tisztelve bennetek, elitekbe viszem nemzetem szenvedéseinek panaszát.

Elöttetek lépek fel ünnepélyes tiltakozással minden erőszakk ellen, melyel hazámat illetni merik zsarnokok.

Elöttetek hívom fel a világ emlékezetébe, hogy miután a Habsburg-ház Magyarországot fegyverrel megtámadva s idegen seregeket is nyakára hozva, 1849-diki martius 4-dikei manifestu-

mával maga örökre lerontotta azon alapot, melyen a magyar nemzettől kapcsolata nyugodott; – Magyarországnak más alaptörvénye nincs, mint a nemzet függetlenségi nyilatkozata; melyet nemzetgyűlésen összesereglett képviselői 1849-diki április 14-dikén közakarattal elhatároztak s mit az egész nemzet ünnepélyesen elfogadott s vérével, győzelmeivel és szenvedéseivel megpecsételt.

Előttetek mondom el ünnepélyes tiltakozással, hogy minden, mi a függetlenségi nyilatkozattal, Magyarország s a hozzátartozó országok és tartományok egyetlen alaptörvényével ellenkező történt, vagy történik, akár egyesektől, akár testületeiktől eredjen, örökre jogtalan s Isten és ember törvénye előtt érvénytelen.

Előttetek mondom el ünnepélyesen, hogy azon vád, mellyel a Magyarországot lakó szerbeknek, oláhoknak, szlávoknak s németeknek egy része ellenünk felizgattatott, mintha a magyar faj igazságtalan volt volna, a hazát együtt lakó másajkú népek felett; egy istentelen rágalom, mellyel a semmi gonoszságtól vissza nem borzadó Habsburg-ház megoszlatni törekedett a nemzet összes erejét, hogy a népeket egymás által legyőzve – miként most térszen, – mindnyáját rabigába hajthassa.

Nem titkolom én, hogy a múlt időkben hazám e népeinek sok joguk volt panaszkodni.

Csak a horvátoknak sohasem volt. – Ők a fél milliónyi nép nemzetségekben külön arrondírozott territóriumon s provinciális nemzetgyűlés által biztosítva, több joggal bírtak, mint mi magyarok. A közadónak csak fél terhét viselték s Magyarországon minden jogoknak egyenlő részesei voltak, míg a magyar protestánsok vallásuk miatt a föld bírhatási jogból is ki voltak rekesztve Horvátországban.

De a többi népfajoknak igenis volt okuk panaszkodni, sok sérelmük közös volt a magyar néppel, mert hiszen ez is a szolgaság jármát velök egyenlően viselé. Be voltak különös sérelmeik is. Azonban mindez a múlt időnek s részben az ausztriai kormányrendszernek bűne volt, mely a Slavon-, Szerb-, Oláh-határ-örvidéket egészen katonai német lábra kényszeríté; de amely perczben népünk szabaddá s political jogok részesévé lön, azon perczben igazságosságossá is lön s minden viszonyokat a szabadság, s tökéletes jogegyenlőség alapjára fektetett.

És ők mégis Ausztria pokoli suggallataitól elvakítva ép akkor lázadtak fel.

A szolgaságot túrték századakon át, a szabadság ellen fegyvert fogtak. Bocsásd meg uram nekik, mert nem tudták mit cselekszenek.

Íme, dicső hazátokban, amercaiak, különféle nyelvű népfaj lakozik, – ki nevezi azt közöttetek elnyomásnak, hogy congressustokban angol nyelven intézik képviselőiteket, senatorjaitok hazátok közügyeit s szabadon választott kormánytok szint azon nyelven kormányoz?

Épen csak ennyit, sőt ennél kevesebbet kívánt Magyarországon a magyar faj; a különbség csak az, hogy Americában ezt nem

kellett törvény által kimondani, mert a dolgok: természete önként magával hozta azt, Magyarországon törvényre való szükség, mert a középkor átokmaradványa gyanánt maradt reánk a holt latin nyelvnek uralma, melyet papi s világi aristocraiták ereklével gyanánt őriztetett, utánozva a hajdankor mesés despotáját, ki magas tornyokra apró betűkkel írta a törvényeket, hogy a nép ne ismerje azokat s ne ismerjen bennök saját jogaira.

Magam valék az, ki tanácslám népemnek, hogy ha szabad akar lenni, legyen mindenek felett igazságos s jövődjét nem fajuralomban, hanem jogegyenlőségben keresse.

És a magyar nép hő kebelével fogadta tanácsomat, országos léteinek alapjául tette le a maximát, hogy országszerte egyenlő legyen a jog, egyenlő a szabadság, egyenlő a statusoknak minden jótéteménye vallás- és nyelvkülönbség nélkül; s e maxima következtében minden népségnek, minden nemzetiségnek szabad fejlődése törvény által biztosított.

Évégre minden egyházban és iskolában nemcsak bármely nyelvnek szabad használatát garantíroztuk, hanem egyszersmind minden nemzetiség kiképzéséhez, civilizációjához, fejlődéséhez a státus részéről egyenlő oltalmat, egyenlő segítséget biztosítottunk. Maximánk vala: vagy ne legyen a statusnak gondja egy vallásra, egy nemzetiségre sem, s adja azt át avatkozás nélkül a társas élet szabadságának, vagy mindenkire egyenlő gondja legyen. A polgári közéletben minden községnek municipiális élete a többség nemzetiségének s nyelvének alapjára lőn fektetve; a megyei (departamentális) közéletben, mely némileg (a souverainitás) kivételével, az Éjszak-Amerikai Egyesült Statusok közéletéhez hasonlít, minden nyelvnek szabad használata biztosított; az esküdszékek, minden nyelv használatát a bíróságok előtt s a korlátlan folyamodási jog a közigazgatásban, garantírozták, s a törvényeknek minden nyelven kiadása, a kormány rendeleteinek hasonló módon közzététele, s egyes határozatoknak azon nyelven kiadása, melyen a folyamodás történt, minden nemzetiségek egyenlőségét sanctionálták; szóval semmi sem mulasztott el, ami, vagy területi eldarabolást s az ország testétől elszakítást nem foglalt magában: vagy a magyart, avagy bármely más népfajt egy másiknak szolgájává nem teendett.

E kettőt megadni éppen annyit tett volna, mint amit Ausztria akart; – ő most behozta ezt orosz fegyverek segítségével, s talán a népek nemzetiségének érdekében? Nem, – a közös szolgaság érdekében, Magyarországot szétdarabolta; a magyar nemzetet alárendelte; s felemelkedett általa vagy egy nép vagy egy nemzetiség? nem, mindnyájan egyenlők lettek a szolgaságban; a nemzetiséget nem ismerő kard hatalom, vagy burocracia nyomorult rabjai.

Midőn hangosan követelék ellenünk a nemzetiségi jogokat, nyílt homlokkal kérdezők, mi hát az, ami még hátra van s mit az országnak elenyésztetése nélkül meglehet adni? s a jobbak

nem tudtak felelni kérdésünkre, az indultnak emberei pedig territoriális dismembratiót emlegettek. A szerbek Bácsot és Bánátot külön szerb tartománnyá, az oláhok Erdélyt Oláhországgá elkülönözni követelték; s az elsők meg neon fontolták, hogy Magyarországon a szerbeknek nincsen külön országa, s Bácsban és Bánátban oláh, német s magyar is lakik, kiket a legkisebb számú szerbeknek alárendelni a szabadság eszméje nem engedi, mint szintúgy Erdélyben magyar, székely és szász is lakik.

Ki vádolhatna, hogy a magyart más nemzetek urává tenni nem akarva, szolgáljává tenni sem akarók? Ki vádolhatna, hogy különböző nyelvű népek keverve lakván Magyarhon földét, s azért a közhatóságnak nyelvek szerinti felosztását képtelenségnek tapasztalva, országunk létezését nem fajjalomra, hanem közszabadságra s jogegyenlőségre feltevők?

Az egyetlen Horvátország volt, mely külön kikerekített territoriummal bírt, s hányszor nem mondók, hogy ha velünk szövetségben akar maradni, szívesen nyújtjuk testvéri kezünket; ha elválni akar, nem akadályozzuk elválását; de Magyarországot akármi basison szétdarabolatni, s e szétdarabolással az elő statusok sorából kitörültetni nem engedhetjük. Hiszen élet és szabadságért küzdénk; hiszen Ausztria sem alkart egyebet, mint szét darabolással és beolvasztással halálunkat!

Íme én is őszinte vallomást teszek előttetek America szabad polgárai, hogy végeszmém a foederatio eszméje, mely egy unióba forrassa össze a magyar s magyarral szomszéd kisebb népeket, hogy ezen eszmében keressem a nemzetiségek biztosítékát a népek függetlenségét, s önállását; és ígéretet teszek előttetek, hogy ha van még valami határa a Magyarország határain belül vegyesen lakó népfajok számára igazság szerint megadandó; csak ismerni kell azt a magyarnak, hogy teljes készséggel megadja, mert ő nem privilégiumokat, nem uralmat akar, hanem szabadságot.

Végezetül előttetek mondom el ünnepélyes tiltakozással, hogy én a nemzet függetlenségi nyilatkozata által lóvén az ország kormányzójává elválasztva, valameddig a nemzet, felmentve minden erőszak alól, szabadon, szabad akarattal másképp nem határozand, jogszerűleg én rajtam kívül senki más hazám kormányszata körül nem rendelkezhetik.

Ezt nem nagyravágyás, nem hiúság mondatja velem, hanem a nemzet jogainak tisztelete. Hatalomra soha sem vágytam, s mikint a koronák sem bírtak soha csábító fénnel reám, úgy életem végvágya sohasem volt más, mint az, hogy szabad hazám szabad törvényeinek oltalma alatt mint magán polgár és szerény földműves végezhessem életemet. De nemzetem a veszély napjaiban azt parancsolá, hogy mielőtt a magán élet boldogságába visszatérhetnék, vezessem mint kormányzó a nemzetet a szabadulás ösvényén. Sok érdemesbnek, sok erősbnek adhatta volna bizalmát, de hívebbnek nem; akadhatott volna másokra, kik erősbek mint én, tán még dicsőségüket is találták volna abban, mit én csak

legkínosabb kötelesség naszámának tekintek; de népem. tán ép ezért szeretett, mert tudta, hogy én nem szerettem a hatalmat, mert tudta, hogy én nem csalom meg soha, tudta, hogy szabad-sága, – ha megszerzi – kezeim közt biztonságiban lesz,. De én erőm gyengeségét érezve, nyíltan megmondám a nemzetnek, hogy megmentését csak úgy ígérhetem, ha bizalmában pártokra nem oszlik s győzelem utánra halasztva a személyes érdekek s nagyra vágyások tusait, úgy fog állani mint egyetlen férfi és megjósolám, hogy ha megoszlik, elvész. A nemzet követé tanácsomat és egyet értett, s míg egyet értett, csudákat mívelt s győzhetetlen volt. Bukása azon napon kezdődött, amely napon pártokra kezdett őszlani. Én nem vizsgálám, ármányból ered-e ez, én magam legjobban érzem mindig, hogy a nagy feladathoz nálamnál erősb karok kívánatosak, s amint láttam, hogy vannak, kik másban bár nem több hűséget, de több tehetséget, vagy több szerencsét vélnek fellelni; az egységnek helyre állítására azon módhoz nyúltam, mely becsületes emberhez illik, ki nem arra vágyik, hogy övé legyen a dicsőség, hanem, hogy a haza szabad legyen, én magam adtam át vetélytársamnak a hatalmat, annyiban, amennyiben azt átadni hatalmamban állott, átadtam delegatio gyanánt, átadtam oly föltétel alatt, hogy azt a nemzet javára fordítsa, átadtam oly feltétel alatt, hogy annak mikénti gyakorlatáról nekem s általam a nemzetnek felelősséggel tartozzék.

Ő arra használta a delegált hatalmat, hogy elárulja hazáját s két nap alatt a nemzet megcsalatott hadseregét, átadja az ellenségnek.

Valamint ha árulása ily nagy mértékben nem sikerül vala, tisztemben állott volna tőle a delegált hatalmat visszavéve őt megbüntetni, úgy árulásának boldogtalan sikere őt a felelősségtől, engem kormányzói tisztemtől fel nem oldozhat, – s ahhoz ragaszkodni s vele nemzetem jogait, az igazságot világ előtt képviselni szintűgy jogom, mint kötelességem.

Ezen jog és kötelesség következtében ruházám fel követségi megbízással Újházy Lászlót, sárosi főispányt, s Komárom polgári kormányzóját, hogy Éjszak-Ámerica Egyesült Statusai szabad népénél, nekem s általam a magyar nemzetnek képviselője legyen, bízva, hogy ti nagy és szabad nép s dicső kormánytok, kik jogot és igazságot nem a siker szerint méritek, őt ilyennek ismerve és elismerve szenvedő nemzetemet nagylelkűségötök új jótéteményével vigasztaladjátok.

Legyen megáldott Istentől hazátok a napok végeiglen. Legyen megadva Istentől nektek a dicső rendeltetés, közleni az óvilág elnyomott népeivel az azon szabadság áldásait, melyek úgy boldogságtokat, mint dicsőségeteket képezik. Legyen példátok a polgári erény kútfeje, minden népeknél, hatalmatok büntető ostoc minden zsarnoknak, ótalom minden elnyomott népnek s szabad hazátok enyhítő asylum a szenvedőknek!

2.

**A dunai
állam-konföderáció
és a nemzetiségi kérdés.**

Kossuth a *kiutakiai*, törökországi internáltságában nehezen tudott kapcsolatot találni a nyugateurópai államokban tartózkodó emigránsok főbbjeivel. Levelei, úgy az ő hozzá érkezettek is, gyakran elvesztek s egy levelében felpanaszolja még azt, hogy a konstantinápolyi angol követség útján érkezettek közül is több nem jutott el hozzá. *Teleki László*hoz is ily nehezen tudott kapcsolatot találni. Mikor megérkezett hozzá *Teleki* első levele, nyomban terjedelmesen válaszolt. A levél *töredékesen* ismert *Deák Imre* közléséből. „Magyar kisebbség” 1934. évf.) A *töredékes* ismertetés annak kihangsúlyozásával történt, hogy *Kossuth* már a *kiutakiai* internáltsága alatt is *foglalkozott a dunai államkonföderáció gondolatával* s így ez a levél főleg ebből a szempontból érdemel figyelmet. Azonban e levél szépsége, eszmegazdagsága indokoltá teszi, hogy a levelet *egész terjedelmében* közzétegyük s így a levél *Kossuth kiutakiai* életére, gondolataira, egyetemes történetírói szempontok szerint is, gazdag anyagot nyújt. A levelet *Kossuth* – a levél szövegének értelmében – 1. sorszámmal jelölte meg:

Gróf Teleki Lászlónak,
Paris mellett, Montmorency Rue Ve Jacques No 7.

Kutahia, Juni 15. 1850.

Kedves Barátom!

A szakadozott levelezés, melyet Te hozzám s Batthyányihoz, mi viszont hozzád folytatunk, leveleink gyakori eltévedgetése által oly hiányossá, oly rendtelenné válik, hogy mindenek felett szükséges ezt rendezni s biztosítani.

A rendezést illetőleg ezeket vélem szükségesnek.

1. Hogy leveleinket sorszámozzuk, mit én ezennel el is kezdek. E levelemet 1. számmal jelölvén. Ha már legközelebb például 3-ük számú levelemet vennéd, mingyárt tudnád, hogy a 2-ik számú elveszett, míg a nélkül gyakran nem is tudjuk, hogy leveleink eilvesztek-e?

2. Nem fájlalva a fáradságot, minden levélnek másolatát meg kell tartanunk, hogy az elveszetteket után pótolhassuk. Én ezt is változatlanul szabályomnak tartandom.

A biztosítást illetőleg:

Több rendbeli tapasztalásból tudom, hogy a párisi posta nem biztos. Én tehát magánalkalmakat kivéve, leveleimet a constantinápoli angol követ útján, Londonban, Pulszkyhoz fogom utasítani. Kérlek, eszközöld, hogy Pulszky tudasson velem egy biztos adresst, mely alatt leveleimet az ottani posta biztosan kezéhez juttassa; – egyszersmind eszközöld, hogy te a neked szállókat onnan biztosan és gyorsan megkapjad.

Továbbá én részemről minden levelemhez előbbeni levelemnek rövid kivonatát csatolandom; ami elveszés esetében is tájékoztasson; – és szabályul veendem magamnak, hogy innen minden szombaton indulván posta, én neked minden szombaton írandók, bárha csak annyit is, hogy beteg lévén, nem írhatok.

Ha gondolod, kedves Barátom, hogy addig, míg a sors fordulata közeledbe vezetne – a világviszonyok evolutioi levelezésünket napról napra fontosabbá tehetik (mint én gondolom, hogy igenis azzá tehetik), légy szíves ezeknek részéről is elfogadásával levelezésünk rendezéséhez s biztosításához hozzájárulni.

Én ápril 18-án írtam hozzád utolsó levelemet s Pulszkyknak máj. 17-én egyet, mely téged is illetett s melynek veledi közlésére őt felszólítottam.

Tőled sem ezekre választ, sem általában hónapok óta nóm kaptam semmi levelet s ez fájna, ha nem ismernélek, de mert ismerlek s hiszem, hogy a közöttünk magánbarátságunk s political egységnek örökkön melegen fenntartása nincs a gyakori levelezéstől függésben; a dolgot csík mint tény tudomásodul s mint panaszt említtem...

Ellenben derék barátunk, Batthyányi, akit és naponként mindinkább tisztetek, közíé velem kívánságod szerint május 7-ikéről s május 16-ikárolí leveleidet.

És én ezekre, régi barátságunk testvéries szeretetével, aggdóva jegyeztem meg, miként félek, hogy némely abstract eszméiknek megszokott emlegetése; – a nélkül, hogy azoknak gyakorlati értelmezését, nem mondom, magad előtt, de én előttem, az én tájékozásomra tisztán felállítanád, benned már is azt eszközlí, hogy véleménykülönbséget vélj köztünk fennforogni. Ez fájdalmas baj, Barátom! mert nekem azt mondja a tapasztalás, hogy ahol e hit *van*, ott véleménykülönbség következni *fog*.

Legtöbb félreértés a világon az értelmezetten (indefmiált) szakvból eredeti – Én megkísértem ennek elejét venni. Ha csalatkoznám, midón azt hívém, hogy köztünk csak definitiora van szükség, miszerint véleményünk ne különbözzék; úgy valóban van köztünk különbség; s ez baráti szívemnek, ez az embernek mondhatlan fájna, de a hazafinak e részben tisztában kell lenni; mert miként te írod, hogy meggyőződésedet fel nem áldozod, úgy én is kötelesnek érzem magamat Téged, kedves szeretett Barátom az íránt tájékozni, miként én sohasem fogok többé múltamnak azon hibájába esni, hogy tekintsek jobbra, tekintsek balra, mit kell deferálnom mások véleményének: én nem deferálandok többé soha semmit s compromissekre nem is~ gondolandok, hanem megyek utamon, kész minden perczen összeomlaníT ha kell. Azt (hiszem) kérdés nélkül szabad elmondanom, miként a részben, hogy ambitiót és személyes érdeket nem ismerek, állók oly tisztán a mindentudó Isten előtt, mint a históriának bármely embere; – ezt tudta s tudja hazám népe – melynek józan tapintata s nemes érzelme előtt hódolva kell leborulni a legnagyobb egyes érdemnek is; e nép tudja, hogy én sem hatalomra, sem dicsőségre nem vágytam soha s nem vágyok s nincs egyéb személyes óhaj-tásom, mint szabad hazámnak szabad törvényei alatt szabadságban mívelni pár hold földemet. Nekem más vezércsillagom nincs, mint a haza és a szabadság; ennek javára, arról, mi legyen a helyes út? képeztem magamnak részletes meggyőződést, melynél az európai coniuncturákat is tekintetbe vettem, – ha ezen útam-ban hazám népe mellém áll, csak hajthatatlansággal fogok azon haladni, – s ha a múltban mindég engesztelni minden elemet összeolvasztani akarék (s ez volt politicám egyetlen hibája), jövőben magamat sem balról tolatni. sem jobbról feltartóztatni nem engedem – hanem megyek előre, egyenesen s ha ki szent meggyőződésem sikerének útjába áll, én kérlelni többé senkit sem fogok, döntsön el, ha bír, s ha gondolja, hogy azzal hazánknek

használand, de legyen elkészülve, hogy ha ezt nem bíranda, én dötöm el őt; párttal győzők, vagy párttal bukom, de azon falláciába, hogy szétágazó elemeket egyesítgessünk, én ez életben t&bbé nem esem, hanem minden mesterkélnt combinatiók helyett a xiépert a népre támaszkodom, ha bízik bennem s velem lesz, megmentem, ha elhagy, elbukom.

Ezt személyemre nézve előttd kitárni becsületbeli kötelességemnek ismerém, és pedig azért, mert a múltakban egy ellenkező iránynak valék csalatkozott martyrja.

Midőn a nemzet engem nyíltan bevallott, erőtlenségem daczára a kormány élire állított, azt mondám: hogy csak úgy leszek képes a hazát megmenteni, ha minden „pártkérdéseket elhalasztva, mindnyájan a haza megmentésére egyesülünk. Szép eszme, de nem practicus; azt teszi fel, hogy mindenki jobban szereti a hazát, mint önmagát, – pedig fájdalmasan úgy tapasztalam, hogy az úgynevezett intelligens osztályok legnagyobb része még a haza szent nevében is csak önmagát s ha nem saját hasznát, legalább saját dicsőségét, saját hiúságát szereti.

Az említett szép eszme falláciáját vévén fel vezérszemponatul, nem csak azon iparkodám hogy a pártokat, ha szívben nem, legalább külső munkásságban egyesítgessem; hanem még minden elemeket a közjóra fel is akartam használni; – azért ha valaki, akinek különben érdemei s használható tulajdonai voltak, vagy engedetlenkedett, vagy hóbortot túlságoskodás által compromissiót okozott, vagy cseleket szórt, a helyett, hogy ártalmatlanná tenném, jószággal s capaciatióval vettem körül, gondolván, hogy ez is, amaz is tehet a hazának hasznos szolgálatokat, elnéztem ezt, elnéztem amazt, nehogy ezt vagy amazt compromittáljam, vagy elkedvetlenítsem, egy elnézésből azután más elnézésnek kellett következnie; s az elnézések alapján nőtt fel a titkos cselszövény ellenem, melyet azon gondolatban túrék, hogy vagy nem árt, vagy ha látom, hogy valaki oly fokra emelkedendik a közvéleményben, miszerént többet használhat a hazának mint én, a meghasonlást azáltal háritom el, hogy magam emelem fel főleimbe. Ezen fusionalis törekvés, ezen önzéstelenség türeté velean az intrigueket kormányban, hadseregben és parlamentben; – míg végtére megbuktattak – igen – de meg velem a hazát is. – Ezt tudja a nép, s mert (érdemelve, vagy érdemtelenül mindegy) személyemmel identificálja a közügyet, bízik bennem határtalanul.

Én szerepet nem keresek, de ha reám ruház valamelyet a gondviselés, elfogadom azt minden következeiseivel, melyek közzé számítom azt is, hogy aki sikert alkar, pártra kell támaszkodnia; pártra, amely előre el legyen készülve elverni minden más pártot, vagy leveretni.

A fent említett elvből még az is következek; hogy látván, miként ha sokat teszek magamnak, vannak emberek, kik nehezelve veszik, miért nem engedek másnak is dicsőséget (mintha bizony nekem dicsőség csak eszembe is jött volna valaha), én hát

megengedem, hogy sokat mások tegyenek, sőt magam veréri kezeimre a formák béklyóit; – holott az élet-halál perczei nem tűrhetnek gátló formákat, – hanem határtalan bizodalmat kívánnak egy részről, s kötetlen energiát más részről.

Ezt sem fognám tenni másod ízben. Hanem azt mondanám a népnek: vagy bízol bennem, vagy nem, ha nem, ölj meg; ha igen, ne kösd meg *kezeimet béklyókkal*. Magam teendek mindent. Én a hatalommal vissza élni nem fogok, s reteszem, amely perczben a haza meg lesz mentve, de a haza megszabadításának munkáját csak mint Dictator veszem kezembe, másként nem.

Ezekben változtatá jellememet az élet szomorú tapasztalása, s a változáshoz adott kimeríthetetlen energiát s vaisakaratot, a szenvedésekben megtisztult lelkembe. Most már fájdalom én is tudom, hogy a revolútiókat sem rózsavízzel, sem glacée kesztyűkben nem lehet csinálni.

És most megismertetvén magamat, úgy Neked, mint barátainak, kikkel mind ezt közölheted, kezedbe adom a fonalat, miszerint elhatározhatjátok magatokat: akartok-e bizony eus conjuncturák elfordultával velem egy hajóban evezni; ha igen, áldom érte a Teremtőt; ha nem, azt mondom, mit 1841-ben mondtam az aristokrátiának „veletek, általatok, ha tetszik, nélkületek, sőt ellenetek ha kell”. Az aristokratia nem hallgatá meg tanácsomat s tudod a következt. Revolúciónknak irtózatoss kimenetele mellett is az még nem bizonyos, a haza megbukott-e örökre.; de az bizonyos, hogy az aristocratia örökre megbukott, s a nép többé jobbágy nem lesz solia, sem a hazában, sem Ausztriában. Ez is eredmény, még pedig nagy!

Már most, ismervén individualitásomat, ismerned kell még azon czélt is, mely hazám jövődjére nézve szemem előtt lebeg; – most úgy, mint 10 év óta mindig változatlanul.

Tudod, miként az úgynevezett centralisationalis rendszernek, mely minden községi, departamentalis, és tartományi önállást elnyel; örökké ellensége voltam. – Ellensége még akkor is, midőn az európai, kivált a francia balitéletek által felszentelt fényes theoriák nálunk is sok jó főt megingattak. Voltam pedig ellensége a centralisatióknak, mert azt a szabadsággal soha sem tudtam összegeztetni.

E meggyőződésem ma még erősebb, mint valaha volt, s erre, gondolom, elég indok az amit Frankhonban még republicanus formák közt is történni látunk, másrésztől meg az, hogy Ausztria ép a centralisationalis rendszer végett volt elég istentelen ellenünk háborút indítani. A constitutionális formákat reá kényszerítették az események, s talán affectatio nélkül mondhatom, hogy nagy részben én is; s ő a szabadságnak esküdt ellensége, ezeu formákból ki nem menekedhetvén, a centralisatióhoz folyamodott, hogy ez által paralsálja a szabadságot, melyet a constitutionális formák a népnek adni látszottak. – A francia nemzet nagy és egy s a legkülönbözőbb országlati formák között meg-

kísérlette a centralisatiót, s' volt minden annak zászlója alatt csak szabad soha; – nem a convent alatt, nem a consularatus, neon a császárság, nem a restauratio, nem Lajos Fülöp alatt, s nem most. Még a „suffrage universelle” sem volt képes a centralisatiót a szabadsággal kiegyeztetni. És megjósolom, hogy a socialisták törekvései is illnsióvá lesznek, ha győzvéen, alapos változtatásul ezt nem veszik fel, hogy mindent elnyelő *centralisatiot* eltörölik.

Én a valódi szabadságot csak *foederatio* alakjában vagyok képes avagy csak képzelni is.

Ez volt, mióta eszemet tudva határozott gondolkozással bírok, örökös meggyőződésem.

Ha kérdeztek – sok év előtt – midően még azt, aki az 1848/49-diki eseményeket lehetségesnek mondta volna, tán örültnek nevezték volna – ha kérdeztek, mit gondolk Magyarországnak jövődjéről? azt felelém, vagy nincs jövődje, vagy ha van, jövődje az, hogy a szomszéd kisebb nemzetekkel egy *foderatiot* képezzen mely mindezen kisenb nemzeteknek politiai szabadságát s függetlenségét, bármely hatalom túlnyomó súlya ellen, nemzetiségét pedig beolvasztás ellen biztosítsa.

Ha kérdeztek, miért vagyok a megyei rendszernek barátja? feledek, azért, mert annak populáris alapra fektetésével látom a *foederatio* eszméjét hazám belső organismusában is megközelíthetőnek.

Ha kérdeztek, miként vélem a vagy mesterségesen felszítogattott, vagy természetesen felébredt nemzetiségi tusákat kiengesztelhetőknak? feleletem ismét az volt: a *foederatio* eszméje által.

Ez régi hitem, – hit, melyet senkitől nem tanultam, hanem magamból merítettem, melyért sokszor ábrándozónak gúnyöltattam, – melyhezi ragaszkodásom nem hazám jelen szomorú viszonyai miatti concessio, hanem régi meggyőződés; melynek jó s bal körülmények közt, mindig tántoríthatatlanul híve valék. Ezen eszme vezetett már akkor is, midően 1841-ben Horvát-ország függetlenségét indítványoztam s e véleményemmel az egész országban egyedül állottam. Egyedül! barátom, még tőled, Deáktól s szegény Batthyányi Lajostól is elhagyatva; s ha tehát valaki a foederatio nevében áll fel én ellenembe; s magát ön felettem, én előttem a szabadság emberének nevezi, vagy engem sohasem értett, vagy saját hitéről magának soha számot nem adott.

Igen, de mint minden eszmét, úgy a foereratio eszméjét is a képtelenségig lehet vezetni. Az éjszak-amerikai szabad státusok *foederalva* vannak s ez alapon nagyok, szabadok és hatalmasak; de ha ezen eszmét valaki oda akarná terjeszteni, hogy egyes státusok se bírjanak magokban souverainitással, hanem a kerületek a státusokban, a községek a kerületekben, az emberek a községben egymás iránt mind csak oly foederatio-összefüggésben álljanak, mint állanak a külön státusok egymás iránt – ez a nevetiséggel volna határos.

Az általános eszmék határozatlanságától a statusok életében s a társas viszonyok gyakorlati téren óvakodni kell.

A theoria nem szabad, hogy egyéb legyen, mint a gyakorlati viszonyokból, vagy gyakorlati tapasztalásokból levont szabályzat. A theoria oly épület, melynek alapja a praxis. A ki ezt szem előtt nem tartva, általános eszméket penget, az pusztá hangot mond s üres szalmát csépel, – vagy mást akar, mint amit mond.

Vegyük fel a nemzetiség eszméjét:

Ha valaki azt mondja: „*jede Nationalität ist im Staate gleichberechtigt*”, e gyönyörű szép eszmével így határozatlanul kimondva kielégíthetetlen vágyakat ébresztett, vágyakat, melyek ha kielégíthetetlenek nem volnának, minden status-organismust lehetlenné tennének.

Tanuságosan gyönyörű képe ennek az írás szent regéje a Babel tornyáról – az épületet meg akarván Isten rontani, a nyelveket veszítette össze.

Értse valaki úgy ezen „gleichberechtigungot”, hogy egy polyglott országban Babel legyen a törvényhozás, Babel az országlás – Babel sorsára jutott az ország is az első 24 óra alatt: még mielőtt sikerült volna az ország legislatori testületét csupa Mezzofantiktól compingálni.

A politica gyakorlati tudomány. – Elnevezni kell az eszméket.

Mi a „nationalitás”?– 10 esztendei zavarok azt felelik rá: nyelv a nemzetiség. – Americában jobban tudják, de nálunk Európában így tartják.

Következés: Minden nyelvnek egyenlő joga van a statusban.

Legyen! Kérdem: miként fog ez alkalmaztatni az országlati közéletben!

Úgy-e, hogy a status-organismuskak egyetlen s egyedüli alapja legyen a nemzetiség, az az nyelv?

Mi lesz a következtetés? az, hogy Pesten egy háznál magyar, szerb, oláh, görög, német, tót stb. lakik (mint ez gyakran megtörténik), ugyanannyi különféle bíróság alatt fog állani s polgári jurisdictio tekintetében a pesti territoriális polgármester, a magyarra nézve tán a nádortól, a szerbre nézve a voyvodától, Carlovitzról, az oláhra nézve nem tudom kitől Balázsfalváról stb. stb. veendi rendeleteit.

Nemde képtelenség – ez nem lehet; ezt senki sem kívánja, mindenki átlátja, hogy territorium s nem nyelv szerint, lehet, és kell konnliiyoZni,

Mol kezdődik tehát a nyelvnek a status irányában „gleichberechtigung”-ra jogosított igénye?

„Ott, ahol már egy bizonyos tekintélyes szám van egy tömegben.”

De hát mi ennek kezdő határa? ki felel meg reá?

Azonban vegyük fel, hogy megfelelt. – ím egy városban 30.000 rácz, 10.000 magyar lakik. Tehát a többség szerint rácz város. Senatusa rácz nyelven kormányozza a municipiumot.

Rácz nyelven ítéls és határoz. Hová lesz a „gleichberechtigung” a 10.000 magyarra nézve? vagy csak a majoritások végett van a statue? a kisebb szám semmi?

Vegyük fel a szerb voyvodinát, úgy miként a szerbek kívánták. Szerem, Bács, Bánát, Baranya: uralkodjak ott a szerb nemzetiség, háová lesz az ott lakó és együtt a szerbeket felülmúló magyar, német, oláh lakosságra nézve a gleichberachtung?

Látszik minő abszurdításokra vezet egy határozatlanul kimondott abstract eszme.

Igenis van igénye minden nemzetiségnek a status irányában, de a nemzetiség csak egy nem pedig egyedüli factora a status organismusnak.

Olyan az, mint a vallás. Jogot, egyenlőséget igényelhet magának és maga köré nézve mindenik a statusban, de azt nem, hogy a status csak vallási alapon legyen organisálva.

Így a nyelv is, mely maga egyedül még nem nemzetiség, és még a complet nemzetiség sem igényelheti azt, hogy ő legyen egyedüli factora a status organismusáinak.

Mert ezt igényelve vagy lehetetlenséget, vagy képtelenséget igényelne.

Mi ebből a vég tanúság? az, hogy a political foederatio eszméjének practical keresztül vitelét, csak a nemzetiségi „gleichberechtigung|ppa” alapítani akarni, vagy lehetetlenség, vagy képtelen gondolat.

Én számba vettem a rendeltetést, mely nemzetünkre nézve hazánk geographiai helyzetében, és szomszédosági viszonyainkban és népünk eltagahatatlan jellemében nyilatkozik, combináltam az ember mint egyén, és az ember mint népfaj-tag, és ezzel összefüggőleg a nemzetiségek természetszerű jogait, a szabadság, rendszerűség igényeivel, és mind ezeket ismét együtt a status céljáiak, a status organismusának mellőzhetetlen feltételeivel, és ezen combinatio alapján Hazám jövődjére nézve magamnak egy véleményt képeztem, melynek alap vázlat-vonásai következők:

Kiseb nemzetek csak egymás közti szoros foederatio által biztosíthatják political létüket, és nemzeti önállóságukat és függetlenségüket.

Más különben political létük a nagyobb hatalmak túlfajától örökké fenyegetve, nemzetiségek pedig elnyeletésnek kitéve lesz.

Iszen foederationális eszmemindenütt legbiztosabb garantiája a szabadságnak, Hazánkra és a velük szomszédos népekre nézve pedig egyedüli lehetőség, melyen kívül biztosított status-existentiájok nem is képzelhető; annyira körül hálózva és fenyegetve vannak, nemcsak túlnyomólag nagy, hanem természetüknél fogva még ahsolutisticus irányú hatalmaktól.

Mely helyzetből reánk és szomszédainkra nézve saját létünk biztosításának igényein kívül még azon rendeltetés is következik, hogy Európát és Európa civilisatióját az orosz hatalom supremáciája ellen biztosítsák.

Európa érezte, hogy ezen veszély ellen védfalra van szüksége s ezt annyi népek elnyomásának árán az Ausztriai-birodalomban kereste.

De a Habsburg-ház bűnei miatt azon hatalom, melynek az orosz ellen védfalat kellett volna képeznie, az orosz szolgájává, előseregévé lett.

Úgy hogy az Ausztriai-birodalom existenciája Európának nemcsak nem biztosítás többé, hanem veszély.

Ez a tény, melyet tagadni nem lehet, s mely mellett máitöbbé sem alternatíva, sem választás nincs.

Az említett confoederatióra Európának nélkülözhetetlen szüksége van.

Mert e nélkül mindezen kisebb nemzetek az orosz zsákmányává esnének s az oroszoknak erejét annyira növelnék, hogy annak a német elem sem volna képes ellentállni, s úgy ez, mint rendre az olasz és francia az oroszotól függést el nem kerülhetnék.

Ezen confoederationális eszmét tehát az Isteni gonviselés, melynek úja az eseményekben oly szembetűnőleg nyilatkozik, egyedüli mentőszerepül jelölte ki Európának.

S Európa keservesen bűnhődni fog, ha a gonviselés ez intéseinek nem engedelmeskedik.

Mi és hol legyen ezen confoederatio centruma?

Mellőzve minden más párvonalozást, mely hiúságok vagy önbecsérzetet sérthetne, egyenesen csak azon alapelve utalok, hogy egy kör-testületnek centrumát, a fenyegető hatalom közvetlen contactusának kitett periphéria külső vonalára tenni kábaság volna.

Következik tehát, hogy minden emberi combination kívül eső geographia kénytelenségnél fogva ezen confoederatio más centruma nem is képzelhető, mint Magyarország.

Sőt Magyarország nélkül maga a confoederatio nem is lehetséges.

Mert minden confoederatióknak, hogy erős legyen, compact s nem szakadozott testületet kell képeznie. Magyarország nélkül pedig például a lengyel a horvátal, a cseh az oláhval compact érintkezésbe nem is hozható.

Magyarország független restauratiójára tehát Európának nélkülözhetetlen szüksége van.

Kik képeznék ezen confoederatiót?

Felelet, azok, kik az orosz elleni védállapotot mindig kiindulási pontul tekintve, magukban nem elég erősek magokat az elnyeléstől biztosítani; vagy közvetlen szomszédságban nem támaszkodhatnak oly nagyobb nép testületére, mely fölé nemzetiségöknél fogva természetesen gravitálniok kell.

Ezen elvből az következik, hogy a Magyarország nyugoti szomszédságában levő németek ezen confoederatióknak részesei

lehetnek ugyan, de nem nélkülözhetlen részesei, számukra inkább a német egység iránya látszik a gondviselés által kijelölve.

Ellenben a Magyarország nyugodtan, éjszakon s délkeleten levő szláv népfajok, mint szinte az oláhok ezen confoederatióra természetszerűen hivatottak.

A szláv fajok különösen csali ezen confoederatio által tartják meg nemzetiségi sajátóságukat. Lengyel, cseh, horvát, szláv, szerb» dalmata, más különben mind, vagy egyenként absorbeálják; vagy a panslavismus eszméjében (mely az orosz protecto-ratussal mellőzöbtfenül összeesik) mindnyájan elvesztik saját nemzetiségöket.

A magyar pedig és oláh, mint isolait fajok, önmagukban szint úgy veszélyesnek vannaik kiteve.

És pedig éppen a végett, hogy ezen confoederatio által minden egyes szláv nemzetiség biztosítva legyen, az szükséges mulhatlanul, hogy ne csak csupa szláv népekből álljon, mert csak így lehet még a legkisebb is közülük elnyelés (absorbtió) ellen biztosítva.

Ezen confoederatiónak még azon megbecsülheti en jó oldala' is van, hogy azon homogén népfajok, melyek egyik vagy másik i tartományban elszórva lankak s külön arronduozott territoriummal nem bírván, status tudományi értelemben külön nemzetet nem képeznek; csak is egy ilyen confoederatióban találhatják fel nemzetiségük legbiztosabb garantiáját.

Mert tagadhatatlan, hogy csak azon nemzetiség biztos, melynek valahol biztosított status existentiája van; ezen confoederatio pedig a cseh, lengyel, oláh, szlavón, horvát, dalmát, magyar nemzetiségnek saját históriai terrénumán status existentiáját garantir ózván, nemcsak nemzetiségét biztosította, hanem a confoederationalis kapcsolatnál fogva azt is eszközlötte, hogy például az oláhnak, szerbnek, szlováknak, kik Magyarorszáiban a magyarnak, ki Moldvában lakik, van mire nemzetiségének polgárisodásában, kifejlödésében támaszkodnia s így absorbtiótól többé semmi esetre nincs mit félnie.

Ezen confoederatio organizmusának alapelvei a következők:

1. Minden confoederált status, minden belügyeire nézve egymástól s az egész confoederatiótól tökéletesen független.

2. Az összes confoederatio, minden egyes confoederált statusnak ezen függetlenségét s nemzeti ön állását is solidum biztosítja.

3. Természetesen következik tehát, hogy Szerbiának 's Moldva-oláh országnak, a török porta irányában viszonya belügyeik körébe tartozván, ez a confoederatio körén kívül esik, 's abba a szövetségi kormány nemcsak nem ereszkedik, sőt a porta irányában barátságos állását közös védszövetség által biztosítani ajánlkozik.

a) A confoederatio tárgyai:

b) közös védelem kül-ellenség ellen;

b) közös vámvonat;

c) közös diplomatia.

5. A confoederatio ügyeit egy szövetségi tanács kormányozza: melyhez mindenik confoederált status legalább egy, a népességi és territoriális arányban legfölebb 4 tagot választ.

6. A szövetségi tanács tagjai az illető statusok törvényhozó testülete által választatnak s küldőik által visszahívhatók.

7. A közös védelem 's közös költségekhez! hozzájárulás contingensének aránya, a népesség 's territoriális terjedeleme szerint, a szövetségi alapkötésben határozatik meg.

8. A szövetségi kormány határozatait, minden status kormánya, a maga körében végrehajtani tartozik, 's ennek végrehajtását a szövetséges statusok in solidum garantirozzák.

9. Minden egyes status ministeriumában egy tárcza a szövetségi ügyekkel leendő megbízva; mely ministerrel az illető status szövetségi kormány tanácsnokai folytonos hivatalos viszonyban állván; ezen minister az illető statusok nemzetgyűlései előtt a szövetségi ügyeket képviseli.

10) Követeket külhatalmakhoz a szövetségi kormánytanács nevez, 's utasít; minden status kormányának szabadságában állván saját ügyeit vagy ezen követ, vagy különös megbízott által képviseltetni.

11) Háború 's békekötés a szövetségi kormány jogaihoz tartozik.

12) A szövetségi kormány székhelye Magyarország belsejében választandó hely lesz, de nem ott, hol Magyarország saját kormányának székhelye van. S a szövetségi kormány székhelye közvetlenül a szövetségi kormány alatt áll: de magyar törvények szerint kormányoztatik képviseleti jogát a magyar nemzet gyűlésein el nem veszti.

13) Elnököt a szövetségi kormánytanács egy évre maga kébeleboimaga választ; – mint szinte a tanácskozási 's jegyzőkönyvi nyelvet is maga határozza meg.

14) A szövetségi kötés minden 25-ik évben revisio alá kerül 's ily alkalommal minden statusnak szabadságában áll kilőni a szövetségből, vagy bennmaradását újra kötelezni.

Ezek volnának a confoederatio alapvonásai, melyek a formára nézve természetesen módosítást szenvedhetnek.

A confoederatio címe volna: *Éjszakkeleti Szövetséges Szabad Statusok*.

És most a nemzetiség és szabadság igényeit szem előtt tartva, átmegegyek Magyarország (Erdélyt is beleértve) belsejére.

Alap az 1849-iki függetlenségi nyilatkozata; – Magyarországnak emez egyedüli jogszerű alaptörvénye.

Ehhez híven; abba: republicanus vagy monarchiái legyen-e a magyar status szerkezete? nem ereszkedem, mert ezt a nemzet függetlenségi nyilatkozata nyitott kérdésnek hagyta fel; 's

annak elhatározásánál az európai viszonyok convenientiáját tekintetbe venni ajánlkozók.

De akármit határozzon is e részben a nemzet, a kormánynak felelősnek kell lenni.

Ezen egyik alapelv mellett nekem másik alapelvem, hogy a staturesegyennek, családnak, községnek, megyének saját ügyeire nézve teljes szabadságát fenhagyva – ne akarja a polgári társaságot mindezekre nézve örökké kiskorúnak 's magát gyámságra hivatott zsarnoknak tekinteni, hanem csak a status közös érdekeit vonja munkássága körébe 's amazok irányában csak annyiban folylyon be, hogy felügyeljen fokozatos orgánumai által, nehogy község, vagy megye a status közérdekeit compromittálja, vagy törvényeit sértse.

Így lesz megközelítve a belszerkezetben is a foederatio eszméje a lehetőségig; – megközelítve, mondom, mert belszerkezetet pusztán 's egyedül foederationális alapon organisálni nem lehet.

Ezen megközelítés által lesz pedig a különböző népiségek nemzetiségi igényeinek is megfelelő.

Ezen alapeszmék előrebocsátásával rövid vázlatba foglalom szerkezetem körvonalait.

1. Jó departamentális felosztás, a lehetőségig egyenlő 's a közigazgatási siker természetes feltételeinek megfelelő megyékre.

2. Ezen felosztásnál főképpen és mindenk felett a nemzetiiségekre kell ügyelni; úgy, hogy a *lehetségig* egynyelvű nép legyen egy megyében összefoglalva.

Ezen felosztás oldja meg a nemzetiségek kiengesztelésének adósét, vagy semmi sem képes azt megoldani 's a népek arra vannak kárhóztatva, hogy egymást marcangolva, mindnyájan járomba kerüljenek.

Megtörténvén a helyes felosztás, az organisationak ezen elvek szerint kell megtörténni.

3. Minden község a maga községi dolgait szabadon kormányozza 's egyszersmind az országos törvényeket 's megyei határozatokat maga körében végrehajtja.

4. A megye nem gyámkodik a községek felett községi dolgaira nézve, ott a községnépe az úr, melly választottjai által igazgatja községi ügyeit és számoltatja szabadon választott tisztviselőit; – a megye csak felügyel, hogy az ország törvényeinek 's a megye határozatainak elég tétesség. – De amint a megye a község ügyeibe nem avatkozhatik; úgy viszont a község a megyei 's országos ügyekbe nem avatkozhatik; – hanem a községek illető tisztviselői az országos és megyei ügyekre vonatkozó felsőbb parancsok pontos végrehajtására felelősek a megyének, községi ügyekben pedig a községtől függenek.

5. Községnek pedig az neveztetik, melynek egy nyelven, egy valláson legalább annyi lakosa van, hogy papot és iskolát tart-

hasson s hol a községi administration minden választottra legalább 20 választó esik. Kisebb községeik többen egyesítetnek egy községbe.

6. A megyét a községek küldöttjei képezik, kik a megyei tisztviselőkart választják 's a megye közügyeit igazgatják.

7. Minden megye a megye ügyeit szabadon kormányozza, ép ágy, mint a község a községi ügyeket. – Ezenkívül az ország törvényeit végrehajtja ('s ezért az illető tisztviselő felelős az ország kormányának) és a községekre fölügyel, hogy a törvényt 's megyei dolgokra vonatkozó határozatokat saját körükben végrehajtsák.

8. Az ország kormánya nem gyámkodik a megyék felett megyei dolgaikra nézve, hanem csak felügyel, hogy az ország törvényei ne sértessenek. – De valamint az ország kormánya a megyei ügyekbe nem avatkozik, úgy viszont a megye az országos ügyekbe nem avatkozhatik, ezekre nézve a kormány parancsol a megyének 's illetőleg a megyei tisztviselőnek, ki az országos ügyekre, vagy a törvény végrehajtására vonatkozó kormány-parancsnak végrehajtásáért felelős.

9. Az ország ügyeit az ország kormánya kormányozza 's a törvényeket a megyei tisztviselők által végrehajtja. Maga pedig a nemzetnek felelős.

10. A nemzetet a nemzetgyűlés képviseli. Áll pedig ez a képviselők házából, melynek tagjait a nép a választókerületeikben közvetlenül választja; – és az országos tanácsból (senatus), mellynek tagjai a megyék által egyenlő számban választatnak.

Ily rendszerrel látom én a szabadságot a renddel; – 'sa községi és megyei önkormányzatot 's autonómiát a ministeri felelősséggel összeegyeztethetőnek. Ily rendszerrel látom én a political polgárjogot valóságnak; – mely én előttem nem egyéb mystificationál, hacsak annyiban áll, hogy a választók nem tudom hány évben egyszer összejönnek, egy nem tudom hány századrészét a nemzeti képviseletnek megválasztani 's e választásban nem tudom hány ezredrészt venni.

E rendszerben a political avtiv jog így áll:

Minden ember községhez tartozik.

Minden ember közvetlenül választja a község képviselőit 's hivatalnokait.

És közvetlenül választja követjét a nemzet képviselőházába.

A községek választják küldötteiket, kik a megyét képezik.

A megye választja tisztviselőit és választja senátorait az országos tanácsba.

A kötelesség így áll:

Minden ember köteles az ország törvényeinek, a megye rendeleteinek 's a község határozatainak engedelmeskedni.

A felelősség pedig így áll:

Az ország kormánya felelős a nemzetgyűlésnek.

A megyei tisztviselők a törvények 's kormányrendeletek végrehajtásáért felelősök a 'kormánynak; a megyei határozatok végrehajtásáért felelősök a megyének.

A községi tisztviselők felsőbb rendeletek végrehajtásaiért felelősök a megyének, a községi dolgokban a községnek.

E rendszernek fő érdeme az: hogy csak ez által lehet a nemzetiségek igényeit kielégíteni, a nélkül hogy a statusszerkezet kibonthatatlan bonyodalmaknak tétetnék ki miatta.

Ezen állítás valósága önként szembe tűnik, ha megemlékezünk, hogy ezen egész rendszer a községek és megyék autonómiájára van építve, 's hogy annak előzményeül a nemzetiségek figyelembe vételével történendő departamentális felosztás vétetett fel.

A községek és megyék önkormányzati szabadságából ugyanis önként következik, hogy minden községi és megyei dolgokban úgy arra nézve is, hogy minő nyelven vitessenek a község és megye ügyei: *a többség határoz.*

Hogy ezen alapelv tökéletes biztosítást adjon a nemzetiségnek, csak az kívántatik még hozzá, hogy a kevesebbség természetes jogai is kellőleg megóvassanak, – 's a társadalmi jogok (iassociationalis szabadság) teljesen respectáltassék.

Mindezekből következő szabályok erednek:

1. Megválasztatván a községi rendszert megállapító törvény értelmében a községképviselői, ezek elhatározzák minő nyelven vezetendik jegyzőkönyveiket, 's igazítandják községi ügyeiket. Azonban az jegynek személyes szabadságának biztosítására fennmarad azon jog, hogy kiki a köztanácskozásban azon nyelven nyilatkozhassék, a melyen tetszik, mint szinte folyamodását is a községnek bármely lakosa tetszés szerinti nyelven adhatja be.

Az ország törvénye meg fogja szabni, minő ügyekre terjed ki a községi bíróság hatósága. – Ennek hivatalos nyelve az lesz, mely a községi képviselők által hivatalosnak megállapított, 's az ügyvédek magukat ehhez alkalmazandják, de aki személyesen teszen panaszt, vagy magát személyesen védelmezi, más nyelvet is használhat, ha akar.

Minden községnek joga van a megyéhez és kormányhozi előterjesztéseit azon nyelven tenni, melyet magára nézve hivatalosnak megállapított.

2. Hasonló áll a megyére is. – A megyét képező községi képviselők határozatától függ, minő nyelvet használandanak hivatalos nyelvül a megyei közigazgatásban, – mindazáltal a köztanácskozásban kiki azon nyelven, szólhat, amelyen akar; mind szinte kiki a szerint folyamodhatik.

Minden megyében fel lesz állítva egy esküdtszéki bíróság. – Ennek hivatalos nyelve az, melyet a megye magára nézve megállapított; – de tanúk és vádlottak akármely nyelven nyilatkozhatnak.

Hasonló áll a megyében felállítandó polgári bíróságra is.

A megyéknek szabadságokban áll az ország kormányához azon nyelven levelezni, melyet magukra nézve hivatalosnak megállapítottak.

3. Az ország kormánya, egyesektől, községektől, megyéktől, bármely nyelven írott felterjesztéseket elfogad. A kormány hivatalos nyelve azonban a magyar, de normatív rendeleteit az ország törvényhatóságai által elfogadott minden nyelveken kiadja.

Az ország polgári fő törvényszékénél 's büntető ügyekben a semmítő bíróságnál az országban nagyobb néptömegeknél szokásos nyelvek számára külön osztályok alakíttatnak, 's minden felhozott per az illető osztály által azon nyelven tárgyalatik 's ítéltetik, mellyen az első bíróság ítéletei hozattak. A magyar nyelv csak akkor tekintetvén ezen legfőbb törvényszékek hivatalos nyelveinek, midőn a törvényszabta esetekben minden osztályoknak együtt kell összeülni.

4. A törvényhozás hivatalos nyelve a magyar. De bármi nyelven petitioakat elfogad. – A népképviselők és senatorok tetszésök szerint nemzetiségi osztályokba íratják be magokat, 's ezen osztályok kötelesek minden törvénynek hivatalos fordításáról gondoskodni; – a kormány viszont köteleztetvén a törvényeket, minden országban szokásos népnyelven kihirdettetni.

A népnevelési illetőleg

1. Község nem lehet iskola nélkül, a községi iskolákban az oktatási nyelv az, mely a község hivatalos nyelvül van megválasztva.

2. Azonban a lakosság minoritásának joga van, ha tetszik külön iskolát állítani 's annak oktatási nyelvét kiszabni.

3. Minden megyében egy felsőbb iskolának kell lenni; melynek oktatási nyelve az, mely a megyének hivatalos nyelvül van megállapítva.

4. Azonban a megyebeli községeknek, vagy lakosságnak szabadságában áll, más nyelvű külön felsőbb iskolákat is alapítani.

5. Mint szinte több megyék együtt, ha tetszik egyetemet (universitást) is állíthatnak 's annak oktatási nyelvét tetszések szerint megállapíthatják.

6. Az országos fő egyetemnél pedig az országban minden nyelvre nézve tanszékek állítandók, – s magánoktatók (privat nyelvre nézve az egyetemeknél 's minden felsőbb tanintézeteknél előadásaik nyelvét tetszések szerint választhatják.

7. A községi oktatókat az e pályára törvény szerint qualificáltak közül, a község; a megyei tanintézetekbeni oktatókat a megye nevezi és fizeti; – a különböző vallásbeli felekezeteknek saját iskoláik körüli rendelkezési joga természetesen teljes tiszteletben feltartván.

8. Minden nemzetiség számára elegendő számú népnevelő intézetekről a status gondoskodni tartozik.

Az egyházakat illetőleg

9. Minden vallásfelekezetnek a status irányában egyenlő joga van. Egyenlő szabadság, egyenlő ótalom, egyenlő javadalmaik. Ezt a status minden felekezet papjainak 's egyházainak egyenlően biztosítja,

10. A status a hit és vallás dolgába nem avatkozik. Mindenik iegyház felekezet a maga egyházi belügyeit tetszése szerint intézi ps igazgatja; de az egyházak fenyítő hatóságát csak annak meg-sagadására, vagy visszahúzására engedi kiterjeszkedni, amit az egyház adhat vagy adott. – Büntetőbírói hatósággal (peinliche Gerichtsbarkeit) a statusban senki nem bírand, csak a status loaga. – S valamint az egyházak senkinek, ki az egyházból ki-lépni akar, lelkiismereti szabadságát nem korlátozhatják; úgy senkit polgári büntető törvények hatósága alól ki-, vagy el nem vonhatnak.

Az egyházak socialis institutióknak tekintendők 's mint ilyek, statust a statusban nem képezhetnek.

Ezekből áll, kedves barátom, a foederationális rendszer iránti nézeteim vázлата, melyekből láthatod, hogy én saját gondolkozás-sommal minden részletekben tisztában vagyok 's hogy én nem pusztán ajkaimon pengetem a népek testvériségének eszméjét.

Látni fogod, hogy Verbőczy-féle magyar suprematia (de hol vetted azt, hogy Verbőczy suprematiája magyar?... — én diáknak és aristocratának, nem magyarnak tudom) Kossuth Lajos szabadságszerető agyába nem fér.

Látni fogod, hogy én a magyar nyelv számára csak annyit tartottam fel, — amennyit valamely nyelv számára, — akármelyik legyen az, mindenesetre fel kell tartani, még akkor is, ha nem borzadnál az egy Magyarországot magyar, tót oláh, szerb, német, s ruthén országokra felosztani, s azokra országos egy-ség helyett confoederatióba akarnád összefűzni; mert még ajkkor is elé kerülne a kérdés, hogy a confoederationalis kormány milyen nyelven vitessék.

S ez így lévén, ha valaki Magyarországon belül a magyar nyelvnek mégcsak ennyi existentiát sem akarna megengedni, — attól azt kérem: hová lesz tehát a magyar nemzetiségnek biztosított status-existenciájai melyet confoederatióban minden más nemzetiség feltalál.

A ki ezt sem akarná a magyarnak megengedni, abban én nemzetem gyilkosát tekintem ha magyar; ha pedig idegen, azt mondom neki: hazugság ajkadon a testvériség eszméje, te nem testvér lenni, hanem magyar felett uralkodni akarsz, s ez ellen harczolni fog a magyar míg egy magyar él — megmutatta népem s mutatja e perczen is, bár járom alatt nyűg, hogy a magyar nemzet létele nem egy gyenge sóhajtás, melyet szellő elkap.

Védeni fogjuk magunkat, üt még a magyarok órája is. Európa pedig lássa meg, hogy mit csinál. Ügy fog aratni, amint vetett.

Americában alkalmasint tudják mi a szabadság, mennyi nép-faj lakik ott! s mutass nekem nem egy statust, de egy várost, mely nem angol nyelven kormányoztatnék! kinek jutott eszébe az angol nyelv suprematiája ellen panaszkodni! Én tervemben többet, sokkal többet engedek a nemzetiségeknek, mint America, – aki ezzel sincs megelégedve, az nem szabadságot akar, hanem a magyar elenyésztetni; s aki ezt akarja, ellenére találand, – ha egy szív alatt termett volna is velem.

Felhatalmazlak ezen nézeteimet mindenkivel, akivel tetszik, közleni, sőt ha akarod, mint hozzád írott leveletem nyilvánosságra is bocsátani.

Batthyányihoz írott leveleid engem mélyen megszorítottak, ide reszketve vészed azokra némi észrevételeimet.

Úgy-e részt veszel örömben, ha tudatom veled, hogy kedves gyermekeim 3 nap alatt karjaim közt lesznek, Luiza húgom kíséri őket ide. Csudálatos, hogy a zsarnokok megengedték, talán jelenlétök nagyon elevenen emlékezteté reám a népet, mely hozzájok zarándokolt szegény angyalaimhoz. – Túrni, nélkülözni, szenvedni fognak sokat velem, de velem.

Guyont a Sultán Kurschid pasává tette anélkül, hogy törökké lett volna. Damascusba megyén s így Constantinápolyban most nincs más megbízottam, mint gróf Vay László. Batthyányi Pista szörnyű Pecsovics-emberré lett.

Az internáltak e napokban még tízzel megszaporodnak, már útban vannak, neveiket nem tudom.

A török kormány most sok tekintetet mutat irántunk. Tesz amit itt Kutahyában lehet, hogy állapotunk tűrhető legyen.

De lehet-e annak sorsa tűrhető a ki száműzött, bár a menyekben? Est ce qui on emporte sa patrie sur les semelles de ses souliers? *

Áldjon meg az ég, kedves Barátom. – Eégi szeretetemnek testvéri ölelését küldöm Feléd, változhatatlan indulattal.

hű barátod

Kossuth Lajos.

* Vajjon magunkkal vihetjük-e hazánkat cipőtalpunkon?

3.

Magyarország alkotmánya.

Alkotmánytervezet –

Az alábbi alkotmánytervezetet *Kossuth kiutakiai* magányában, 1851-ben készítette el s az *Magyarországon* nem vált közismertté. Az bizonyos, hogy a *magya, nyelvű eredetiről készült* francianyelvű másolatot, mely hiányos és sok vonatkozásiban eltér az itt közölt s eredetiről készült másolattól, *Irányi Dániel* és *Chassin* „Histoire politique de la Kevolution de Hongrie” munkájának I. kötetében közzétette, majd a Pulszky-hagyatékban talált francianyelvű fordítás szövegét *Kastner*: „Mazzini e Kossuth” című kötetében. A másoló *Horváth Mihály* e kéziratot feljegyezte, hogy „*Kossuth Lajos* egy *Londonban*, 1860 februárjában kelt levelében újra felmelegíti a *nemzetiségi* kérdésnek minden fajok kielégítésével való megoldását, azon dolgozat szerint, melyet még 1851-ben készített, E levelében mondja *Kossuth*, hogy ezen *organisationalis terv* (számos utalás található erre „*Irataim*”-iban) évek előtt megküldetett *Magyarországba, Erdélybe, Horvátot szagba* és a *Vojvodinába*, sőt *Belgrádban* a szerb nemzet vezéreivel is közöltetett s mindenütt a legnagyobb elégedéssel fogadtatott Mondja tovább, hogy *Erdélyre* nézve a „*Magyar Nemzeti Igazgatóság* (Kossuthból, Telekiből és Klapkából álló forradalmi comité) megegyezését adja s befolyását ajánlja arra, hogy *Erdély* jövőendő adminisztrációjának formája az erdélyi nép direkt szavazat útján megnyilvánulandó többségének határozatától függőnek tekintessék.” *Horváth Mihály* a kéziratra gúnyosan jegyzi meg: „Hát ez az 1848-hoz való ragaszkodás!”, pedig *Kossuth*, 1860-ban, a nemzetiségi kérdés fölvetésénél nem oktanulul járt el. A *Couza-féle* fegyvertűgy kapcsán bizonyítékokat szerzett, hogy *Couza Erdélyre* aspirál és tevékenységét máris megkezdette. Amikor *Kossuth* újlag fölvetette a nemzetiségi kérdést, politikai meggyőződésén felül (bizonyára az a meggondolás is szerepelt, hogy *Couza* még alig legalizálódó fejedelemségének aspirációit mindazokon a helyeken, ahol Európa jövő sorsát irányították, neutralizálja. *Kossuth* maga írja haza 1860 június 15-én *Komáromy Györgynek* („*Irataim* II.” 49. oldal): „*Komáromynak* lelkére kötni azon iratom minden pontját s hozzá azt, hogy ámbár mi *Belgrádban* és *Jassyban* éppen most teszünk lépést az oláh és szerb csábítás ellensúlyozására; ne tölünk, hanem maguktól várjanak legtöbbet az e részbeli osztrák ármányok ellen. Társadalmi út ennek legfőbb eszköze. És ismertessék az oláh és szerb főnökökkel organieationalis tervemet, mely *Irányi* könyve I. kötetének végén közölve van.”

Az itt közölt *alkotmánytervezet* nagyobb terjedelménél és definícióinál fogva lényegesen eltér *Kastner* francianyelvű publikációjától, *Hentaller* („*Balavásári szüret*” 131-138. 1.) és *Kónyi* („*Deák Ferenc beszédei*” V. 21-37. 1.) kivonataitól és inkább *Irányi* párizsi publikációjára emlékeztet. Valószínűnek tetszik előttem, hogy az itt közölt alkotmánytervezet az alapirat» melynek terjedelmére céloz *Kossuth* („*Irataim*” I. 453. 1.): „A levélben érintett alkotmányterv sokkal hosszabb, semhogy el lehetett volna küldeni, ezért csak alapvető β annak is csak a nemzetiségi kérdésre vonatkozó oldalát fogom ezúttal megismertetni.” így feltehető, hogy későbbi publikációk is (L'Etoile D'Orient 1868 október 13-25, Alleanza 1862 stb.) ennek az alapiratnak csak töredékes kivonatai, részei, annál inkább, mivel az összes idevágó publikációk dacára is a jelen irat terjedelmes ismeretlen részeket tartalmaz. *Kossuth* a „*Javaslat*” előtt a következő jegyzetet adja: „E kérdésre franciául egy előterjesztéssel feleltem, melynek magyar fordítása itt következik.” Ennek ellenére az a felfogásom, hogy az alkotmánytervezetet *Kossuth* magyar nyelven készítette el s arról készültek francianyelvű másolatok, melyeket *Mazzininak* és a nála járt román emigránsoknak küldött, annál is inkább, mert az alkotmányterv eredeti conceptusa az Országos Levéltárban, a *Kossuth-hagyaték* 1112. sz. iratában megvan. így az eredeti alkotmányterv a következőként hangzik;

1851-ben Kutahiában tartózkodásom alatt kérdés intéztetvén hozzám (különös tekintettel a roumanoknak Erdélyre czélzó vágyaira), miként gondolom jövendőben kiegyenlíthetőnek azon nyelv 'β nemzetiségi viszályt, mely 1848-ban oly szerencsétlen befolyással volt a szabadsági mozgalmakra? E kérdésre franciául egy előterjesztéssel feléltem, melynek magyar fordítása itt következik:

Javaslat. Magyarország jövő politikai szervezetét illetőleg, tekintettel a nemzetiségi kérdés megoldására.

A francia (köztársaság példája szembeszökő tanúbizonyságot szolgáltat azon igazsághoz, melyet egész életemen át vallottam, t. i., hogy a népfelség elvének kijelentése teljességgel nem elegendő alkar az egyéni jogokat, akár a népszabadságot biztosítani; ha egyrészt a kormány túlságos hatalommal van felruházva, másrészt pedig az országgyűlés (legyen bár az egyetemes szavazatjog, suffrage universal kifolyása) a népfelség egyedüli orgánumát képezi, minthogy törvényhozói minden hatósággal is bír s egyszersmind egyedüli törvényes gátul is szolgál a kormány kihágásai ellen.

Láttuk, hogy a közszavazattal „választott kormányéinak büntetlenül támadhatott fel a Nemzet szabadsága s alkotmány által biztosított egyéni jogok ellen.

Láttuk, miként a közszavazat által választott népképviselő gyűlés magát ezen szavazat jogot, saját hatóságának kútfejét is eltörölte.

Láttuk, miként e két mindenhatóság folytán nemcsak minden jog, minden szabadság megsértetett, minden biztosíték megtörtetett, minden demokratiai intézmények meghamisítottak s a köztársaság hazugsággá változott – de még maga a köztársaságnak névszerinti fennállásai is kérdésbe vonatott, elannyira, hogy a köztársasági érzelmeik s a köztársasághoz! ragaszkodás bűnné vált a Népfelség ezen korlátlan hatalmú orgánumai előtt s a szegény köztársaság oda jutott, hogy *Moore Tamás* hazafiúi panaszszava szerint:

„Szeretni őt árulás, védeni halál” (it is treason to love her, and death to defend),

Szegény nemzet! odajutottál, hogy újabb forradalomra legyen szükséged, ha nem akarod mind elveszteni, mit annyi kínos forradalmakkal szereztél!

Szomorú, de természetes!

Előre láttam s nyilvánosan megjósoltam azt azon perczen, midőn híret vevém a francia köztársaság alkotmányának, láttam, hogy a francia nemzet daczára a múltak tapasztalásainak, még mindig nem képes megválni centralisationális hajlamától, mely hízeleghet a nemzeti dicsőség hiúságának, – de a szabadságnak bizonyos halál.

Képzeljünk kormányt, mely a vasfegyelmnek telyes szigorával rendelkezik egy nagyszámú állandó hadsereggel, kormányt, melynek évi pénzereje másfél milliárdot halad, – kormányt, melynek kinevezésétől és elmozdításától függ minden közhivatalnok az országban, még a falusi „maire”-ket sem véve ki. – kormányt, mely a nemzetőrségét kénye szerint feloszlathatja, az országot ostromállapotba helyezheti stb. s mindezt azon egy feltét alatt, hogy kárhoztatást ne vonjon magára az országgyűlési többségtől, mely a hatalomban s annak előnyeiben vágyik osztozni.

Képzeljünk e mellett egy országgyűlést, melynek hatalmát semmi sem korlátozza.

Egy ily kormánynak s gyűlésnek merő Washingtonokból kellene állani, hogy a hatalmukkal visszaéléstől a nemzet biztosságban legyen.

Washingtonok pedig korán sem teremnek nagy bőségben.

De megehet, hogy a francziáknál ezen centralisationális hajlam hagyományos érzelmeknek lévén kifolyása, a nemzeti jellemmel van összeforrvá, φζβη esetben inkább sajnálat, mint rosszal ás illeti őket. Mert a nemzet szíve, úgy mint egyéneké, megtörhet, de nem könnyen változik s így a francia nemzetnek még sok kísértetekken kellend keresztül menni, mielőtt öröklött hajlamából kivetköznék.

Azonban akármint legyen is ez a francziákra nézve, a magyarnál ez máskép vagon. A magyarnak ellenkező irányban fejlődött ki nemzeti jegemé. A magyar nemzet szabadságra vágyik inkább, mint a hódítók dicsőségére.

Én hát mint magyar, ismerve Nemzetem jellemét s osztozva benne, én hazám jövődöiét nem a hatalomban, hanem a szabadságban keresem. – Beszéljenek „erős kormányokról” azok, akik a „rend” ürügye alatt hatalomra vágynak. – Én azt hiszem, hogy a rendnek nincs erősebb biztosítéka, mint a megalégedés, mely csak szabadság alapján lehetséges. Én tehát ellene vagyok a központosítás eszméjének, én gyűlölöm a mindenhatósági irányt, úgy a törvényhozó, mint végrehajtó hatalomnál s soha sem fogok kezet nyújtani oly intézmények hozatalához, melyek egyrészt ellenkeznek az emberi jogokkal, miket az államnak védeni s nem elnyelni kell; másrészt ellenkeznek a political szabadsággal is, mert a hatalmat csak a szabadság rovására lehet összpontosítani,

Én azt óhajtom, hogy. úgy az emberi jogok, mint a political szabadság, minden csorbítás ellen biztosságban legyenek.

Ezen szempontból kiindulva, íme feljegyzem a vezérelveket, mikre hazám jövőendő szerkezetét fektetve látni óhajtom.

Fő alapelv: *a, népfelség*, vagyis: *önkormányzat*.

Nép alatt értem a honpolgárok egyetemét.

Ezen értelmezés jogegyenlőséget, annálfogva egyetemes szavazatjogot feltételez.

Azonban a honpolgárok egyeteme választói jogának gyakorlataival – s az ezen választásból kifolyó megbízások csak az államot összesen érdeklő tárgyakban képezhetik a népfelség orgánumát.

Vannak ennek más orgánumai is.

Az egyén – az egyéni jogok körében, – a család a családi ügyekre nézve, – a község a községi ügyekben, s a megye a megyei ügyekben szintoly sérthetetlen orgánumai a népfelsőgnek, mint az összes nemzet a nemzeti ügyekben.

Sok család rosszul vezeté családi dolgait, de azért nincs oly korlátlan despotisinus a világon, mely magát a családi ügyek gyámnokává felvétette volna, azon ürügy alatt, hogy ő azokhoz jobban ért.

Szintúgy a családnak önkormányzati szabadsággal kell bírniok, mindazon jogok gyakorlatában, melyek őket, mint egyéneket, mint családokat, mint községi s megyei tagokat megilletik.

Az egyén jogai nem függhetnek a család, a község, a megye, az állam kényétől; ellenkezőleg a családi kényuralom ellen pártfogást kell találniok a községben, a községé ellen a megyében, a megyéé ellen az államban, az államé ellen az egyéni, családi, községi, megyei önkormányzat elvének az alkotmány által elismert sérthetlenségében mint; szinte a megye azon jogában, hogy az állam kényúri „parancsaitól a végrehajtást megtagadhasa, a köztisztviselők felelősségében, melynek valóságát biztosítsa az, hogy minden egyénnek, családnak, községnek s megyének joga legyen panaszt emelni akármely köztisztviselő ellen, bármi magas helyzetű legyen is az, s a nyilvánosság által ellenőrzött független bíráik által, a hatalomnak visszaélést megbosszultatni.

Amely szabadságot követelhetni az egyéni jogok számára, követelhetni azt a családi, községi, megyei önkormányzat számára is.

Szabad embert nem elégítheti ki, a political szabadságnak azon paránnyá szétmosott adaga, mely abban határozódik, hogy időszakonként egy-egy szavazatot vet ennek, vagy milliók szavazata közé a választásoknál, neki sérthetetlennek kell magát éreznie egyéni jogaiban s szakadatlan befolyással kell bírnia községi a, megyei ügyeiben.

Ennélfogva!

I. Az egyéni jogoknak el kell az alkotmányban számoltatniok s ki kell mondatni, hogy azokat a törvényhozás sem nem módosíthatja, sem el nem törölheti.

Ezen jogok közé tartoznak, némely egyebeken kívül, a gondolat szabadsága (szabadsajtó), a lelkiismeret szabadsága, (vallás) s az egyesülés szabadsága.

Ezen szabadságoknak határa egyedül a mások jogainak sértetlensége.

Szerintem a sérthetetlen emberi jogaik közé tartozik, egyesülhetni másokkal, akár erkölcsi, akár anyagi érdekek kifejtése, gyámolítása s biztosítása végett.

Égy hiten, egy valláson lévő egyének egyesülnek. Íme az Egyház. Egylet az, s nem egyéb – társas szövetkezés, mely magát szabadon rendezi és kormányozza. Nincs semmi köze az állammal s az állaimnak sincs semmi köze ő vele.

Vannak országok, hol a lakosok különféle nyelvet beszélnek, s annálfogva különféle fajhoz, vagy ha úgy tetszik nevezni, nemzetiséghez tartoznak – de vagy vegyesen laknak más fajokkal, vagy ha kisebb, nagyobb tömegekben bár, de az államnak természetileg s históriailag délimitait földterületén laknak.

Mit fognak cselekedni nemzetiségök érdekében! Fel fogják osztani az állam territóriumát, nyelvök szerint? Ez vagy gyakorlatilag lehetetlen, mert keverve laknak más fajokkal, vagy legalább lehetetlen az állam felbontása, s így a többi polgárok jogainak s biztosságának sérelme nélkül. Az állam nemzetet feltételez, de a „nemzetnek” nem nyelv egyedüli criteriuma. Nyelv-egység még nem képez nemzet-egységet, s nyelvkülönbség nem akadályoz nemzetegységet Anglia s az Éjszak-America! Egyesült Statuok nyelve egy; de egy nemzet nem lesznek soha. Másrészt az Éjszak-Americai Egyesült Statusokban vannak angol, ír, francia, spanyol, hollandus, német, olasz, s Isten tudja mi más nyelvet beszélő lakosok, s egy és más közülök millióikra megy, de azért minden nyelvkülönbség mellett nem képeznek-e egy nemzetet! S minő borzasztó gondolat volna az Egyesült Statusokat nyelv szerint akarni felosztani. Avagy nem egy nemzet-e Sweicz, azért mert vannak német és francia és olasz és vallon nyelvű lakosait

Mit fognak tehát az államnak nemzeti egyetemét képező többnyelvű lakosai cselekedni nemzetiségi érdekeik biztosítására s kifejlesztésére!

Azt fogják tenni, mit vallási érdekeik biztosítására s fejlesztésére cselekszenek.

Egyesülni fognak.

Nyelvközösség, úgy mint vallásközösség társas érdek. Társadalmilag kell azt előmozdítani a statusban s nem pedig a status felibe emelni, ami a status felbomlását vonná maga után.

Felvszem például a vallási érdek köréből azon egyházat, melyek magam is tagja, vagyok. AL augsburgi vallástételt követő evangélikusok egyházát, miként kormányoztatott az Magyar-

Országban, míg Magyarország szabad volt? – Kormányoztatott: a községi egyház közgyűlése sa közsavazat útján választott lelkipásztor s helybeli felügyelő által. Több községi egyházak egyesítve voltak az esperességekbe (senioratus) s ezek kormányoztatottak az esperességekhez tartozó egyháztagnak közsavazatával választott seniorok s seniorális világi felügyelők, mint szinte az egyházközségi közgyűlések által választott esperességi gyűlés által, – ismét fellebb, több esperességek egy egy kerületbe (Superintendentia) egyesítve; a kerület kormányoztatott közsavazat útján választott superintendensek, kerületi felügyelők s kerületi közgyűlések által, – mindezek fellett állott végre az egyetemes egyházgyűlés, hol a kerületek főtisztviselők által az esperességek követek által valának képviselve, hol azonban az evangelicus egyház minden tagja szójoggal bírt; – ezen gyűlésnek elnöke lévén a világi felügyelő, egyházközségenként összeszedett közsavazat útján választva, kinek egyszersmind tisztében állott a , közgyűlés határozatait végrehajtani, s az egyház érdekeit a törvényhozás s kormány előtt képviselni.

Ezen kitűnőleg deniocratiai szerkezetű szervezettű organisatio útján az evangelicus egyház, – ámbár tagjai más vallásuakkal keverten szét voltak szórva az egész országban, mégis teljes társadalmi egységgel bírt, – s anélkül, hogy magának terriotoriális hatóságot követelt volna az országnak csak egy talpalatnyi föld felett is. Az egyházi érdekek körében (az iskolákat is beleértve) tökéletes és sikeres önkormányzatot gyakorolt.

Hasonló módon kell eljárni a nemzetiségi ügyben.

Társas ügy az is, mint a vallás

Tehát az egy, vagy más nemzetiséghez tartozó honpogárok nemzetiségi érdekeik előmozdítása végett társaságba állanak, községenként képviselő útján kerületi egyleteket képezendek, s a kerületeket egy köz *Nemzeti Egyletbe* összeforrasztandák – adnak maguknak oly szerkezetet, amint nekik tetszik. – Választanak nemzeti főnököt, czímezendik őt vojvodának, hospodárnak, amint tetszik, – egyesítendik, ha úgy tetszik nemzeti társas egyletükkel egyházuknak, iskoláiknak kormányzatát, csinálnak maguknak szabályzatokat, kormányozandják egyesületüket ezen szabályok szerint, szóval társas önkormányzati teljes szabadsággal gondoskodnak mindazon erkölcsi s társas érdekek előmozdításáról, miknek összegét „nemzetiségnek” nevezzük.

Ezen egyesületnek nincs semmi köze az állammal s az államnak sincs semmi köze ő vele. Az állam nem kíván tőle egyebet, minthogy gyűlései nyilvánosok legyenek.

Így lehet, így kell a nemzetiségi érdekeket biztosítani az egyéni jogok körében társadalmilag.

II. Ami a községet illeti:

A község szabad és független, községi ügyeinek igazgatásában. Szerkezete a közsavazat (suffrage, universel) sérthetetlen jogára van alapítva.

Az alkotmány meghatározza a tulajdonságokat, melyekkel kisebb vagy nagyobb számú család agregatumnak bírni kell, hogy községgé lehessen. Több lakott helyek is egyesíthetnek egy községbe.

Az alkotmány kimondja, hogy a közszevazati jog sérthetetlen s változtathatatlan, a hogy minden községi tisztviselő elmozdíttható a község által, de ezen túl sem a megye, sem a kormány, sem az országgyűlés nem avatkozhatik a község beligazgatásába.

Következőleg, minden község időszakonként maga határozza meg, mily nyelven viendi a községi igazgatást, – jelentéseit, levelezéseit a megyéhez, kérelmeit a kormányhoz, törvényhozáshoz azon nyelven intézi, – válaszokat, határozatokat a megyétől s a megye útján a kormánytól azon nyelven vészen, melyet a megye magára nézve megállapított; – de ha ezen nyelv nem ugyanaz volna, mely a községé, a megye hasábosán fordítást fog közleményéhez csatolni.

Azonban az alkotmány biztosítja a kevesebbség számára egyenkint azon jogot, hogy panaszt, kérelmet a községhez saját nyelvén intézhessen s a községi bírák előtt magát saját nyelvén védhesse.

A községi nevezet mellőzhetetlen feltételei közé tartozik legalább is egy elemi község-iskola alapítása.

Ez iskolában, – ahol több vallásbeliek a lakosok – vallásos oktatás nem adatik. – Az errőli gondoskodás minden felekezetenél saját egyházát illeti. Ha egy vallásúak a lakosok: a közönségnek szabadságában áll a vallási oktatást is fölvenni, – de miatta sem más vallású növendéket kizárni nem lehet, sem a vallás oktatásbani részvétét kötelezővé tennie.

Ezen iskola a község igazgatása alatt áll. – Annálfogva a tannyelvet is a község határozza meg.

De a tanítási s tanulási szabadságot biztosítja az alkotmány. – A községbeni más nyelvű kevesebbség, vagy akármi egyletek (mint az egyház, a nemzeti egylet, földmívelési, ipar, kereskedelmi egylet stb.), sőt minden egyes ember joggal bír iskolát nyitni (nyilvánossági ellenőrség alatt) s mindenkinek joga van iskolát választani.

Az elemi községi iskolára nézve a megyének, kormánynak, törvényhozásnak, nincs joga azoknak igazgatásába avatkozni, de az állami közérdek szempontjából a törvényhozás meg fogja határozni, a *közoktatási ministeriumot*, minél kevesebbre szorítkozni nem szabad.

Így például, minden polgárnak kötelessége a hazát megtámasztás ellen védeni; tehát a hazának joga van megkívánni, hogy ezen kötelesség teljesítésére minden honpolgár képezett legyen, annálfogva az elemi katonai oktatásnak (testartás, mozgás, sorakozás s egyszerű alapgyakorlatok) már a községi iskolákban el kell kezdetni. – Az iskola kormányzatával megbízott községi

tisztviselő felelős a kormánynak a kiszabott *minimumért* Annálfogva a kormány felügyeleti hatósággal leendő felruházva, melyet azonban csak a megye útján gyakorolhatand.

Ily szerkezettel, míg egyrészt a népfelség a községben teljes valószínűsítést nyer, másrészt, mind a nemzetiségi érdekeknek, mind a kevesebbiségi s egyéni jogok biztosításának a községben meg lesz felelve.

Azonban a község s, annak közszavazatilag választott tisztviselői nemcsak önkormányzati testületet képeznek, hanem egyúttal végrehajtói is leendnek a megye határozatainak, a kormány rendeleteinek s a törvényeknek, mindazon ügyekben s érdekekben, melyek a megye, kormány s törvényhozás hatóságához tartoznak.

Ez a valószínűsítő demokratia, a nép hozza a törvényeket s a nép a végrehajtó is.

Annálfogva, hogy a kormányzat sikeresítése biztosítva legyen, azon községi tisztviselők, kiknek köréhez tartozandik a törvények s felsőbb rendeletek végrehajtása, – felelősek a kormánynak s megyének a végrehajtásáról.

A kormány azonban a községgel egyenesen nem közlekedhetik, a községhez egyenesen nem intézhet rendeleteket. – Az illető megye útján kell azt tennie.

Ez szükséges, miszerint a község oltalmazva legyen a kormány részéről! minden kényuralom ellen. Ha mégis sértve találná magát a község, vagy vádat emelhet a kormány ellen, az illető bíróság előtt; vagy panaszos kérelemmel járulhat az országgyűléshez. Megyei visszaélés ellen pedig a kormányhoz folyamodandik.

III. Ami a megyéket illeti:

A megyék számát s határait a törvényhozás határozza meg. Hacsak fontos ok nem forog fenn, a történelmi felosztást nem tanácsos változtatni.

A megyei beligazgatásra tulajdon azon népfelségi elvek lesznek alkalmazandók, melyeket a községre nézve felállítottam.

Mindenre nézve, mi a megyei önkormányzat köréhez tartozik, a megye tökéletesen független hatóság. Statútumokat hozhat belkormányzatára, – de minthogy egy évi megyei gyűlés nem bírhat több joggal, mint egy másik évi, a megyének nem tartozhatik hatóságához egy éven túli terheket róni a megyei lakosokra, mert azokra nézve a következő évi megyei gyűlés többé nem bírna rendelkezési hatósággal. Adóssággal tehát a megyei lakosokat speciális törvény általi felhatalmazás nélkül nem terhelheti. Mint szinte oly jogokat sem tulajdoníthat magának, melyek a összes nemzet szuverenitásához tartoznak (például pénzverés, vagy papírpénz-kibocsátás, vagy kibocsátási engedély).

A megye áll: a megyebeli községek által kozszavazát útján időszakról időszakra választott képviselők, – kik azonban megbízóik által mindig visszahívhatók. A választási időszakot s a visszahívás módját a törvény határozza el.

A megyei közgyűlés, a választás után első összeüléskor többség által elhatározza, minő legyen a megyei közigazgatás nyelve a jövő választásig. Azon fog levelezni a kormánnyal (ha azon nyelv nem a magyar, magyar fordítást is ragasztván hozzá) s a kormánytól is hasonló módon vészen feleletet β rendeleteket. Eredetinek mindig azon szöveg vétetik, mely a megyének hivatalos nyelve.

De a kevesebbség jogának itt is, mint a községben, tiszteletben kell tartatni. Mindenki szólhat saját nyelvén a megyei panaszokban, kérelmeknél, ügyvédletnél, a megye, megyei tisztviselők s megyei bíróságok előtt kiki saját nyelvét használhatja. A megyének a bíróságok számára tolmácsokról gondoskodni kötelessége.

A megyei közgyűlés saját választása utáni első alkalommal megválasztja a megyei tisztikart, mely utasítását a megyegyűléstől kapja s annak felelős. Ha tisztviselővé a képviselők közül választatnék valaki, megszűnik képviselő lenni s helye új választással pótolatik az illető község részéről. Tisztválasztásoknál senki sem bír kizárólagos candidationális joggal, – minden megyegyűlési tag proponálhat; s ha más két tag támasztja a javaslatbatételt, a proponált személy candidatusnak tekintetik. A képviselők számának legalább kéltzerannyinak kell lenni, mint a tisztikarnak. Több lehet, – a megyétől függ e részben rendelkezni.

A kormány végrehajtás végett *rendeleteit a megyegyűléshez küldi, a megyékben, községekben.*

A megyegyűléseknek nincs jogukban a kormányrendeletektől a végrehajtást megtagadni azon oknál fogva, mivelhogy azokat czélszerűeknek nem ítélik. Minden kormányrendeletnek, melynek alkotmányossága s törvényessége kérdésbe nem vonatik, végrehajtásáról felelős a megyegyűlés és megyei tisztviselő a kormánynak, mely engedetlenség esetében őket az országos főtörvényészék”elibe idéztetheti büntetés s a végrehajtás halogatásából eredhetett kár s hátramaradás miatti kárpótlás végett.

Azonban, ha a kormányrendelet czélszerűségére nézve kétsége forog fenn a megyének, saját veszélyükre (azaz a fentebbi felelősség veszélyére) a végrehajtást függőben tarthatja a megye addig, míg rögtön (24 óra alatt) expediálandó felterjesztésére a kormánytól választ vészen. Ha a kormány megmarad rendeleténél, a végrehajtásnak azonnal meg kell történni.

Felterjesztés csak voksolás útján mehet határozatba. A voksolás nyilvános; s a jegyzőkönyvbe névszerint bejegyzendő, a következő felelősség végett.

Alkotmányossági s törvényességi szempontból azonban a „kormányrendeletek szabadon taglalhatók alá vehetők a megyegyűléseken s ha a többség szavazat útján úgy találja, hogy a rendelet alkotmányellenes, vagy törvénytelen, hogy a kormány túllépett hatósága körén s vagy egyéni jogokat sért, vagy pedig a községi, avagy megyei önkormányzatba belevág; – a megyegyűlés két ízben felírást tehet ellene (végrehajtását időközben felfüggesztetvén), de ha a kormány mind a két felírássra adandó válaszában ragaszkodik rendeletéhez, a megye köteles azt végrehajtani; – de egyszerismind, ha törvény magyarázati hibát vél fenforogni, a törvényhozás folyomodik hiteles magyarázatért, ha pedig törvénytisértést vél felforogni, panaszt teszen a kormány ellen az a végre rendelt Magas Törvényszék előtt s büntetést s kárpótlást követel.

Hasonlóképpen minden egyes egyén, család, vagy község, mely a megye határozata által magát jogaiban sértve érzi, folyomodhatik orvoslatért a kormányhoz, – A kormány meghallgatja a megyét s rendelkezik. Ilyenmű rendelete ellen is, mint a másneműek ellen, a törvényhozáshozzi kérelem, vagy a magas törvényszékhezzi panasz szabadsága úgy egyeseknek s községnek, mint a megyének fennmaradván.

A megyei tisztviselőkkel a kormány egyenesen nem levelez. Minden kormányrendelet csak megyegyűlési határozat útján juthat végrehajtásul megyei tisztviselő kezébe. – De a kihirdetett törvény végrehajtásának kötelessége nem függ megyei határozattól s a törvény végrehajtásának elmulasztásából eredt felelősségtől a tisztviselőt megyei határozat fel nem mentheti.

Minden megye tartozik legalább is egy másod (megyei) iskolát alapítani s fenntartani, – vallásra való tekintet kizárásával. – Az abbani tannyelvet a megyegyűlés határozza meg. – A megyében honos minden nyelvnek azonban taníttatni kell, azoknak számára, kik egyben, vagy másban résztvenni akarnak. – (Azaz nyelvtanítás *obligatív*, de nyelvtanulás *optatív*.) A törvény meg fogja határozni az ezen tanodákban tanítás *minimumát*, s tanodái igazgatással megbízott képviselő ezen minimumra nézve a kormánynak, egyebekre nézve a megyének felelős.

A kevesebbség, egyesületek, – s egyesek, ily iskolák felállítására nézve is szint azon *joggal* bírnak, mint a községekről mondva volt,

Ily szerkezet mellett a megyék a szabadságnak megtörhetetlen oszlopai lesznek, – a közszellemet fejlesztik, – a közdolgok iránti részvétet elevenen fenntartják, – a népet a végrehajtásban is részesítik s így a népfelség elvét minden irányban valósítják, egyszerismind pedig a nemzetiségi érdekek kívánatinak minden tekintetben megfelelnek.

Ezen megerendszert semmi új teoriák által ki nem pótolható, megbecsülhetetlen institúciónak tartom.

IV. A mi már a törvényhozást illet:

A törvényhozó hatalmat az Országgyűlés gyakorolja. Az országgyűlés két házából áll. A népképviselők házából és a senatusból.

A népképviselők 'közsavazat útján választókerületenkint választatnak.

A senatus tagjait pedig a megye gyűléseik választják. Minden megye két senatort küld.

Népképviselők és senatorok küldőik által visszahívhatók mindenkoron. A törvény meghatározza a visszahívás módját.

A népképviselők választói nem képezvén constituait tanácskozó testületeket, természetesen nem adnak s nem adhatnak utasításokat képviselőiknek. Tudják mi alapra fektetik bizodalmutkat s ha e bizalmukban tévednének, vagy megcsalattnának, a visszahívási joggal nyitva áll!l előttük az orvoslás.

A megyék sem adnak kötelező utasításokat az általuk választott senatoroknak; de minthogy a megyék tanácskozó gyűléseket, képeznek, nemcsak allkotmányilag megengedendőnek, de sőt igen kívánatosnak tartom, hogy a magyar gyűlések az ország közdolgait tanácskozásuk tárgyai közé számítsák s jegyzőkönyvbe vett határozataikat senátoraiknak tudomására juttassák. A senatorok azonban sohasem hivatkozhatnak küldőik határozatára, szavazatuk indokolásául nekik hazafiúi kötelességük meggyőződésüket szabadon követni s meg nem engedhető, hogy a haza s közvélemény irányabani személyes felelősségüket utasításokrai hivatkozással magukról el s megyéjükre hárítsák. Azonban határozottan ellene vagyok azon újkori fonák eszmének, hogy az egyszer megválasztott képviselő a rendes időszaki újválasztásig magát elmozdíthatatlannak higyje, akár képviseli küldőit, akár nem. Ez nem képviselet, ez uralom. Azért a visszahívási jognak a senatorokra nézve is meg kell lenni. Ez a képviseltetés természetes garantiája. Csakhogy a visszahívásnak nem utasítás-törésre (mert ilyet az általam javaslott kormány nem ismer), hanem a küldő bizalmának elvesztésére kell alapíttatni. Lehet,, hogy a senator sokban eltérend megyéje kijelentett nézeteitől s azért mégsem fogja küldői bizalmat elveszteni s senator marad, – lehet ellenben, hogy mindenben úgy szavaz, mint megyéje nyilatkozott, azért mégis elveszti küldői bizalmát s visszahívatik.

De ajánlom a nemzetnek, hogy legbecesebb kincse gyanánt őrizze mindenkorra a megyéknek azon jogát, hogy az ország közdolgait köztanácskozásaik illetékes tárgyának tekintsék. Oly orgánuma ez a közvéleménynek, oly dajkája a hazafiságnak, oly képző intézete a status-férfiúságnak, oly összeforrasztó kapocs a haza s polgár között, oly termékenyítő forrása s egyszersmind védbástyája az a szabadságnak, minőt semmi a világon ki nem pótolhat.

Sőt nagyon óhajtandónak vélem, hogy a (községi gyűlések szint úgy érdekélik magukat tanácskozásaikban megyéjük köadolgai iránt, mint a megyéket érdekeltéknek látni óhajtom az ország köadolgai iránt.

A visszahívási jog gyakorlatának: formalitására nézve javaslatom ez:

Megyegyűlésen először az indítványnak csak arra kell hatáí roztatni, hogy ez s ez senator visszahívása tanácskozás s hatáí rozat tárgyává tétessék. Ha az indítványt a többség elveti, a kérdés megszűnik; ha pedig az indítvány a többség által elfogadatik, külön speciális közgyűlés tüzetik ki, a visszahívás tárgyalására s eldöntésére. Eldöntésnél a szavazat *igen és nem-méi* történik; s ha a többség *igent* mond, nyomban más választásnak kell következni.

A «népképviselők visszahívására nézve pedig a következő eljáíást javaslom. A szavazattal bírók registráíójának módját a törvény elhatározza, s kiszabja egyszersmind minden választó kerületre nézve, a köztisztviselót ki a választást vezeti. Ez bizalmatlanság kövekteztébeni új választásra csak azon esetre hívja a a választókat, ha a bejegyzett választóknak felénél legalább is eggyel több aláírással ellátott nyilatkozat adatik be hozzá, az aláírók bizalmának elvesztését magában foglaló s új választást követelő. Ez azonban az ekként visszahívottnak újbóli megválasztását nem zárja ki.

Az ország kormányának tagjai s az ő kinevezésétől függő tisztviselők sem népképviselők sem senatorok nem lehetnek, hacsak hivatalaikról le nem mondanak, – ha valamely népképviselő, vagy senator ily hivatalt vállal, azonnal megszűnik népképviselő, vagy senator lenni.

A kormány azonban, megbízottjai által, kihallgatást követelhet mind a két házban, – ha a kormány szóbeli közlést kíván tenni, vagy felvilágosítást adni. Tartozik azt tenni, ha akármelyik ház kívánja.

Az alkotmány meghatározza a törvényhozás eljáíási szabályzatát, – a két ház közötti viszonyt s az egyik s másik ház számára feltartott illetékességet. Például, hogy az adó meghatározása, a költségvetés megállapítása s a financiaílis számvétel a népképviselőházat; ellenben a kormány és megyék közt előfordulhatott vita kérdések eldöntése a senatust illeti.

A törvényhozás tagjai az ország lakosai által beszélt akármely nyélven szólhatnak az országgyűlési tanácskozásokon. Az országgyűlési jegyzőkönyvek magyarul vétetnek. De a törvényeknek az országbeli községek által elfogadott minden nyélven ki kell hirdettetni. Ha kétség támad a szöveg értelme iránt, a magyar szöveg tekintetik hitelesnek.

Az ekként szerkezendő országgyűlés a népfelsőg orgánumát képezi, mindazon ügyekre s érdekekre nézve, melyek az *egyének*, családok, községek s megyék alkotmányzati alapjogaihoz nem

tartoznak. Mert ezen jogok szintúgy sérthetnének, örökösök s minden következő nemzedékek sajátját képezik, mint átaniában minden, ami a népféiség lényegéhez tartozik s azért az élő nemzedék azokról nem rendelkezhetik, azokat el nem idegenítheti.

Ezen jogok biztosítása tekintetéből egy *Alkotmányőr-szék* leszen felállítandó, mely a törvények kihirdetése előtt azokat alkotmányos szempontból átnézi s kijelenti, alkotmányosok-e, vagy nemi

Semmi törvény sem hirdettetik ki anélkül, hogy ezen magas bírói hatóság kijelentené, hogy semmi sincs benne, ami az alkotmánnyal ellenkezik. Az alkotmányellenesnek ítélt törvény kihirdetés nélkül s az alkotmányellenes pont kijelelésével a törvényhozáshoz visszaküldetik.

Ezen *Alkotmány őr-szék* tagjai a senatorok által nevezetnek – a törvényhozás tagjai nem lehetnek –, elmozdíthatatlanok s még lemondás esetében is soha sem viselhetnek kormánykinevezéstől függő hivatalt.

V. Végre, mi a végrehajtó hatalmat, vagyis kormányt illeti:

Az 1849-iki függetlenségi nyilatkozat alkalmával az volt kimondva, hogy az ország szerkezete megállapításában a nemzet kész lesz az európai viszonyok igényeit figyelembe venni.

Ha ennek következtében monarchikus kormányformát véline a nemzet elfogadni tanácsosnak, következés volna, hogy a király személye sérthetetlennek ismertessék; de hogy ellenjegyzés nélküli a király semmi rendeletet ki ne bocsáthasson, a felelősség az ellenjegyzőt illesse s annak terhétől őt királyi kegyelem sem fedezhesse.

A veto hatalmának legfőllebb csak felfüggesztőnek lehetne lenni a norvégiai alkotmány példájára. Ha a törvényhozás a következő évi ülésben határozata mellett marad; – az ipso facto törvényül kihirdetendő legyen.

A törvényhozás feloszlatására nem vélem a kormányt feihatalmazandónak. Rendkívülieg azonban összehívhatta az országgyűlést, – de az semmi mást ne tárgyalhasson, mint azon kérdést, mely végett összehivatott s azon tárgy bevégezése egyszersmind az országgyűlést befejezi. Egyébiránt határozza meg az alkotmány évenként, mely napon kell az országgyűlésnek összeülni, – s meddig kell rendesen együtt maradnia. A két ház egyetértőleg hamarább is befejezheti üléseit, – mint szinte határozatilag a szabott időn túl is együtt maradhat, ez esetben azonban az alkotmányilag kiszabott határidőn túl az országgyűlési tagok nem húznak napidíjakat (a napidíjazás elvét egyébiránt ajánlom – democraticus elv az –, különben a gazdagok monopolsálnák a népképviselői és senatori állást).

Ha monarchikus lenne a kormányforma, a *nádori* méltóság megtartására fontosságot helyezek, – az országgyűlés által választandó vegyes ülésben minden tag egyenlő szavazattal bírandván. (Szeretem, ahol lehet, megtartani a nemzeti históriai alapot.)

A nádor egész életére lenne választandó. Tisztéhez tartoznék:

a) Ha a király meghal, a *nádor* kormányoz addig, míg a trónörökös vagy kiskorú, vagy meg nem koronáztatik; koronázatlan királyt ne ismerjen a magyar alkotmány.

b) Ha a király betegség miatt tehetetlen az uralkodásra, vagy az országon kívül van, a nádor helyettesíti.

c) Természetes közbenjáró a király s alattvalói között, úgy esetileg mint egyénileg.

d) A senatusnak elnöke.

Ha ellenben (mit óhajtok, hogy a körülmények megengedjenek, az európai haladás különben is a demokratiái kormányformát mutatván ki a jövőendő postulátumául) köztársasági kormányzat fogadtatik el; a végrehajtó hatalom főnöke közsavazat útján leszen az ország polgárok egyeteme által választandó.

A szavazat az egész országban ugyanazon egy napon községenként történik. – A községek szavazataikat a megyéknek adják be, – sa megyék felküldik az országgyűlésnek. Ott a szavazatok a két ház által összeszámíttatnak, s az eredményről vegyes ülésben jelentés tételik. Az absolut többséget nyert egyén meg van választva. Ha senkinek sincs absolut többsége, az országgyűlés választ a legtöbb szavazatot nyert két egyén közül.

Az ország főnökének címéül (ismét históriai alapon) a Kormányzó (Gubernátor) címet ajánlom.

Hivatal ideje hat, vagy kilencz év. – Azon biztosítékok mellett, miket a szervezés nyújt a népies önkormányzatnak, sem szükségesnek, sem tanácsosnak nem tartom a gyakori választást (az országgyűlési tagok, megyei képviselők, megyei tisztikari választását három évre vélném megszabandónak).

A Kormányzó maga személyében is felelős, de semmi rendelet ellenjegyzés nélkül nem adhat ki.

Ellene vagyok azon hamis tannak, hogy minister ellenjegyzése elveszi a felelősséget a végrehajtó hatalom főnökéről. Elvem az, hogy minden rendeletért felelős, aki aláírta.

A Kormányzóval egyetemben helyettes is választandó, kinek címéül a Nádort vélem megtartandónak. Ezen országlati rendezernél azonban ennek hivatal ideje is szinte csak annyi, mint a (kormányzóé. A Kormányzó halála esetére a Nádor veszi át a kormányzatot a szabott időbeni választásig. Ha a kormányzó akadályozva van tiszte teljesítésében, a Nádort szólítja fel a helyettesítésre. Egyébiránt a Nádor, (ha nem kormányoz), elnöke a senatusnak (s a lefőbb Országos törvényszéknek).

A Kormányzó felelős ministerek segítségével kormányoz, kiket maga nevez s el is bocsáthat.

A ministerekre nézve is megtartandónak vélem a históriai alapot s annak analógiáját.

Az igazsági ministert: *Országbírónak* nevezvén,

A financz minisztert: *Tárnoknak*,

A hadügyminister: *Országfőkapitánynak*,

A belügyminister: *Országos Főispánnak*,

A külügyministert: *Cancellárnak*,

A közlekedési és kereskedelmi ministert: *Országos Főbiztosnak*.

A vallás nem tartozván az állami funkciók körébe, vallásügyi miniszterre nincsen szükség. Az oktatásügy pedig (amennyiben a kormány s nem a megyék s községek hatáskörébe tartozik) az országos főispánság (belügy) tárczájához csatolható)

A ministeri tanácsban (kormánytanácsnak nevezzük) az elnökséget (ha a kormányzó maga nem elnököl) azon miniszter viseli, ki a ministerium alakítására vala felszólítva. De tárca nélküli miniszter nincs.

Oly alkotmány mellett, minőt tervezek, a végrehajtó hatalom elég erős arra, hogy a törvényeknek végrehajtást s tiszteletet szerezzen, s a nemzet akaratának sikert eszközöljön; – de nem leszen tehetségében az alkotmányt sérteni, az ország institution meghamisítani, vagy a polgárok szabadságát elnyomni.

Ki lesz tűzve elegendőleg a végrehajtó hatalom hatásköre s az ambitiosus visszaélés s elnyomás ellen erős biztosítékok lesznek felállítva, melyek legfőbbikét találok abban, hogy a végrehajtó hatalom cselekvő orgánumait nem a kormány, hanem a megyék s illetőleg községek választják; – s találok a megyei rendszernek fent előadott elveiben; s találok végre abban, hogy minden egyes polgárnak, községnek, megyének s törvényhozásnak joga van akármely ministert s magát a Kormányzót is az illető törvényszék előtt, feleletre vonni törvénysértésért, – mar gában értetvén, hogy a törvénynek gondoskodni kell, nehogy egyesek, községek, megyék, ezen magas joggal könnyelműleg visszaélhessenek. Ily vádnak alaptalan házsártoskodás esetére felelősséggel kell járni.

Ha ezen biztosítékokhoz hozzáadatik azon gondoskodás, hogy a kormány ne sok „patronaget” gyakorolhasson, úgy az ország, mint az egyesek szabadsága teljes biztosságban lesz, – mert a kormány nem lesz kitéve a kellenél túlszabályoztatás, s gyámnokoskodás betegségének, s jól is teljesítendő kötelességét, mert semmi mással nem kellend foglalatoskodnia, mint ami az egész nemzet közérdekeit illeti. Világosan kitűnik ez a kormányzati hatóság azon réteges felosztásából, melynek tervét adám, s miből az következik, hogy az alkotmány s törvény által községekre s megyékre ruházott kötelességek teljesítésére való felügyeleten kívül, a kormány hatósági köréhez mindaz s csakis az tartozik végrehajtási szempontból, ami törvényhozási szempontból az országgyűlés hatóságához tartozik.

A közigazgatási cselekvőség körvonalazásának példajaképpen, ha tekintjük a közlekedés könnyítésének feladatát, a községi utak a községek által építendőek és fenntartandók, – a megyei utak a megye által, az országos nagy közlekedési vonalak a törvényhozás rendelkezés szerint, a kormány által. A megyék felügyelendek, hogy a községek teljesítsék, ami az ő kötelességük, – a kormány számat kérend a megyétől mindaziránt, amit

tagoknak teamiök kell, – mindarról is, miként vigyáztak fel a községekre, – a kormány végre számot ad az országgyűlésnek.

Igy ismét a közoktatásra nézve; az elemi iskolák a község kendőihez tartozniuk, – a másodtanodák (collegiumok, gymnasiumok) a megyékhez, – a magas tanintézetek (académiák, Egyed-in, Polytechnicum) a kormányához.

Az oktatásra nézve megjegyezni kívánom, hogy alig kell egy ologtól jobban óvakodni egy szabad nemzetnek, mint attól, hogy katona megszűnjék magát polgárnak tekinteni. A katonaságnak polgári jellemmel kell bírni; – s akként kell intézni a köznevelést, hogy a katonáskodás általában véve ne tekintessék másnak, mint közpolgári kötelességnek; – azok pedig akik a katonai állást életpályául választják, szintoly kevéssé érezzék magukat a polgári állapotból kiemeltnek, vagy éppen felibe emeltnek, mintha papi, ügyvédi, orvosi, mérnöki, vagy akármi más pályát választottak volna. – Ezen szempontból azt javasmi, hogy egészen elkülönözött katonai académiát ne állítsanak, – hanem a hon védelmére, mint minden polgárral közös s agnemesb polgári kötelesség teljesítésére intézett képzés, az lemi iskolákon kezdve minden közoktatási intézeteken keresztül lenjen fokozatosan. Azoknak számára pedig, kik katonai életpályára adják magukat, annálfogva a magasb katonai ismeretet kívánják megszerezni, az országos egyetemeknél katonai kar legyen alapítva, mint van például orvosi, vagy törvénytudóig vagy mérnöki kar. Kívánom, hogy ezen katonai kar oly magas tökélyvel legyen felruházva, mint csak katonai académiá lehet a világon, de ne legyen elkülönözött intézet, hanem kiegészítő része az országos egyetemnek.

Ami már ennek folytán a fegyveres erőt illeti: fővonásaiban schweitzzi rendszert ajánlom. Alapelv legyen: minden polgár szükség esetében katona, de nincs állandó hadsereg, kivéven annyi, amennyi a városok garnisonjai végett szükséges; egy szermind minden fegyvernemből annyi állandó ráházat (cadres), amennyi kívántatik, hogy oly gyakorlati hadiiskolát képezzen, melybe az országnak összes ép fiatalsága kivétel nélkül bizonyos életkorban (például 18 éves korában) egy évre belépni tartozzék, ezen két feladatnak azt hiszem 12-1500 ember tökéletesen megfelelhet. Honvédseregnek s tagjai honvédeknek nevezendők. – Az ifjúság, amint ezen szolgálaton átment, lakása helyén belép belépni tartozik a nemzetőrségbe; mely életkor szerint három contingensre lesz felosztva; az első az activ szolgálatra kötelezeteket foglalja magában, a másik kettő, első s második tartaléksereg s ha fegyvert kell fogni a hon védelmére, ezen contingensek a szükséghez képest hivatnak szolgálatra a kormány által. A örvény meghatározza a szolgálati mentesség eseteit, mint szinte e részben folytonos, részben évi hadgyakorlatok módját.

Minden megye felosztja a községeket, vagy külön, vagy többeket, egyesítve (a népességhez képest), zászlóaljakra, illetőleg ovasezredekbe s ütegekbe; – a kormány gondoskodik, hogy a

honvédseregektől minden megyei hadparancsnokság táborvezérkari s mérnöki kari tisztekkel ellátva legyen. A megyei nemzetőrség fő tisztjeit az illető zászlóalj-, ezred- s ütegparancsnokok javaslata folytán a megyei hadparancsnokság előterjesztésére, a megye nevezd s lépteti elé. A törzstiszteket a kormány nevezi. Háború esetében minden tiszti előléptetés a kormányra száll.

Béke idejében községekben a nemzetőrség szolgálatával a község, megyében a megye rendelkezik, – az ország közérdekében pedig, vagy ha valamely megye elégtelennek érezné magát a belrend fentartásra, segílyt kér, – a kormány rendelkezik.

Végezetül, ami az igazságszolgáltatást illeti: polgári s politikai bíróságok állíttassanak fel a községekben. Hatósági körüket a törvény szabja ki. A népválasztásnak legyenek kifolyásai. A politialis bíróság a községien előforduló minden bűntényt vizsgálat alá vészen (úgy mint Angliában), ha hatósági körét nem haladja, szóbeli nyilvános eljárás útján nyomban elítéli; ha pedig hatósági körét túlhaladja, a vádlottakat bűnvádi eljárás alá veti, ami a megyei bíróság elébe tartozandik. A rendőrbíró időközben vagy kezesség mellett szabadságban hagyandja a vádlottat, vagy letartóztatását rendeli el a törvény útmutatása szerint.

A megyében lesznek polgári, kereskedelmi s büntető bíróságok, ez utóbbi az esküdtszéki alapon; mindenik a megyegyűlés által választandó s mindenik nyilvános. A megyegyűlés gyakorolja a „Grand Jury” (vádszék) hatóságát. Lesz azonkívül *feljebbviteli főtörvényszék* s leszen *semmítő szék* (históriai alapon „Hét-személyes tábla”-nak nevezvén), mely mind polgári, mind bűnvádi perekben a felek kérelmére az eljárási formallítások felett örködik s ha azokat sértve találja, új eljárást rendel. Ha a büntető törvénykönyv oly büntetéseket tartana meg, melyekre nézve a megkegyelmezés gyakorlandó volna, – a megkegyelmezési jog a kormányt illetné; de azt csak a „*Hét-személyes tábla*” meghallgatása folytán gyakorolhatná. Ezen főtörvényszék tagjai a kormány által neveztetnének, de a senatus megerősítése mellett.

Volna végre *Alkotmányőr-szék*, melyről már felébb szólottam.

A községi s megyei bíróságoknál a közigazgatásul elfogadott nyelven történik a tárgyalás s mondatik ítélet, de a vádló és vádlott a tárgyalásnál saját nyelvén szólhat.

Az eljárás mindenütt szóbeli és nyilvános.

Ilyen fővonásaiban a szervezet, melyet hazámnak ajánlok. Vezéreszmém: az önkormányzat elve; az egyéntől föl az összes államig, minden rétegeken keresztül logicus következetességgel keresztül vive.

Az így szervezett állam szabad és, biztos szabadságában. Az önkormányzat elvén kívül nincsen szabadság.

Csak a tekintély, bitorlás párthívei lehetnek ezen élvnek ellenségei. Ők, – kik nem tudom minő kútfőből merített szív és

ész felsőbbbségénél fogva magukat a nép kiváltságos gyámniokaivá *félik* hivatva lenni s ezen káromlatos igényénél fogva a népet örökös kiskorúságra szeretnék kárhozthatni.

Szabad népet nem kell önmagától féteni:

„Vor dem Selaven wenn er die Kette bricht,
Vor dem freyen Menschen erzittert nicht.”

Bitor nagyravágyás mondhatja csak, hogy nem kell a népnek önkormányzati jogot adni, míg arra nem képes. Csak szabadság képesíthet a szabadságali élésre, más semmi.

Lelkemből beszélt a híres scot történetíró: Macaulav. midőn így szóllott:

„There is only one cure evils, which neoly-acquired freedom produces and that cure is: freedom. When a prisoner leaves his cell he cannot bear the light of theady, but the remedy is, notto rwmand him into hisdungeon, but to accusom hi to the rays of the sun. The blaze of truth and liberty, may at first dazzle, an bewilder nations which have become half blind in the house of bondage, but let them gazeon and they will soon be able to bear it. In a few years men learn to reason the extreme vilemce of opinion subsides, hostile theories correct each other, the scattered elements of truch cease to conflict, and begin to coalesce, and as lenght a system of justice and order is educed out of the chaos. – Some say: no people ought to befree til they are fit to use their freedom. The maxim is worthy of the fool in the old story, who resolved, not to go into the water till he had tearnt to swim! If men are to wait for liberty till they become wise and good in slarverny, they, may indeed wait for ever.”

Magyarul:

Az újon szerzett szabadság bajai ellen csak egy orvoslat van – s ezen orvoslat: a szabadság. Midőn a fogoly elhagyja sötét tömlöcét; nem képes a napvilágát eltúrni, – de az orvoslat nem az, hogy tömlöczébe visszaküldessék, hanem hogy a nap-sugarához hozzá szoktassék. Az igazság és szabadság verőfénye kezdetben szemkáprázást s kábulást okozhat a nemzetnél, kik a Szolgaság házában megvalkultanak; – had játok őket nézni, s csakhamar látni fognak. Kevés éveik alatt az emberek megtanulnak: gondolkozni, a vélemények szélső erőszakossága lecsillapszik, ellenséges elméletek egymást kiigazítják, az igazságnak szerteszórt elemei megszűnnek harczolni, az idők jártával a ohaosbél rend és igazság áll elé. – Mondani szokták: „Egy népet sem kell szabaddá tenni, míg nem képes szabadságával élni”. Ezen állítás méltó azon kábához a regében, aki elhatározá, hogy nem megyén vízbe, míg úszni me? nem tanulandott; – ha az embereknek addig kellene várniok a szabadságra, míg szolgáltságban jókká, s bölcsekké leendenök, – bizony örök időkig várának.”

Ezek szent igazságok.

Különben is, ami minket illet, egy ily szervezet, minőt javaslok hazánkra nézve, nem bír oly ismeretlen újság jellemével, melytől a (közvélemény, mint szokatlantól visszariad, sőt inkább oly kapcsolatban áll az hazánk hagyományos érzelmeivel, s nemzetünk történelmi jellemével, miszerint meg vagyok győződve, hogy egy ily alkotmányos szerkezet a nép üdvözölne, mint *egy* régi barátot, ki az egyenlő testvéries szabadságnak, az egész népre, faj, nyelv, valláskülönbség nélküli kiterjesztése által, kitisztult hajdani hibáiból s fogyatkozásából kibontakozott.

Én nem tartozom azon tüzes újtók közé, kik a feltalálás gyönyörét hajhászva, elvetnek mindent, ami nem új. Azon határoz értem életemben, hol a csalódások eltűnnek, a szenvedélyeket kor ós szenvedés lecsillapítják. Egy viszontagságos életen át kerestem a nemzetek bukásának s az emberiség szerencsétlenségének okait, a történelem logikájának kutatásában s az emberi szív tanulásában, s azon meggyőződésre jutottam, hogy csak a szabadság elvének minden más tökintetek felibe emelése az egyetlen egy mód, mely képes a népek politicalai újonszületésének nagy feladatait megfejteni s Európa társas bajait megorvosolni.

Én tehát mesterkéltnél új tanokat nem keresgetek, mert az igazság mindig egyszerű, mint egyszerűek a természet nagy törvényei, s szerencsére hazámat illetőleg nincs is szükségem mesterkéltnél új tanok keresésére, – mert azon társas bajok, melyek Európa némely részeiben oly magas fokra hágtak, hazánkat még nem érték el s erősen hiszem, hogy ily organisatio mellett, mely javaslok, nem is fogják elérni; – annyival kevésbbé, mert mi földművelő nemzet vagyunk.

Maradok tehát e szervedet mellett s azon meggyőződésben vagyok, hogy az elegendő erőt fog biztosítani Hazánk számára, elhárítani minden veszélyt, mely kívülről fenyegethetné.

Azonban, ha nemzetem azt hinné, hogy akár saját biztossága, akár a népek solidaritása tekintetéből, míg bővebb biztosítékok kívánatosak – azokat a *szomszéd nemzetekkel szövetség* eszméjében találandja fel.

Azt hiszem ezen eszmének van jövődője. Mert csak azáltal lehet a kisebb nemzetek függetlenségét egyrésztől elnyelés, másrésztől a nagyobb nemzetek túlsúlya ellen biztosítani. S ha végignézem azon nemzetiségeket melyek hazánkkal több oldalon határosak s ha számot adok magamnak jövődőjükről, nem lehet fazon meggyőződésre nem jönnöm, hogy ezen eszmének a, Németalföldön alóli – Duna mentében s attól jobbra, balra van jövődője.

Én ezen eszmének őszinte barátja vagyok, feltéve, hogy az ily confoederatióknak részül hivatott államok egymás territóriumára s önkormányzati függetlenségük csorbítására ne vágyjanak; – hanem hogy ezt *sértetlen* épségben hagyva szövetségük kívülről jöhető veszély elleni biztosítékra legyen egyedül szorítva.

Kérdezték önök, mi nézettel vagyok a nemzetiségi kérdés megoldása iránt?”

Feleletemet: e nagy s fontos kérdésre a fent előadott ország-szerkezeti javaslatomban találják.

Olvassák meg azt figyelemmel s látni fogják, hogy a sértetlennek vallott egyéni jogoktól – s azok közé számított gondolat, vallás és társadalmi egyesület jogától kezdve, az állam minden constitutio-rétegein keresztül, a községnél, a megyében, a törvényhozásnál, a kormánynál az igazságszolgáltatásnál, honvédelemnél, közigazgatásnál, közoktatásnál, szóval mindennél a nemzetiségek igényeire, emelésére, biztosítására, fejlesztésére oly következetes figyelemmel vagyok, hogyha csak azt nem akarják önök, hogy az állam nem csak a magyar, de minden más nemzetiségnek is, közös romlására szerte bomoljon, vagy egy nemzetiség a másikkal feláldoztassék, alig tudom mit lehetne még kívánniok.

Azonban még egyet meg akarok említeni.

Különbség van az egymással vegyesen Magyarország területén lakó népfajok – s magyar koronának (sybolice szólva) külön részei közt.

Ilyen utóbbi, minden tekintetben, csak Horvát- s Tótország; Dalmátiát is hozzá számítva – ha ugyan a dalmát nemzet, mely régóta elkülönözött áll, – velők szövetkezni, vagy egyesülni akar.

Ezen társas országok, mind compact nemzetiség, mind föld terület tekintetében históriailag mindig külön országok voltak, Magyarországnak nem részei, hanem társai.

Ha ezen országok Magyarországgal históriai kapcsolatokat hajlandók fentartani, igazságosnak vélem, hogy belkormányzatukra nézve minden kigondolható tekintetben a magyar kormánytól s törvényhozástól tökéletesen függetleneknek ismertessenek el; – rendezzék magukat községileg, megyeileg, törvényhozásilag, amint tetszik, válasszák bánjukat önmaguk, amint jónak látják, – legyenek oly tökéletesen függetlenek, még inspectió tekintetében is a magyar kormánytól s magyar országgyűléstől, mint amilyen függetlenek egymástól az éjszakamerikai szövetséget képező souverain statusok; – s köztök s Magyarország között csupán valódi társas kapocs létezzék, – sa közös törvényhozás s a társas főkormány hatósága rajok nézve csak azon ügyekre legyen szorítva, melyek úgy őket, mint Magyarországot közösen érdeklik. Ezen ügyeknek új társas kötésben el kellene számlálatni (én alig tudok mást, mint a honvédelmet szárazon és vízen, a külhatalmakkal viszonyt, a vámügyet, kereskedelmi rendszert s közös érdekű fő közlekedési vonalakat a tenger felé).

Lelkemből óhajtom, hogy horvát, slavón, dalmát atyánkfiai, – mindnyájunk közös javára – ebben meglegedésüket találják.

Ha azonban megunták a 600 éves kapcsolatot, mely nekik alkotmányos múltat adott; – ha nem akarnának velünk kezét fogni az osztrák megtörésére, másként mint azon föltétel alatt,

hogy közös erővel kivívandó győzelmünk béréül tölünk egészen elváljanak s a velünki kapcsolatot tökéletesen megszakítva magukat különálló statussá alakítsák, – »kérem őket, fontolják meg higgadtan, mit cselekszenek; de ha csakugyan így akarják: azt mondom *legyen úgy, ha úgy akarják*, én kész vagyok azt is elfogadni s ünnepélyesen ki jelentem, hogy nem illennék a magyar nemzet szabadságszerető indulatához, az ő akaratjuk ellenére a társas kapcsolathoz ragaszkodni. Ez esetre csak a következő pontokrai megjegyzést vélem szükségesnek:

a) hogy horvát, slavon s (ha hozzájuk csatlakoznának) dalmát atyánkfiai; – akármilyen országglási formát fogadnak is el, – az osztrák házból maguknak fejedelmet ne válasszanak.

b) Fiúménak szabad választás adassék Magyar- vagy Horvátországhoz akar-é tartozni, vagy pedig mind 'kettőnek' garantiája alatt (a hajdani Hanza példájára) független szabad város és kikötő 'lenni.

c) Kereskedelmi szerződés köttessék kölcsönösen a szabad transitst biztosító.

d) Pétervár Slavoniára befelé, kevés, vagy semmi fontossággal sem bír; alsó Magyarországnak ellenben kulcsát képezi; – azért vagy Magyarországnak maradjon, vagy pedig meghatározandó számban közös várőrséget kapjon.

Ennyit a társországokra nézve:) Annyi személyes családi s birtoki érdekközösség mellett, mennyi a hatszázéves kapcsolat mellett kifejlődött s a jövő biztosságát is kellő figyelembe véve, nem fognak-e horvát atyánkfiai érdekeikről legjobban gondoskodni, ha a nemzetiségűiket, nemzeti állásukat tökéletesen biztosító s a velünki kapcsolatot csakis confederationális alapra fektető első javaslat mellett maradnak? azt higgadt megfontolásukra s szabad elítélésükre kívánom bízani.

Ami *Erdélyt* illeti, Erdély nem jó oly tekintetbe, mint Horvátország, az sem nemzetiség tekintetében nem egy compact külön, sem territoriális és történelmi tekintetben nem külön társasország, hanem Magyarországnak elszakasztott: 1848-ban közös akarattal ujjon egyesült része. Erdélyi nemzetiség nem létezik. Itt tehát nem arról lehet szó, hogy az erdélyi nemzetiségnek Magyarország ellenében biztosítást keressünk, hanem, hogy az Erdélyben lakozó nemzetiségek egymás irányában magukat biztosítva érezzék.

Itt különösen a szászok és Oláhok jönnek tekintet alá – s vissza kell emlékeznünk, hogy ezek részéről 1848-ban az Únio ellen emelkedett gáncs és kifogás.

A szász nemzetre nézve megjegyzem, hogy az általam fentebb javaslatba tett szerkezet mellett a szász nemzet nemcsak székeit megtartaná, mindazon önkormányzati hatósággal, melyet „megyei szerkezet” név alatt fejtegettem (e szót, „megye”, csak rövidség okáért, nem pedig kirekesztőleg a régi „vármegye” értelmében használtam, mindent, amit a megyéről mondtam a szász

és székely székekről, a Jász-, Kun-, Hajdú-kerületekről s a vidék-nevet viselt országrészeikről is kívánom érinteni – mondom tehát, a szász nemzet nemcsak székeit s vidékeit megtartaná, hanem azon nemzetegységi szorosabb kapcsolatot adminisztratív egységet s önállóságot is, mellyel a múlt századokban bírt, sőt azt a szász földet lakó minden lakosok jogegyenlőségének s közszavazatknak alapján önkormányzatilag tetszés szerint kifejthetné s fő tisztviselejét is függetlenül választhatná; – e mellett pedig az országgyűlésnek mindkét táblájához méltányos arányban képviselőket s senatorokat választana.

Hasonló önkormányzati jogot s képviseltetést értek a székely nemzetre nézve is.

A mi pedig az oláhokat illeti, meg vagyok győződve, hogy azon alkotmányos szerkezet mellett; amelyet javaslok, s melynek alapján az általános közszavazat, jogegyenlőség, önkormányzat, községben, megyében és képviselő az országgyűlésen, meg vagyok, mondom, győződve, hogy erdélyi oláh rokonainknak mind nemzetiségi, mind polgári s politikai tekintetben csak kívánniok lehet, – s ha higgatlan számot vetnek érdekeikkel, lehetetlen nem kívánniok, hogy Erdélynek Magyarországgal adminisztratív uniója, amint 1848-ban kimondatott, fel is tartassák.

A mi végre szerb atyánkfiait illeti – ők vegyesen laktak más fajú polgártársaikkal; – valamint én nem kívántam, hogy a magyar, vagy akármi más nemzetiség felettök felsőséget gyakoroljon, úgy hasonlólag felteszem méltányosságukról, hogy ők sem kívánnak másnyelvű polgártársaik felett felsőbbiséget gyakorolni. Maga az 1850-diki hivatalos felvétel szerint is a Szerb-vajdaság és Temesi-bánságban 1,426.000 lakos közül csak 384.000 szerb van – kevéssel több az egésznek egy negyedrésznél.

Szembetűnő tehát, hogy itt, ahol román, szerb, német, magyar[^] tót, bolgár, zsidó, cigány, ruthén, horvát s görög lakik vegyesen, a nemzeti igényeket csak oly alkotmányos szervezet által lehet kielégíteni, minőt fenébb javaslok, – s mely az egyéni sérthetetlen jogok fejezete alatt biztosítja a szerbeknek nemzetiségük társas egységét, vojvoda-választást, egyházuk független kormányzatát, főpapjuk szabad választását s annak tetszősök szerint „patriarcha” czímmel felruházását – mint szinte biztosítja nyelvüknek a községi s megyei közigazgatás körében szabad használatát, sőt az országgyűlésen is azon nyelven szólhatást; biztosít végre számukra minden tekintetben egyenlő jogot és szabadságot.

Íme, megmutattam, mennyire kívánom, hogy nemzetiségi viszályok kiegyenlítessenek, – s egybeforrott akarattal alkossunk újra egy szabad hazát mindnyájunk számára nyelv-, faj- és valláskülönbség nélkül.

Eleget szenvedtünk mindnyájan a nemzetiségi szenvedelmek miatt, Mi Magyarok elnyomatva, Ti többiek megcsalva és

velünk együtt elnyomatva. Szabadság vesztett áldozatok mindnyájan.

Adja Isten, hogy a múltakon mindnyájan okultunk légyen..

Kossuth.

A Kossuth-levelek története.

A közölt három Kossuth-dokumentum *Teleki László gróf kézirati hagyatékában* találtatott s *Horváth Mihály*, a neves történetíró-püspök sajátkezű másolatából vált itt közkinccsé, abból a kézirati csomóból, melyet a *Magyar Nemzeti Múzeum* kézirattára (tehát nem a Horváth-hagyaték az Akadémián) őriz. Az eredeti *Teleki László* anyag *Puky Miklósnál* őriztetett s minden tudományos valószínűség szerint abban a lepecsételt okirati csomóban foglal helyet, melynek tulajdonjogáért évtizedek óta folyik a per a *Puky-család*, az *Irányi-örökösök*, a *gróf Teleki-család*, illetve a magyar államot képviselő *Nemzeti Múzeum* között.

Bizáki Puky Miklós 1848-ban Heves vármegye alispánja, majd a Honvédelmi Bizottmány kinevezése folytán a vármegye *kormánybiztosa* lett. Vármegyéjét teljesen a szabadságharc céljának szolgálatába állította. 1849 január 29-én *Komárom vármegye* ős város főispánjaként, majd a komáromi vár ostroma alatt, mint a vár kormánybiztosa működött. Világos után egy darabig Tiszavárkonyban rejtőzködött, majd a Balkánon át és a Földközi tengeren *Marseillebe*, majd *Párizsba* jutott. Járt Olaszországban és Angliában is, de legszívesebben Svájcban tartózkodott *Almássy László*, *gróf Teleki László*, *Klapka György* és *Horváth Mihály* társaságában. *Genfben* nyomdát alapított, itt adta ki *Horváth Mihály* nagy munkáját a szabadságharc történetéről. 1867 januárjában tért haza az emigrációból s már áprilisban *Heves vármegye* alispánjává választotta.

Mikor 1860 december közepén *gróf Teleki Lászlót* a *Magyar Nemzeti Igazgatóság* egyik tagját (Kossuth-Klapka-Teleki) *Drezdában* elfogták és kiszolgáltaták az osztrákoknak, *Teleki László* irományait *Puky Miklósr*a bízta, aki azokat híven meg is őrizte s mikor hazatért az emigrációból, azokat magával hozta. *Teleki László* – egyébként – leghívebb barátjának tartotta őt s általános örökösévé is megtette, de *Puky* nem tartotta meg a tragikus halállal halt államférfi birtokait, hanem spontán elhatározásból visszaadta azt a *Teleki-családnak*. *Horváth Mihály* csanádi püspök, a szabadságharc közoktatásügyi minisztere, ugyancsak 1867-ben tért vissza, 18 évi száműzetés után az emigrációból. Ekkor azzal a kéréssel fordult *Puky Miklóshoz*, hogy betekintés végett adja rendelkezésre az általa megőrzött *Teleki László-léle* emigracionális levéltárat, mivel elhatározott szándéka most már megírni az emigráció történetét is. *Puky* készséggel eleget tett majd két évtizeden át volt emigránstársa kérésének s kölcsön adta a *Teleki László-féle* iratokat, amelyekről *Horváth Mihály*

pontos másolatot vett. *Horváth* azonban, nem írta meg az emigráció történetét, hanem 1868 április 12-én a szegedi Deák-párti *Szabadelvű Körhöz* nyílt levelet intézett, amelyben félreérthetetlenül *megtagadja a kossuthi eszméket*, írván: „Lehetetlen ennél fogva oktalanságnak hogy ne mondja, mindenképp és mindenáron zavart óhajtó rosszakaratának nem tekinteni azon törekvést, mely ezen lényegében reánknezve egyedül lehetséges, egyedül üdvös államalapot fessegetni és felforgatni magának eelul tűzte ki. hetetlen, a legszelídebb kifejezéssel élve, a leggondatlanabb könnyelműségnek és bűnös elbizakodottságnak: nem bélyegezni afféle állításokat, hogy a közösügyi kiegyezkedés alkotmányos szabadságunkat aláásta, a 48-iki törvényeket felforgatta. Alkotmányunk negyedfélszáz óv óta sohasem nyugodott biztosabb alapon, szabadságunk sohasem bírt annyi biztosítókkal, közügyeink felett annyi szabadsággal és függetlenséggel századok óta sohasem rendelkezhattunk, daczára minden 1790-diki X-dik-féle törvényeknek; s magoknak a 48-iki törvényeknek is ide kell vala kifejlődniök, hogy a vészes háborút elkerülhessük.”

Horváth Mihály szegedi levele óriási felháborodást váltott ki a függetlenségi gondolat harcosai között. *Kossuth Lajos* a *pécsi választókhoz* írt nyílt levelében, reflektálva *Horváth Mihály* szegedi levelére, így írt: „Nincs is a hatalomnak veszélyesebb ellensége, mint a jó barátoknak azon ügyetlen neme, mely azzal hiszi hűségét bizonyíthatni, hogy kormányabbnak mutatja magát, mint a kormány, királyiabbnak, mint a király és – osztrákabbnak, mint Ausztria.”

Az ugyancsak akkortájt hazatért *Csernátony Lajos* lapjában azzal vádolja meg *Horváthot*, hogy szegedi levelével *csupán püspöki stallumot keresett*. Más lapok, így a „Magyar Újság” is, még szenvedélyesebben támadták *Horváthot* politikai pálfordulásáért.

Horváth e támadásokra „Kossuth Lajos újabb leveleire (Pest: Ráth 1868)” című röpiratban válaszolt. Ebben a röpiratban töredékesen leközölte *Teleki László gróf* kézirati hagyatékából, melyet *Puky Miklós* engedett át egészen más célra, *Kossuth* két levelét *Teleki Lászlóhoz* (1860 április 26 és május 1), annak bizonyítására, hogy *Kossuth még a kiegyezés éveiben is forradalomra törekedett*: „Nem akarok ennek bebizonyítására egyes helyeket idézni azon leveleiből, melyeket 1849-ki bukásunk után a száműzöttség első éveiben írt, idézhetnék pedig, mert több ilyes, különféle személyekhez írt levelének másolatát bírom. Azt lehetne ezekre mondani, hogy a bukás keserűségének első hevében s a békés kiegyezkedés lehetőségének reménytelenségében írta, midőn emiatt nemcsak ő maga, hanem a bujdosók mindnyája az elszakadási politikát vallók magukénak. Mellőzöm tehát ezeket, s csak néhány azon korbéli leveleit közlöm részben, vagy egészben, midőn a hatalom már megtette első, bár még elégtelen, de a jövő békés kifejlés iránt már reménységet ébreszthető lépéseit. S e levelek közlésére teljesen jogosultnak érzem magamat, mert azok egyáltaljá-

ban nem magán jelleműek: a „Nemzeti Igazgatóságnak – mi-ként Kossuth Lajos maga nevezte a külföldön lévő forradalmi comitét – fejétől, e nemzeti igazgatóság egy tagjához, a nemzót közügyeiben írott, a nemzet sorsát mélyen érdeklő levelek nem lehetnek magán levelek, melyek közlését az illem és a lovagias-ság tiltana; (különben csak a nyilvános acták s a hírlapi czikkek gyakran valótlan közleményeire kellene contemporaine türel-münknek szorítkoznia, mi az oknyomozó történetírást lehetet-lenné fogná tenni. E levelek közlésére tehát teljesen fel vagyok jogosítva.

A függetlenségi mozgalom, vezérei azonban másként fogták fel *Horváth Mihály* szerepét és elhatározását. Megszólalt maga *Puky Miklós* is s „A Hon” 1868 aug. 5-i (162. sz.) és szeptember 11-i (208. sz.) számaiban kijelentette, hogy „Horváthnak sohasem adott engedélyt a lemásolásra” s Horváth neki azt ígérte, hogy az emigráció történetét készíti el. „A kérdéses irományok tulaj-dona az enyém s így újra ezennel eltiltom Horváth Mihály urat, hogy azoknak tartalmát, engedelmem nélkül, mit neki ezennel megtagadok – bármi célra felhasználhassa – ha tenné, az tulaj-donjogi jogom megsértésének veendem.” „Gróf Teleki László hailála után⁴ – írja tovább Puky – a megboldogult akaratóból minden levelezésének, irományainak jogos birtokába jutottam. Ezt tudta Horváth Mihály úr is. 1864-ten, mikor a függetlenségi harcz története már ki volt nyomva, Horváth Mihály engem fel-hívott, hogy nem lennék-e hajlandó Teleki László irományait, melyek között volt Kossuth Lajos Teleki Lászlóhoz írt mindem levele, kezeibe adni oly célból, hogy ő ezeket is felhasználva, az emigráció történetét készítené el s majd kinyomatnánk. Ajánlatát akkor elfogadtam s a kért irományokat kezébe adtam, azonban... 1865-ben azt mondtam Horváth Mihálynak, hogy a hazai körül-mények nem engedik ez idő szerint a kérdéses munka közzététe-lét s én az irományokat tőle visszakívántam, mit Horváth Mihály maga is helybenhagyott. Felhívásom folytán a kérdéses leveleket egy csomagban nekem visszaküldötte. Meglepetéssel látom azon-ban most, hogy Horváth Mihály úr ezen levelekből puszkázik. Miután ezen levélcsomagot külföldön hagytam s átvételkor – bízva a visszaküldő jóakaratóban – nemigen számoltam össze... jelenleg nem tudom megmondani, hogy a közot leveleket eredeti-ben tartotta-e vissza, vagy pedig másolatban?... Kereken taga-dom, hogy Horváth Mihály által közölt (Kossuthnak) Teleki Lászlóhoz címzett levelei bárki más tulajdonai lennének, mint az enyém, mert azon percztől kezdve, amikor Teleki Lászlóhoz címmezve, kezeihez érkeztek, Teleki László tulajdonává váltak, halába után pedig az én tulajdonommá lettek.”

Horváth Mihály sem hagyta magát. Több hírlapi cikkben válaszolt az őt támadóknak. Megszólalt *Kossuth Lajos* is s a „Magyar Újság” 1868 július 24-i (169. sz.) számában heves táma-dást intézett *Horváth Mihály* ellen: „A társadalmi illem és méltá-nyosság közönségesen elfogadott szabályai szerint még maga az,

s kihez magánlevél intéztetik, sem érezheti magát felhatalmazottnak a magánlevélnek nyilvánossá tételére a levél írójának megegyezése nélkül, kivéve, ha az vagy magánjogi érdek-próbát foglal magában, vagy akár bíró előtt, akár becsület útján követelhető elégtételre szolgáltatathat alkalmat. Ez eseteket kivéve még az is, a kihez a magánlevél intézve van, ha azt nyilvánosság óhajtja tenni, mindig mulaszthatatlan kötelességének tartozik ismerni, előbb megkérdezni a levélíró, ha van-e a közlés ellen kifogása. Ez szabály, melytől az, ki a gentleman címre igényt akar tartani, soha el nem tér, miként ennek angol és francia lapokban igen gyakori bizonyítványát látjuk.” „No már az a tény, hogy én azon bizalmat, mellyel Teleki László és Józsika Miklós iránt viseltetem, Horváth Mihály úrra át nem ruháztam s neki az amazokhoz írott magánleveleim kinyomására engedelmet nem adtam s meg vagyok győződve, hogy neki erre engedelmet sem Teleki László örökösei, sem Józsika Miklós tisztelt özvegye sem adtak, mert bizonyosan tudják, hogy ha az elhunytakhoz írott magánleveleimet az én megegyezésem nélkül kinyomatására, egy idegennek, kinek ahhoz semmi joga, engedelmet adtak volna, ez a boldogemlékü elhunyt hazafiak hozzáírott leveleik kimyomathatásának engedelmet is imprimálná. Mindezeknél fogva feljogosítottnak érzem magamat a Horváth Mihály úr által elkövetett visszaélés ellen nyilvánosan tiltakozni s őt ezeknek az ismétlésétől ezennel a mívelt világ szokásai által szentesített társadalmi illem s a positiv jog nevében eltítani.”

Horváth Mihály a „Pesti Napló” 1868 július 30-i számában válaszolt *Kossuth* újabb támadó levelére: „Mí a magánlevél jellege? Ezt úgyhiszem csak a következőkből lehet és kell meghatározni: 1. Az író személyis égből, annak képzelt, vagy valódi állásából, melyben e levelet írta; 2. a tárgyból, melyről ír; 3. a célból, melyre levelével törekedett.” „Szűnjék meg *Kossuth* Lajos úr forradalomra, felforgatásra izgatni az alsóbb néposztályokat s ne provócáljon engem se: úgy biztosítom őt, hogy e „visszaélést” nem ismétlem. De ha ő nem szűnik izgatni az értelmetlen tömeget s engem pedig újabban is provócál, el készülve lehet arra, hogy magiamat védeni fogom és leveleit is mindannyiszor felhasználom fegyverül, valahányszor azok közzététele által népünket saját vesztébe rohanástól óvhatom.”

Horváth Mihálynak ez az újabb levele csak olaj volt a tűzre. Valóságos hírlap- és röpirat-irodalom keletkezett e tárgy körül. *Irányi Dániel*, névtelenül, „Válasz a válaszra *Horváth Mihálynak* (Pest: Noséda, 1868)” című röpiratban *Horváth Mihály* történetírói munkásságával igyekszik bebizonyítani, hogy mennyire illogikus és történelmietlen az az alap, amelyre most *Horváth Mihály* új politikáját helyezte. Rátér a levélközlés vitájára is: „Mí a *Kossuth* Lajos magánleveleit illeti, annak bonczolgatásába nem bocsájtkozunk, bár lovagiatlanul a nyilvánosság elé csempészve fekszenek előttünk, de mert minden magánlevél (ezek pedig, bármit állítson *Horváth Mihály*, magánlevelek) a privát jog egyes

szentségét képezi, ahhoz nyúlni tartózkodunk. Sem Horváth, sem, Deák Ferenc, de senki se mondhatja el magáról, hogy ne volnának bár a haza ügyéről írt oly levelei, melyeket semmi áron nem adna a nyilvánosság elébe. Pillanatig” tartó hangulat, elkeseredés, vagy néha fel-felemelkedő reménytelenség oly lelkiállapotba hozhatják a legnagyobb embert is, hogy azon lelkiállapot szüleményeit, bár jól esik neki meghitt barátjaival közleni, – de nem szánja a nemzet elébe. Rablás, a legméltánytalanabb visszaélést követte el Horváth Mihály, midőn tolvajkezekkel oly egyén szentélyébe nyúlt, ki ez elkövetett büntettért őt feleletre nem vonhatja, pellengrére nem állíthatja. Nem szolgálhat itt mentségül semmiféle hazafiúi phrasisokkal körülgarnírozott állítás, ez becsületbeli ügy, és üljön össze a legelső becsületbeli bíróság; Horváth Mihályt e tetteért el fogja ítélni. Szolgáljon Kossuthnak vigasztalásul, hogy a nemzet ezt elismeri, belátja, feltépett magánleveleit nem olvasottaknak tekinti, bár azokban a nagy hazafi fájdalmas kitöréseinél egyébire nem találhatna. Horváth ölni akart, csak hogy törét történetírói szívébe ütötte, melynek neve hitel; ölni akart, csak hogy a jellem, melynek, hogy magát fedhesse, képzelt árnyéka alá bújt, tisztán ragyog s a nemzet leplezetlenül ismerte fel Horváth Mihályt. Legyen a jobboldal boldogítva általa.”

Horváth Mihály azután valóban nem publikált újabb levelet a Teleki László-féle kézirati hagyatékból. *Puky Miklós* 1887 augusztus 23-án halt meg *Karácsondon* s a *Teleki-féle* iratokat még életében fiára, *ifj. Puky Miklósr*a bízta. A fiatal *Puky* nem érezte biztonságban e hevesmegyei birtokán e nagyfontosságú iratokat s *Irányi Dániel* gondjaira bízta, aki lepecsételte az iratgyűjteményt s rávezette, hogy az 25-30 évig nem közölhető. Később újabban is rávezette, hogy: „1914 előtt nem bontható fel”. Az iratcsomó körül azóta különböző perek folynak, melyet a közönség hírlapi cikkekből már elég jól ismer.

Horváth Mihály másolatai még életében *Pulszky Ferenchez* kerültek, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójához, aki azokat átvette s oly számozással látta el, hogy arra történetíró aligha akadhatott. Gondosan átvizsgálván a Teleki László-féle hagyaték-ról készített Horváth Mihály-féle másolatokat, megállapítottam, hogy azokban semmi olyan nincs, amelyik a legkisebb árnyékot vethetné akár Kossuth Lajosra, akár a magyar szabadságharc emigrációba szorult bármelyik férfijára. Ezek a dokumentumok a nemzeti história legszebb lapjaira kívánkoznak s a jövő zálogát rejtik magukban.

Kiadó: Szeder Fôreno országgyûlési képviselô.
Világosság Könyvnyomda Rt. Budapest VIII, Conti u. 4.
Felelôs vezetô: Dukai Károly.